

GAP BÖLGESİ'NDE YOKSULLUKLA MÜCADELE ve İSTİHDAM FORUMU RAPORU

Kararlar, faktör ve ölçütleri ile ilgili olarak bulunulmuş GAP Bölgesi'nde yoksulluk düzeyi ve yoksulluğun etkileri, sosyal dayanıklılığı değerlendirerek, ulusal ve uluslararası düzeyde yoksulluğu etkileyen faktörleri tanımlamak ve GAP Bölgesi'nde uygulanabilecek yoksulluğu önleme ve önlemleri geliştirmek amacıyla bu konulara ilişkin olarak yapılan araştırmaların ışığında, Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti, Dünya Bankası (UNDP) işbirliği, Adıyaman Valiliği ve Adıyaman Bölgesi'nde sosyal ve ekonomik kalkınma için yapılan çalışmalar ile 12-13 Mayıs 2006 tarihleri arasında Adıyaman'da düzenlenen "GAP BÖLGESİ'NDE YOKSULLUKLA MÜCADELE VE İSTİHDAM FORUMU" raporudur.

Forum, ulusal ve uluslararası temsilciler, ilgili kamu kuruluşları, yerel yönetimler, sivil toplum kuruluşları ve akademiye kuruluşlardan 100 kadar kişinin katılımı ile gerçekleştirilmiştir.

GAP BÖLGESİ'NDE YOKSULLUKLA MÜCADELE VE İSTİHDAM FORUMU RAPORU

T.C. Başbakanlık GAP Bölgesi Koordinasyon Kurulu Başkanlığı tarafından düzenlenen forumun gündem maddeleri aşağıdaki gibidir: 1- Bölgede Yoksulluğun Durumu ve Mücadele Önerileri 2- Bölgede İstihdamın Durumu ve Çözüm Önerileri 3- Bölgede Sosyal Politikaların Durumu ve Çözüm Önerileri 4- Bölgede İstihdam ve Sosyal Politikaların Durumu ve Çözüm Önerileri

Forumun gündem maddeleri, GAP Bölgesi'nde sivil toplum kuruluşlarının durumu, sivil toplum kuruluşlarının yoksulluğu önleme ve istihdam yaratma projeleri ve projelerinde STK'larla kamu kuruluşları arasında işbirliği için kararlaştırılan konularla ilgili olarak, katılımcıların görüşleri, önerileri ve tavsiyeleri

forumun gündem maddeleri ve katılımcıların görüşleri, önerileri ve tavsiyeleri rapor olarak hazırlanmıştır. Forumun gündem maddeleri, katılımcıların görüşleri, önerileri ve tavsiyeleri rapor olarak hazırlanmıştır. Forumun gündem maddeleri, katılımcıların görüşleri, önerileri ve tavsiyeleri rapor olarak hazırlanmıştır.

Aralık 2007, Ankara

GAP BÖLGE KALKINMA İDARESİ BAŞKANLIĞI'NIN YAYINIDIR.

YOKSULLUKLA MÜCADELE VE İSTİHDAM FORUMU RAPORU

T.C. Başbakanlık GAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı'nın yayınıdır.

- GAP Bölgesi'nde "Yoksullukla Mücadele ve İstihdam Forumu Raporu" kitabının basım ve yayın hakkı T.C. Başbakanlık GAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı'na aittir.
- Bu kitabın hiçbir bölümü, yazılı izin alınmaksızın hiçbir şekilde basılamaz, çoğaltılamaz ve dağıtılamaz.
- Kitaptan kaynak gösterilerek alıntı yapılabilir.
- Kitaptaki yazılarda yer alan görüşler yazarlarına aittir.

SUNUŞ

Küresel faktör ve eğilimleri de göz önünde bulundurarak GAP Bölgesi'nde yoksulluk düzeyi ve yoksulluğun arkasında yatan dinamikleri değerlendirmek, ulusal ve uluslararası düzeyde yoksulluğu önleme politika ve stratejilerini tartışmak ve GAP Bölgesi'nde uygulanabilecek yoksulluğu önleme ve istihdamı geliştirme konusunda bir beyin fırtınası sürecini başlatmak amacıyla; GAP İdaresi ve Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) işbirliği, Adıyaman Valiliği ve Adıyaman Belediyesi'nin desteği ve İsviçre Hükümeti'nden sağlanan finansman ile 12-13 Mayıs 2006 tarihleri arasında Adıyaman ilinde, "GAP BÖLGESİ'NDE YOKSULLUKLA MÜCADELE VE İSTİHDAM FORUMU" düzenlenmiştir.

Forum, ulusal ve uluslararası konu uzmanları, ilgili kamu kuruluşları, yerel yönetimler, sivil toplum kuruluşları ve uluslararası kuruluşlardan 100 kadar kişinin katılımı ile gerçekleştirilmiştir.

Forum süresince yoksullukla mücadele edilmesine ve istihdam artışı sağlanmasına ilişkin sorunlar uluslararası, ulusal, bölgesel ve yerel boyutları ile tartışılmış, sorunun çözümüne yönelik deneyim paylaşımı yapılmış ve aşağıdaki başlıklar çerçevesinde grup çalışmaları yapılarak çözüm önerileri tartışılmıştır:

- 1-Yoksullukla Mücadelede Sivil Toplumun Rolü ve Kamu-Sivil Toplum İşbirliği İçin Öneriler
- 2- Bölgede Özel Girişimciliğin ve Yatırımların Önündeki Engeller ve Çözüm Önerileri
- 3- Yoksullukla Mücadelede Sosyal Politika Önerileri
- 4- Yoksulluk ve İstihdam Açısından Tarım Sektörünün Sorunları ve Çözüm Önerileri

Birinci grupta, GAP Bölgesi'nde sivil toplum kuruluşlarının durumu, sivil toplum kuruluşlarınca yürütülen çalışmalar, kalkınma program ve projelerinde STK'larla kamu kuruluşları arasında kurulan işbirlikleri ve yaşanan sorunlar irdelenmiş, bölgede yoksulluğun azaltılmasına dönük olarak sivil toplum kuruluşları ile kamu kuruluşları arasındaki ortaklık ve ilişkilerin geliştirilmesine yönelik politika önerileri ve bu politika önerilerine dayalı somut proje fikirleri geliştirilmiştir. Bunun yanında, sivil toplum ve kamu arasındaki rol ayrımının önemine dikkat çekilmiş, kamu kuruluşlarının görevlerini belli nedenlerden ötürü tam olarak yerine getiremediği durumlarda sivil toplum kuruluşlarının bu rolü üstlendiği dile getirilmiştir.

İkinci grupta, bölgedeki yatırım ortamı irdelenmiş, özel girişimciliğin gelişmesinin önündeki engeller analiz edilmiş ve bu analiz sonuçlarına dayalı olarak, bölgeye özel sektör yatırımların çekilmesi ve

girişimciliğin desteklenmesine yönelik politika ve proje önerileri geliştirilmiştir. Bu çerçevede bürokratik işlemlerin azaltılması ve teşviklerin illerin ve ilçelerin gelişmişlik durumuna göre kademelendirilmesi önerilmiştir.

Üçüncü grupta, mevcut sosyal politikaların aksayan yönleri analiz edilmiş, bölgede yoksulluğun giderilmesine özgü sosyal politika önerileri ve bunların hayata geçirilmesine yönelik projeler önerilmiştir. Bu bağlamda, Şartlı Nakit Transferi'nin daha anlamlı bir düzeye çekilmesi ve çocuk sayısına göre azalan oranda olması, sosyal yardım kurumlarına ait ortak bir veri tabanı oluşturulması, sosyal hizmet kapasitesinin yükseltilmesi, genç erkeklerin kalkınmanın itici gücü haline getirilmesi, ÇATOM ve benzeri toplum merkezi oluşumlarının kurumsal kapasitelerinin geliştirilmesi, gençlere ve çocuklara yönelik sosyal mekanların yaratılması, mevsimlik tarım işçisi ailelerin çocuklarının eğitimden daha fazla yararlandırılması amacıyla akademik takvimde değişiklik yapılması ve son olarak, kırsal alanda ailelere sosyal destek mekanizmalarının geliştirilmesi ve uygulanması önerilmiş, yoksulluğun önlenmesi ve yarattığı sorunların çözümlenebilmesi amacıyla özel sosyal politikalar geliştirilmesinin gerekliliği vurgulanmıştır.

Dördüncü grupta, bölgede tarım sektörünün içinde bulunduğu sorunlar ve tarım sektöründeki değişme eğilimleri irdelenmiş, bölgede tarım sektöründeki sorunların çözümü, kırsal alanda istihdam ve gelirin artırılması ve kırsal yoksulluğun giderilmesini hedefleyen somut proje önerileri geliştirilmiştir. Bu grubun sunduğu öneriler sırayla tarım sektöründe enerji indirimleri yapılmasının gerekliliği, alt sektör analizlerinin projelendirilmesi, mikro havza rehabilitasyon projeleri, kırsal danışmanlık birimlerinin kurulması, bağcılığın ıslahı, bodur zeytin yetiştiriciliğinin geliştirilmesi, toprağa ve ürüne özgü gübre geliştirilmesi, küçük çiftçilere yönelik mikro kredi modelinin geliştirilmesi, agro-turizm, su ürünlerinin değerlendirilmesi ve güneş enerjisinden yararlanabilme imkanlarıdır. Bilindiği gibi GAP Bölgesi'nde nüfusun önemli bir kısmı tarım sektöründe istihdam edilmektedir ve projenin itici gücünü sulama ve tarım oluşturmaktadır.

Bu forumu ve çıktılarını önemli kılan, ortak akıl sürecinin işletilmesidir. Bu toplantıda üniversite, kamu kuruluşları, sivil toplum kuruluşları, özel sektör ve uluslararası kuruluşlardan temsilciler yer almış ve sorun tanımlama ile çözüm üretme noktasında çok taraflı katılım ve ortaklığın iyi bir örneği sergilenmiştir. Bu önemlidir; çünkü yoksulluğun küreselleşme eğilimine girildiği çağda, bu sorunun çözümü uluslararası düzeyde küresel ortaklıklar, ulusal ve bölgesel düzeyde ise kamu, özel sektör ve sivil toplumun işbirliği ile mümkün olabilmektedir.

Aralık, 2007

ÖNSÖZ

Güneydoğu Anadolu Projesi'nin (GAP) bir sürdürülebilir insani kalkınma projesi olarak tanımlanmaya başlaması ve bu yaklaşımın uygulamalara yansıtılmasında 1995 yılı dönüm noktasını oluşturmaktadır. GAP örneğinde bu yaklaşım, içsel ve dışsal etkenler sayesinde gelişmiştir. GAP İdaresi'nin kuruluşundan bu yana yaşadığı deneyimler ve Proje'nin de etkisiyle bölgenin toplumsal yapısında ve beşeri coğrafyasında yaşanan değişimler içsel etkenleri oluştururken, uluslararası ölçekte ortaya çıkan kalkınma paradigmalarındaki değişimler ise dışsal etkiler olarak karşımıza çıkıyor.

1995 yılında yaşanan önemli bir diğer gelişme ise, UNDP Türkiye Temsilciliği ile GAP İdaresi'nin GAP'ta sürdürülebilir insani kalkınmanın tanımlanmasına yönelik olarak birlikte çalışmaya başlamasıdır. Bu çalışmaların sonucunda GAP Bölgesi'nde sürdürülebilir kalkınmanın temel kriterleri bölge özelinde tanımlanmış ve buna dayalı olarak, 1996 yılında GAP İdaresi ve UNDP işbirliği ile "Bölgesel Kalkınmanın Güçlendirilmesi ve Sosyo-Ekonomik Eşitsizliklerin Azaltılması" ya da diğer adı ile "GAP'ta Sürdürülebilir Kalkınma Şemsiye Programı" adı altında 29 projelik bir program geliştirilmiş ve 1997 yılından itibaren uygulamaya geçirilmiştir. Bu program ağırlıklı olarak doğal kaynakların sürdürülebilir kullanımı ve çevrenin korunması, cinsiyet dengeli kalkınma, yoksulluğun giderilmesi ve dezavantajlı grupların kalkınmaya entegrasyonu, bölgede girişimciliğin desteklenmesi, insan kaynaklarının geliştirilmesi, katılımcılığın ve yerel kapasitenin güçlendirilmesine yönelik projelerden oluşmuştur.

Bu programın birinci aşaması 2004 yılında tamamlanmış ve bu yıldan itibaren İsviçre Hükümeti'nden sağlanan kaynakla ikinci aşaması başlatılmıştır. Kasım 2007 yılı içinde sona eren programın ikinci aşaması GAP Bölgesi'nde dezavantajlı grupların (kadın, gençler ve sokakta çalışan çocuklar) sosyal gelişimini sağlamayı ve istihdama katılımlarını artırmayı hedeflemiştir.

Bölgenin içinde bulunduğu sosyal ve ekonomik gelişme göstergeleri Türkiye ortalamalarının oldukça gerisindedir. Eğitim, sağlık, sosyal altyapı, gelir ve istihdam, örgütlenme ve katılım ve toplumsal cinsiyet benzeri göstergeler açısından modern bir toplum standartlarının oldukça gerisinde kalmaktadır. Bu durum bölgenin tarihsel-toplumsal yapısından, modern ulusal ekonomi ile bütünleşme düzeyinin ve sermaye birikim sürecinin düşüklüğünden kaynaklanmakta ve bugün gelinen noktada bölgesel yoksulluğu beslemektedir. İllerin ve Bölgelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması'na göre (DPT 2003) Güneydoğu Anadolu Bölgesi, bölgeler itibariyle sosyo-ekonomik gelişmişlik sıralamasında yedi bölge içinde altıncı sıradadır. 81 il arasında yapılan sosyo-ekonomik gelişmişlik sıralamasında ise GAP Bölgesi'ndeki illerden Gaziantep 20, Kilis 54, Diyarbakır 63, Adıyaman 65, Şanlıurfa 68, Batman 70, Mardin 72, Siirt 73 ve Şırnak 78'inci sırada yer almaktadır.

Bu durum bölgesel eşitsizliklerin ortadan kaldırılmasını hedefleyen kapsamlı ve yenilikçi bir yoksullukla mücadele programının geliştirilmesini ve uygulanmasını gerekli kılmaktadır. Böyle bir program bugüne kadar yürütülen yoksullukla mücadele programlarının güçlendirilmesine ve yaygınlaştırılmasına olduğu kadar, yeni modellerin geliştirilmesi ve uygulanmasına da katkı sağlayacaktır.

Bu kitabın yoksullukla mücadeleye odaklanan yeni ve kapsamlı bir programın geliştirilmesine ve uygulanmasına, bölgede yoksulluğun azaltılmasına ve Binyıl Kalkınma Hedeflerine ulaşılmasında yararlı olacağını ümit ediyoruz. Kitabın birinci bölümünde açılış konuşmaları, ikinci bölümde sekiz (8) çerçeve bildiri sunumları, üçüncü bölümde ise birinci ve ikinci bölümdeki sunum ve çalışma gruplarının raporlarına dayalı genel bir değerlendirme yer almaktadır.

Kitabın hazırlanması ve yayınlanmasında yaptıkları özverili katkılardan dolayı Yrd. Doç. Dr. Galip YALMAN'a (ODTÜ Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü), Hasan KILIÇ'a (GAP İdaresi, Başkan Yardımcısı), Aygül FAZLIOĞLU'na (GAP İdaresi, İnsani ve Sosyal Gelişme Genel Koordinatörü), Berna BEYAZIT BARAN'a (UNDP, Program Sorumlusu), Selin DÜNDAR'a (GAP İdaresi, Eğitim Hizmetleri Koordinatörü) ve Gülşah TOPRAK'a (GAP İdaresi, Eğitim Hizmetleri Koordinatörlüğü) teşekkür ederiz.

Mahmood A. AYUB

Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı

Türkiye Temsilcisi

Muammer Yaşar ÖZGÜL

GAP Bölge Kalkınma İdaresi

Başkan

İÇİNDEKİLER

Sunuş	3
Önsöz	5
İçindekiler	7
A) Açılış Konuşmaları	9
I. Doç. Dr. Abdüllatif ŞENER, Devlet Bakanı	
II. Muammer Yaşar ÖZGÜL, GAP İdaresi Başkanı	
II. Halil IŞIK, Adıyaman Valisi	
IV. M.Necip BÜYÜKASLAN, Adıyaman Belediye Başkanı	
V. Jakob SIMONSEN, UNDP Türkiye Temsilcisi	
B) Çerçeve Bildiri Sunumları	25
I. İstihdam Yaratıcı Büyümede Küresel Deneyim	26
Eduardo ZEPETA, Uluslararası Yoksulluk Merkezi, Brezilya	
II. Yoksulluğu Önlemede Kamu-Özel Sektör ve Sivil Toplum Ortaklığı ve Bölge İçin Öneriler	32
Abdülkadir KONUKOĞLU, SANKO Holding Yönetim Kurulu Başkanı, Gaziantep	
III. Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarının GAP Bölgesi'nde Yaptığı Çalışmaların Değerlendirilmesi	35
Mevlüt BİLİCİ, Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürü	
IV. Yoksulluğu Azaltmada Küresel Deneyim	57
Selim JAHAN, UNDP Yoksulluk Grubu Kalkınma Politikaları Müdür Vekili	
V. GAP Bölgesi'nde Yoksulluk, Nedenleri ve Çözüm Önerileri	61
Prof. Dr. Ayşe BUĞRA, Boğaziçi Üniversitesi	
VI. Yoksulluğu Azaltmada İşbirliği Önerileri	67
Namık ATA, Türkiye İş Kurumu Genel Müdürü	
VII. AB Katılım Sürecinde Bölgesel Yoksulluk ve İstihdam	71
Kemal MADENOĞLU, DPT Sosyal Sektörler ve Koordinasyon Genel Müdürü	

VIII. UNDP-GAP İdaresi'nin Bölgesel Kalkınmanın Güçlendirilmesi ve Sosyo-Ekonomik Farklılıkların Azaltılması Programı Üzerine Gözlemler..... 75

Yrd. Doç. Dr. Galip YALMAN,
ODTÜ Siyaset ve Kamu Yönetimi Bölümü,
Türk Sosyal Bilimler Derneği Başkanı

C) GAP Bölgesi'nde Yoksullukla Mücadele ve İstihdam Forumu Genel Değerlendirmesi 81

I. GAP Bölgesi'nde Yoksullukla Mücadele ve İstihdam Forumu

Genel Değerlendirmesi82

Yrd. Doç. Dr. Galip YALMAN,
ODTÜ Siyaset ve Kamu Yönetimi Bölümü,
Türk Sosyal Bilimler Derneği Başkanı

* : Konular, sunuş sırasına göre verilmiştir.

A) AÇILIŞ KONUŞMALARI

Doç. Dr. Abdülatif ŞENER

Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı

Sayın davetliler öncelikle hepinizi sevgi ile selamlıyorum. Bin yıllar boyunca, medeniyete, bilime, kültüre, insanlığa ev sahipliği yapmış bir bölgede bulunuyoruz. Dicle ve Fırat nehirlerinin suladığı Mezopotamya olarak anılan bölge, dünyanın en verimli, en bereketli toprakları, aynı zamanda tarımın ilk kez yapıldığı topraklar olarak bilinmektedir. Farklı kültürlerin, farklı medeniyetlerin, dillerin, dinlerin, renklerin kaynaştığı, bir arada barış içinde yaşadığı bir bölgeden bahsediyoruz. Şimdi bütün bu zenginliklere, bu renkliliğe, bu dinamizme ve birikime rağmen, bu bölge bugün maalesef üzücü problemlerle boğuşuyor.

GAP Bölgesi, DPT tarafından 2003 yılında yapılan “İllerin ve Bölgelerin Sosyo-ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması”na göre, ülkemizdeki 7 bölge içinde sondan ikinci sırada yer almaktadır. Bu da gerek bölgelerarası gelişmişlik farklarının azaltılması, gerekse ülkemizdeki genel yoksulluk sorunun çözülebilmesi için bu bölgeye yapılacak yatırımların ne kadar önemli olduğunu ortaya koymaktadır. Hükümetimiz bu konuya önem vermektedir ve hükümetimiz döneminde, 2004 yılından bugüne kadar yapılan yatırımlarda GAP’a ayrılan paylarda önemli artışlar gerçekleştirilmiştir.

Değerli Katılımcılar, GAP Bölgesi’nin sorunlarının başında işsizlik gelmektedir. Bölgede uzun zaman varlığını devam ettiren ayrılıkçı terör olayları, kırsal alanlardan kentsel alanlara doğru yoğun bir göçün yaşanmasına neden olmuş ve kentlerde nüfus yoğunlaşmasına yol açmıştır. Bu durum şehirlerde çarpık kentleşme gibi pek çok sosyal sorun yanında, işsizliği ve özellikle gençlerin işsizliği sorununu da beraberinde getirmiştir.

Kuşkusuz ki işsizliğin önlenmesi salt devletin çaba ve yatırımları ile çözülebilecek bir sorun değildir. Bu alanda özel sektör ve yatırımcılara büyük görev düşmektedir. Devlet, işgücünün eğitimi, alt yapının hazırlanması ve yatırım teşvikleri ile bölgedeki yatırım ortamını hazırlayacak, özel sektör de yapacağı yatırımlarla istihdam imkanları oluşturacaktır. Devletimiz Güneydoğu Anadolu Projesi kapsamında altyapının iyileştirilmesi yönünde önemli yatırımlar yapmıştır. Bölgede altyapı önemli ölçüde iyileştirilmiştir. Ayrıca az gelişmiş bölgelerimiz ve illerimize yapılacak yatırımlar için, arazi tahsisi, enerji ve vergi indirimi, SSK primlerinin devlet tarafından karşılanması gibi cazip teşvikler verilmektedir.

Ülkemizdeki genel kalkınma sorunları gibi işsizlik ve yoksulluk probleminin çözümü de devlet-vatandaş işbirliği ile çözülecek bir problemdir. GAP İdaremiz bu alanda önemli girişimlerde bulunmakta, kamu-özel sektör ve sivil toplum işbirliğinin geliştirilmesi yönünde öncü bir işlev görmektedir. Bunun önemli örneklerinden birisi Adıyaman Ticaret ve Sanayi Odası, Giyim Sanayicileri Derneği, Adıyaman Valiliği ve Belediyesi ile işbirliği içinde UNDP'nin de desteği ile Aralık 2004'te kurulan Adıyaman Tekstil Eğitim Merkezi (ATEM)'dir. Bu merkezde bugüne kadar mesleki eğitimden geçirilen 370 kişiden 200'ü özel sektörde iş bularak çalışmaya başlamıştır.

GAP İdaremizin bölgede istihdamı artırmak amacıyla öncülük ettiği diğer bir girişim ise, yine UNDP'nin desteği ve Sancak-Arat Denim Tekstil San.Tic. A.Ş. ile işbirliği içinde ve Valiliğin de katkılarıyla Siirt ilinde başlatılan tekstil alanında mesleki eğitim programıdır. Bu program kapsamında 600 kişi istihdam garantili eğitimden geçirilecek ve bunların tamamı bu şirket tarafından Siirt'te kurulan fabrikada işe yerleştirilecektir. Bunun protokolü da Şubat 2006 tarihinde imzalanmıştır.

Yine GAP Bölgemizde kadınlara yönelik faaliyet gösteren Çok Amaçlı Toplum Merkezleri (ÇATOM) yoksullukla mücadelenin gerek sosyal gerekse ekonomik ayağında önemli fonksiyonlar görmektedir. Bu merkezlerde eğitim gören genç kız ve kadınlarımızın yıllık ortalama 150 kadarı iş bularak çalışmaya başlamakta, ortalama 10-12 kadın kendi işini kurmaktadır. Ayrıca gelir getirici alanlarda beceri eğitimi gören kadınlar, daha eğitim sürecinde üretim yapıp para kazanmaya başlamaktadırlar.

Değerli Katılımcılar, genel olarak ülkemizde ve özel olarak GAP Bölgesinde yaşanan yoksulluğun yenilmesi sadece yatırımların artırılması ile de mümkün olamamaktadır. Öyle ki 2003 yılından bu tarafa Gayrisafi Milli Hasıla yılda ortalama yüzde 6.8 oranında artmasına rağmen işsizlik oranları önemli ölçüde düşürülemedi. Bu durum sosyal politikaların önemini artırmaktadır. Yoksulluğun yenilmesine ve istihdamın artırılmasına yönelik kapsamlı politikaların geliştirilmesi ve uygulanmasına ihtiyaç duyulmaktadır.

İstihdamın artırılması açısından GAP Bölgesi'nde sulama yatırımlarına hız verilmesi ve sulama yatırımlarının tamamlanması büyük önem taşımaktadır. Hükümetimiz döneminde GAP yatırımlarına ve özellikle sulama yatırımlarına ayrılan kaynaklarda önemli artışlar gerçekleştirilmiştir. Ayrıca sulama yatırımlarının hızlandırılması için yap-işlet devret ve kamu özel ortaklığı gibi yeni finansman modelleri üzerinde çalışılmaktadır. Sulama yatırımlarının tamamlanması hem kırsal alanda istihdamı ve tarımsal geliri artırarak yoksulluğun azaltılmasına hizmet edecek, hem de yaratacağı sermaye birikimi ile sanayi ve hizmetler sektörünün gelişimine ivme kazandıracaktır.

Bölgeyle ilgili bir başka sevindirici gelişme de, mayınlı arazilerin temizlenmesidir.

Suriye sınırımızdaki 30 bin 600 hektarlık mayınlı arazi temizlenerek ekonomiye kazandırılacak, böylece binlerce vatandaşımıza iş imkanı sağlanmış olacaktır.

Ancak biraz önce de belirttiğim gibi sadece ekonomik yatırımlarla yoksulluk ortadan kaldırılamamaktadır. Bunun yanında gelir dağılımı, eğitim, sağlık, sosyal güvenlik gibi alanlarda yeni politikaların geliştirilmesi ve hayata geçirilmesi önem arz etmektedir. Hükümetimiz tarafından bu konularda makro düzeyde önemli tedbirler alınmıştır. Yeni sosyal güvenlik yasası, eğitimde ders kitaplarının öğrencilere devlet tarafından sağlanması, toplu konut idaresi tarafından ucuz konut üretimi vb. bunların örnekleridir. Ancak unutulmaması gerekir ki, ülkemiz gerek coğrafi gerekse de nüfus bakımından oldukça büyüktür ve farklı bölgelerimizin kendine özgü koşulları vardır. Dolayısı ile bölgelerin özelliklerine cevap verecek özel programların ve projelerin geliştirilmesi ve uygulanması bir gerekliliktir. Yasasını çıkarmış olduğumuz ve yakında kurmaya başlayacağımız bölge kalkınma ajansları da bu gerekçe ile gündeme getirilmiştir. GAP Bölgesi'nde de bu kapsamda 3 tane kalkınma ajansı kurulacak ve bu ajansları, bölgesel kalkınma konusunda 16 yıllık bir deneyime sahip olan GAP İdaresi koordine edecektir.

Biraz önce de vurguladığım gibi istihdamın artırılması ve yoksulluğun yenilmesi birçok kurumu ilgilendiren, toplumun sadece kamu sektörü değil, özel sektör ve sivil toplum gibi bir çok kesimini ilgilendiren bir konu. Bu sorunların ancak çok ortaklı ve katılımlı çabalarla üstesinden gelebiliriz. Ben bu forumu, GAP Bölgesi'nde yoksulluğun yenilmesi ve istihdamın artırılması yolunda böyle bir çabanın ürünü olarak görüyorum. Burada ortak akılı harekete geçirerek bölgenin özgün sorunlarına özgün çözümlerin üretileceğini ümit ediyorum. Bu forumun çıktılarını dayalı olarak, GAP İdaremiz ve UNDP işbirliği ile yeni bir program geliştirilecektir.

Ben hepinize iyi çalışmalar diliyorum, yapacağınız katkılar için şimdiden teşekkür ediyorum. Ayrıca bu vesile ile bu forumun düzenlenmesine katkı veren UNDP Türkiye Temsilcisi Sayın Simonsen'e, GAP İdaresi yetkililerine ve Adıyaman Valiliğine de teşekkür ediyorum, çalışmalarında başarılar diliyorum.

Muammer Yaşar ÖZGÜL

T.C. Başbakanlık GAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanı

Sayın Bakanım, Sayın Valim, Sayın Milletvekillerim, Sayın Belediye Başkanlarım, Genel Müdürlerim, panele katılan değerli panelistler, katılımcılar, çok değerli Adıyamanlılar, Birleşmiş Millet Kalkınma Programı ile birlikte düzenlediğimiz bu foruma hoş geldiniz, hepinizi saygıyla sevgiyle selamlıyorum.

İşsizlik, yoksulluk hepimizin bildiği gibi ülkemizin en önemli sorunlarından bir tanesi. Güneydoğu Anadolu Bölgesi'ne baktığımızda bu sorunun çok daha önem kazandığını görmekteyiz. İşsizlik oranı Türkiye genelinde % 10'lar seviyesinde seyrederken, bizim bölgemizde maalesef % 20'ler seviyesinde. Güneydoğu Anadolu Bölgesi diğer bölgelerimizle kıyasla, ülkemizin geri kalmış yörelerinden bir tanesi; zaten bu nedenle Güneydoğu Anadolu Projesi var. Güneydoğu Anadolu'da hepimizin bildiği gibi önemli su kaynakları var. Türkiye'deki toplam su kaynaklarının, su potansiyelinin %28'si bizim bölgemizde, bu nedenle bu kaynakları çok iyi kullanmamız ve değerlendirmemiz gerekiyor. Güneydoğu Anadolu Projesi bu nedenle var ve uygulanıyor. İşsizlik, yoksulluk pek çok kötülüklerin kaynağı, terörün kaynağı, kapkaçın kaynağı, hırsızlığın kaynağı; dolayısıyla da üzerinde en çok durulması gereken ve çözülmesi gereken problemlerin başında geliyor. Biz bu toplantıyı niçin yapıyoruz, kimlerle birlikte yapıyoruz. Bu toplantıyı, yoksulluğun, işsizliğin en yoğun biçimde yaşandığı bölgemizde, bu sorunu en az düzeye indirmek veya ortadan kaldırmak amacıyla gerçekleştiriyoruz. Yani burada problemin nereden kaynaklandığını tespit edeceğiz, bunlara çözüm yolları araştırmaya çalışacağız. Biz bu toplantıya uluslararası kuruluşlardan yetkililer çağırdık, uzmanlar çağırdık, Türkiye'deki yetkin kamu kuruluşlarını, özel sektör kuruluşlarını, sivil toplum kuruluşlarını çağırdık, hep birlikte bunları tartışacağız. Bildiriler sunulacak, dört grup oluşturulacak ve bu gruplar çalışmalarını iki gün sürdürecekler. Bu çalışma sonunda ortaya çıkan önerileri gerek kamu kuruluşlarına, gerek sivil toplum kuruluşlarına, gerek özel kuruluşlara iletacağız ve bir koordinasyon içerisinde yoksulluğun çözümü ile ilgili, işsizliğin önlenmesi ile ilgili neler yapılması gerekir bunları belirleyeceğiz, stratejiler ortaya koyacağız. Bir iş planı, yol haritası ortaya çıkaracağız ve işsizliğin önlenmesi yolunda önemli bir adım atmış olacağız. Peki GAP İdaresi neden böyle bir konunun içerisinde? Hepimizin bildiği gibi Güneydoğu Anadolu Projesi sadece mühendislik projesi değil, yani sadece baraj yapımlarından veya enerji yatırımlarından, sulama yatırımlarından ibaret mühendislik projesi değil; çok sektörlü entegre bir proje. Projenin aynı zamanda sosyal boyutu var, turizm boyutu var, iletişim, ulaşım boyutu var. Dolayısıyla sosyal boyut, projenin en önemli alanlarından birisini teşkil ediyor. Yani yoksulluğun önlenmesi, işsizliğin önlenmesi, kadınların sosyal hayata katılımları, gençlerin topluma entegre olmaları ve toplumsal kalkınmaya katkı sağlamaları proje açısından önemli

konular. İşte bu amaçla, biz de bu konuya el attık ve bugün değerli katılımcılarla, üniversiteden akademisyenlerle, ilgili kamu kurum ve kuruluşlarının değerli temsilcileriyle, özel ve sivil toplum kuruluşlarıyla birlikte bu konulara çözüm aramaya çalışacağız. GAP İdaresi olarak şimdiye kadar bu konuda yürüttüğümüz bir hayli çalışma var. Ben bunlardan bir kaç tanesine çok kısa örnek vermek istiyorum. Adıyaman'da Belediye, Giyim Sanayicileri Derneği, Ticaret Odası ile birlikte ve Valilik'imizin desteği ile Adıyaman Tekstil Eğitim Merkezi'ni (ATEM) kurduk. Adıyaman'da tekstil son zamanlarda gerçekten çok gelişiyor. 5084 sayılı teşvik yasasından en çok yarar gören, en çok istifade eden illerimizden bir tanesi. Güneydoğu'da bu anlamda gerçekten yıldız sayılabilecek bir ilimiz. Bu nedenle Adıyaman'la gurur duyduğumuzu ifade etmek istiyorum. ATEM'de ne yapıyoruz? Tekstil sektörünün ihtiyacı olan kalifiye elemanları yetiştiriyoruz, yetiştireceğiz. ATEM'i, Adıyaman Tekstil Eğitim Merkezi'ni, UNDP'nin de desteği ile 2004'ün Aralık ayında açtık, bugüne kadar 370 kursiyer burada eğitim gördü ve bunlardan 200 tanesi tekstil sektörüne kazandırıldı, yani iş başı yaptılar. Bunun yanında hepimizin bildiği gibi bölgede GAP GİDEM'ler var, Girişimciyi Destekleme Merkezleri'miz var. Bunlar dört ilimizde faaliyet göstermektedir. Bunlardan bir tanesi Adıyaman'da, bir tanesi Mardin'de, biri Şanlıurfa'da ve bir diğeri Diyarbakır'dadır. Bunlar potansiyel ve mevcut girişimcilere yönelik bilgilendirme, eğitim ve danışmanlık hizmetleri vermektedirler. Son dört yıldır gerçekten önemli faaliyetlerde bulunmaktadırlar. Son yıllarda GİDEM'lerin ekonomimize yaptığı, bölgemize yaptığı katkılardan kısaca söz etmek istiyorum. Örneğin yatırıma katkıları 27 milyon Euro, GİDEM'lerin faaliyetleri sonucu ihracattaki artışlar 9,5 milyon Euro, satışlardaki artışlar 59,5 milyon Euro. Ayrıca istihdamda da artış sağlanmış durumda; bugünkü bilgilere göre, yakın gelecekte 1688 kişi GİDEM'lerin yürüttüğü faaliyetler çerçevesinde istihdam edilmiş olacak. Hepimizin bildiği gibi bölgede faaliyet gösteren ÇATOM'larımız var; bunların sayısı 29. Burada da kadınların ekonomiye kazandırılması ve istihdamı ile ilgili faaliyetler yürütülüyor. Onlara girişimcilik eğitimleri veriliyor, mesleki eğitimler veriliyor, ortalama her yıl 200 kadınıımız, gencimiz burada gördükleri kurslar neticesinde işe yerleştiriliyorlar, iş buluyorlar. Son üç yıl içerisinde ÇATOM'larımızdan yetişen kadınlarımızın önemli bir kısmı tarafından tam 33 işyeri kuruldu; ayrıca kadınlarımız kendi kurdukları ve işlettikleri bu işyerlerinde ikişer üçer dörder ortakla çalışıyorlar. İstihdama yönelik bunun dışında kırsal alanlarda, sulama dışı alanlarda veya sulanan alanlarda yürüttüğümüz pek çok faaliyetler var. Buraya gelmeden önce Devlet Bakanımız Sayın Beşir Atalay'la görüştük, Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürümüz Mevlüt Bey de aramızda; onlarla da mutabakata vardık ve bir konu üzerinde çalışıyoruz. Nedir bunlar; iki konu var, mesleki eğitim almış, sertifika almış, aslında işinde yetkin uzmanlar fakat iş kuramıyorlar, iş bulamıyorlar, bunlarla ilgili yürüteceğimiz bir çalışma var. Kendi işini kurana yardım; her bir kişiye ortalama 10 milyar TL bir kaynak düşünüyoruz. Bu suretle 2000 civarında vatandaşımızı iş sahibi yapmayı düşünüyoruz. Bir diğeri, herhangi bir meslek sahibi olmayan, herhangi bir alanda uzmanlığı bulunmayan gençlerimizin, insanlarımızın yetiştirilmesi ile ilgili; bunlara üçer aylık süreyle eğitimler vereceğiz, bu eğitim sonunda bunları sertifikalandıracağız. Bunları Sanayi ve Ticaret Odaları ile birlikte gerçekleştireceğiz. İstihdam garantili iş bulmayla ilgili

bir projeyi yürüteceğiz; bu suretle de üç yıl içerisinde de 3000 kişiye iş bulma, kalifiye eleman olarak iş bulma gibi bir işi gerçekleştirmiş olacağız. Şimdi bütün bunları yaparken özel sektör, kamu kuruluşları, belediyeler, yerel yönetimler, üniversitelerle iş birliği halinde yapıyoruz. Bunun anlamı nedir? Eğer bir toplumda halk bir şeye katılıyorsa, halk istekliyse, arzuluysa o iş başarılı olur, o proje, o iş ve eylem başarılı olur, sonuca ulaşır. İşte bu nedenle yaptığımız her işte, her faaliyette mutlak suretle yanımıza yerel yönetimleri, valiliklerimizi, sivil toplum kuruluşları ve insanları yanımıza alıyoruz, ki onların desteğini alalım ve yaptığımız işlerde başarılı olalım. Ben bugünkü forumun amacına uygun olarak en güzel şekilde geçeceğini umuyorum. Bu foruma katkıda bulunan başta UNDP Temsilcisi olmak üzere, Sayın Valiliğimize ve de Belediyemize, Belediye Başkanımıza, Ticaret ve Sanayi Odamıza, bölgede bulunan bütün Ticaret ve Sanayi Odalarımıza, sivil toplum kuruluşlarına, emeği geçen herkese, katılımcılara, akademisyenlere, Sayın kamunun genel müdürlerine, hepsine çok teşekkür ediyorum, forumun başarılı geçmesini diliyorum, hepinize saygılar, sevgiler sunuyorum.

Halil IŞIK

Adıyaman Valisi

Sayın Bakanım, Sayın Milletvekillerimiz, Sayın GAP İdaresi Başkanımız, Sayın Genel Müdürlerimiz, Sayın Mülki İdare Amirlerimiz, Sayın Belediye Başkanlarımız, Sanayi ve Ticaret Odası Başkanlarımız, Sayın Sanayici ve İş Adamlarımız, Sayın Katılımcılar, Basının Değerli Temsilcileri Yoksullukla Mücadele ve İstihdam Forumu nedeniyle ilimizi onurlandıran başta Sayın Bakanımız olmak üzere, tüm değerli konuklarımıza ilimize teşrifleri nedeniyle şükranlarımı arz ediyor, hepinizi en içten saygılarımla selamlıyorum.

Sayın Bakanım, öncelikle forumun Başbakanlık Güneydoğu Anadolu Projesi Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı ile Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) işbirliği içinde ilimizde düzenlenmesinden duyduğumuz memnuniyeti ifade etmek istiyorum. Küresel faktör ve eğilimleri göz önünde bulundurarak, GAP Bölgesi'nde yoksulluk düzeyi ve yoksulluğun arkasında yatan dinamikleri değerlendirerek, ulusal ve uluslararası düzeyde yoksulluğu önleme politika ve stratejilerini tartışarak GAP Bölgesi'ndeki yoksulluğu önleme ve istihdamı geliştirme konusunun değerlendirileceği bu forumun başarılı geçmesini ve arzulanan sonuçlara ulaşmasını diliyorum. 9 GAP ilinden biri olan Adıyaman ilimiz, Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde yer almakta, toplam 7614 km² yüzölçümü ile GAP alanı içinde % 10'luk bir yer oluşturmaktadır. İl ekonomisinin temel unsurları tarım ve sanayidir. Adıyaman sahip olduğu tarihi ve kültürel özellikleri yanında petrol, enerji, turizm ve tarım zenginlikleriyle de son dönemlerde bölgenin ve ülkemizin önemli kalkınma merkezlerinden biri olma yolundadır. Bütün bu gelişmeler yanında, Adıyaman da eko-sistem yönüyle GAP illeriyle benzeşim göstermektedir. Adıyaman ilinin yeterli ve yetersiz olduğu yönlerinin belirlenmesi, yoksullukla mücadele ve istihdam bakımından önem taşımaktadır. Özel sektörün günden güne güçlendiği ilimizde diğer GAP illerimiz gibi devletin ve kamu sektörünün stratejik tercihleri halen büyük önem taşımaktadır. Kırsal kesimin potansiyeli tarım dahil her biçimi ile değerlendirilmelidir. İlimizde şehir nüfusu gittikçe artmaktadır. Bu artışın nedeni düşük gelir seviyesi nedeniyle kırsal kesimin şehirlere göç etmesidir. Bu baskının ortadan kalkması için sonuç getirici kırsal kalkınma ve hayvancılık projelerinin kamu kesimi öncülüğünde harekete geçirilmesi ve GAP Master Planı ile her türlü destek tedbiri büyük önem taşımaktadır. GAP Bölgesi illerinin yurdun diğer bölgelerinin gelişmişlik seviyesine erişebilmesi için Devlet Planlama Teşkilatı'nın İllere Göre Sosyo-ekonomik Gelişmişlik İndeksi bazıyla kamu kaynağı tahsisi ilkesi benimsenmelidir. 2000 yılı genel nüfus sayımı sonuçlarına göre ilimizde şehirleşme oranı %54,33 olarak tespit edilmiştir. Bu oran, % 65,03 olan Türkiye ortalamasından düşüktür. Nüfus artışı ile kentleşmenin temel dinamiğini, göç hareketleri ile GAP İdaresi kararlarının belirlediği görülmektedir. Özellikle merkez ilçenin göç alması ve imar planlarının

merkezi düzeyde yürütülmesinin ortaya çıkardığı kentleşme yapısı meydana gelmiştir. Kentleşme sürecinin önümüzdeki yıllarda da devam edeceği düşünülmektedir. Kırsal istihdamda önemli yeri olan tütün ekiminin sınırlandırılması ile kentleşme oranının daha da artacağı tahmin edilmektedir. İlimizde kent nüfusunun bu denli artışını sağlayan nedenler değerlendirildiğinde, GAP projesi kapsamında bir ilçe, oniki köy, kırkaltı mezra ve yirmialtı yerleşim yerinin arazileriyle birlikte Atatürk Barajı suları altında kalması ve bu yerleşim birimlerinde yaşayan nüfusun kente göç etmek zorunda kalması ortaya çıkmaktadır. Orman köylerinde, işlenebilir toprağı kıt dağ köylülerinin geçim sıkıntısı çekmeleri göçü hızlandırmıştır. Genç nüfusun büyük bir kısmı İstanbul gibi metropol büyük şehirlere kısmen geçici, kısmen de daimi ikamet etmek üzere göç etmiştir. Özellikle büyük kentlerde iş imkanlarının daha fazla olması ve tarıma dayalı sanayi ile tekstil sanayi işletmelerinin istihdam yaratması, beraberinde refah seviyesinin yükseltilmesini getirdiğinden içe ve dışa olan göç hareketleri olmasına sebebiyet vermiştir. Bu hareketlilikle beraber kentleşme olgusu da doğmaktadır. İstihdam bakımından 2005 yılında kayıtlı 170 işyerinde 11.505 resmi kayıtlı çalışan mevcut iken, 2006 ayı Nisan ayı itibariyle, kamu-özel sektör dahil, 209 işyerinde 13.010 resmi çalışan kayıtlı bulunmaktadır. 2006 yılı Nisan ayı sonu itibariyle iş isteğı ile İş-Kur İl Müdürlüğü'ne başvuran kayıtlı iş arayan sayısı 80.082 olup bunun 1026'sı 2006 yılının ilk dört ayında yapılan başvurulardır. İş-Kur İl Müdürlüğü aracılığıyla 1 Ocak 2005-30 Nisan 2006 tarihleri arasında 354 kişi işe yerleştirilmiştir. İşsizlik sigortası yarasının yürürlüğe girdiğı 10 Şubat 2002 tarihinden 2006 yılı Nisan ayı sonuna kadar toplam 1594 kişi işsizlik ödeneğinden yararlandırılmıştır. Özelleştirme, sosyal destek ve toplum yararına çalışma projeleri kapsamında İş-Kur İl Müdürlüğümüzce Mart 2003-Temmuz 2004 tarihleri arasında toplam 27 adet kurs gerçekleştirilmiştir. Kurslara toplam 526 kişi katılmıştır. 2005 yılında iş gücü yetiştirme kursları kapsamında toplam 7 adet işgücü yetiştirme kursu gerçekleştirilmiş ve bu kurslara da 81 kişi katılmıştır. 2006 yılı ilk dört ayında da değişik gruplara 6 adet kurs başlatılmıştır. Bu kurslara toplam 79 kişi devam etmektedir. İl İstihdam Kurulu kararı gereğince 2006 yılı içerisinde 4 kurs daha gerçekleştirilecektir. Avrupa Birliğı Aktif İş Gücü Programları İş-Kur'a Destek Projesi kapsamında hibe çağruları sonucu ilimizde iki proje hibe almaya hak kazanmıştır. Toplam 270 kişinin katıldığı ve 235.000 Euro hibe miktarlı projeler 2005 yılında başlayıp 2006 yılında son bulacaktır. İstihdam bakımından istihdam edilebilirlerin sayısı 155.000'dir. Bunun 63.000'i ekonomik açıdan faal olup bir işte çalışmaktadır. Bu veriler ilimizin 2005 yılı tahmini nüfusuna göre değerlendirilerek irdelenmiş ve bunun sonucunda da toplam nüfusun %14,7'sinin işsiz olduğu belirlenmiştir. Ancak ilimizdeki kayıt dışı istihdamın kayıt altına alınması halinde bu oranın aza indirgenebileceğı de düşünülmektedir. Yöre ekonomisine canlılık getirecek ve istihdamı artıracak yatırımların özendirilmesi, küçük sermayelerin bütünleştirilmesi, ortaklaşa iş yapma alışkanlığının yaygınlaştırılması gibi son dönemlerde hız kazanan çalışmalarla istihdam sıkıntısı giderilebilecektir. 2004-2005 yılları içinde istihdamı geliştirme kapasitesi yüksek olan hazır giyim sanayisinin geliştirilmesi için de başarılı çalışmalar halen devam etmektedir. Sanayileşmede de teşvik kanununun getirdiğı yatırım teşvikleri, Adıyaman'da yatırım yapmanın avantajları ile desteklenerek sanayici ve işadamlarının yatırımları ile başarılı sonuçlara

ulaşmıştır. Bu kapsamda çeşitli toplantılar da yapılarak yatırımcıların bu alanda iş yapmaları desteklenmektedir. Adıyaman dışında ikamet eden Adıyamanlılarla birebir görüşmeler yapılarak yatırım yapmaları teşvik edilmiş, bu konuda Bakanlığımızca hazırlanan sanayi profilleri müteşebbislerin hizmetine sunulmuştur. Tarım ve tarıma bağlı sanayi, şehirde ekonomik faaliyetlerin temelini oluşturmaktadır. Sosyal, kültürel ve kişisel hizmetler ikinci sırada yer almaktadır. İlimizde 2005 yılında sosyal yardımlaşma ve dayanışma vakıflarından 37.427 kişiye 3.883.634,00 YTL dolayında yardım yapılmıştır. Yeşil karttan yararlananların sayısı 280.164 kişi ve il nüfusu oranına ise %41'dir. Adıyaman ekonomisi gerek istihdam gerekse gelir bakımından tarımsal ağırlıklıdır. İlimizin gayrisafi yurt içi hasılasının sektörel dağılımına bakıldığında, hakim sektörün tarım olduğu görülmektedir. Devlet İstatistik Enstitüsü verilerine göre 2000 yılı itibariyle il gayrisafi yurt içi hasılasının %25'ini tarım sektörü, %19,5'ini madencilik sektörü, %9'unu imalat sektörü, %11'ini ticaret sektörü, %16'sını kamu sektörü, %10'unu ulaştırma ve haberleşme sektörü, %3'ünü inşaat sektörü oluşturmaktadır. İlimiz Türkiye üretiminin %4'ünü ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin %8'ini üreten bir ildir. İlimizde hükümetimizin destekleri ile pek çok konuda sağladığımız büyüme ve gelişme trendinde valiliğimiz, milletvekillerimiz, kaymakamlarımız, yerel yönetimlerimiz, kamu, sivil, mesleki tüm kuruluşlarımız, sanayici ve iş adamlarımız, basınımız, Adıyaman halkımız, birlik, beraberlik ve uyum içerisinde hareket ederek ve imkanları en verimli şekilde değerlendirerek son yıllarda büyük atılımlar elde etmişlerdir. Bu birliktelik, sanayileşme ve teşvik kanununun getirdiği yatırım teşvikleri; Adıyaman'da yatırım yapmanın avantajları, ayrıca sanayici ve işadamlarının yatırımları sayesinde yoksullukla mücadele ve istihdam konularında da başarılı sonuçlar elde edilecektir.

Huzurlarınızda başta hükümetimiz olmak üzere ilimizin bu gelişme trendinde katkısı bulunan herkese şükranlarımı sunmak istiyorum. Ayrıca Yoksullukla Mücadele ve İstihdam Forumu'nu ilimizde düzenlemeleri nedeniyle Başbakanlık GAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı'na, Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı Türkiye Temsilciliği'ne ve emeği geçen herkese teşekkür ediyorum.

Sayın Bakanım, ilimizi ve forumu onurlandırdığınız için başta zatıaliniz olmak üzere diğer tüm konuklarımıza tekrar şükranlarımı arz ediyor, hepinize saygılarımı sunuyorum.

M. Necip BÜYÜKASLAN

Adıyaman Belediye Başkanı

Sayın Devlet Bakanım ve Başbakan Yardımcımız, Sayın Valim, Sayın Milletvekillerim, Belediye Başkanlarım, Sayın GAP İdaresi Başkanı, Sayın Yabancı Misyon Şefleri, Genel Müdürlerim ve Bürokratlar, İş Adamları ve Siyasi Parti Temsilcileri, Kurum ve Kuruluş Temsilcileri, Değerli Katılımcılar ve Güzide Basın Mensupları sözlerime başlarken hepinizi saygı ile selamlıyorum.

Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin en batısında ve Güneydoğu Toroslari'nin son uzantısının güneyinde bulunan; iklimi gittikçe ılımanlaşan; tropikal meyveler hariç, tüm meyve ve sebzenin yetiştiği; insanların devletine, milletine ve değer yargılarına sınımsız bağlı olduğu; yeniliğe ve teknolojiye açık; güven, barış ve huzur ortamının hakim olduğu; çevresinde Keban, Karakaya, Atatürk ve Birecik barajlarının bulunduğu; özellikle Atatürk Barajı ve petrolü ile ülke ekonomisine katkıda bulunan; üniversitesiyle taçlandırılan ve hızlı bir şekilde tarımdan sanayiye geçiş yapan, Güneydoğu'nun parlayan yıldızı Adıyaman'a hoş geldiniz diyorum, şeref verdiniz efendim.

Geçmiş M.Ö. 4000 yıllarına dayanan, kavimlerin ve inançların kavşak noktası ve medeniyetlerin beşiği olan, ayrıca dünyanın sekizinci harikası Kommegene Krallığına ait Nemrut dağındaki tarihi varlıklarıyla dünyaya ismini duyuran ilimiz sizleri bağrına basmaktan büyük bir mutluluk ve sevinç duymaktadır. Kendi kabuğunu kırıp, makus talihini yenmeye çalışan ve ülkemizdeki değişimi en iyi şekilde yorumlayan ve yakalayan şehrimizi, daha modern ve yaşanabilir bir kent haline getirebilmek için gece gündüz gayret sarf etmekteyiz. Sosyal belediyecilik anlayışı içerisinde çalışmalarımıza tüm hızımızla devam etmekteyiz. Bu alanda yapmış olduğumuz bazı hizmetlerimizi arz etmek istiyorum. 5084 teşvik yasası ile ilimize gelen tekstil sektörüne gerekli olan kalifiye elemanları yetiştirmek için Valilik, Ticaret Odası ve GAP İdaresi ortaklığında, belediyemiz bünyesinde bulunan 1200 m²'lik kapalı alanda tekstil eğitim merkezini kurduk; şu anda dördüncü dönem eğitim verilmektedir. Yine bayanlara 10, engellilere 12 adet olmak üzere, 22 işyerinden oluşan engelliler ve bayanlar çarşısını yaptık. Çevre düzenlemesi bittikten hemen sonra hizmete açacağız. Yardıma muhtaç insanlarımızın ihtiyaçlarını karşılamak için "Al Getir-Gel Götür" servisini kurduk, binlerce mağdur hemşehrilerimize yardım ettik. Kurmuş olduğumuz sağlık servisinde ise ücretsiz hizmet vermekteyiz. Ayrıca bu hizmetler içerisinde belediye tıp merkezini de bitirmiş olacağız. İlimizde ilk defa belediye halk otobüsleri ile birlikte toplu taşımacılığa başladık. Yolcu biletlerini engelli vatandaşlarımıza sattırmakla az da olsa bir istihdam sağlamış olduk. İlk defa belediye olarak çeşitli üniversitelerimizde okuyan 540 öğrencimize, aylık 75 milyon TL'den 5 ay boyunca yüksek öğrenim kursu vermeye başladık. Saygıdeğer konuklarımız, ilimizde valimizle, milletvekillerimizle, ticaret ve sanayi odamızla, iktidar

partimizle ve belediyemizle sağlanan birliktelik ve bize güç veren Adıyaman halkı ve onların desteği ile biz şu anda Güneydoğu'nun parlayan yıldızı durumuna geldik. Saygıdeğer konuklarımız bu başarıyı elde etmemizde vesile olan ve bize güç veren başta sayın Başbakanımıza, Bakanlar Kuruluna ve özellikle Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcımız Sayın Abdülatif Şener Bey'e, GAP İdaresi Başkanına, yatırımcı sanayi ve iş adamlarımıza, bürokratlara, kurum ve kuruluşlara, meslek odalarına, güzide basın mensuplarına, milletvekillerimize, iktidar partisinin değerli yöneticilerine ve Sayın Valimize minnet ve teşekkürlerimi arz ederim. Yapılmakta olan GAP Bölgesi'nde Yoksullukla Mücadele ve İstihdam Formu'nun ilimize, bölgemize ve ülkemize hayırlı olmasını diler, tüm katılımcılara saygılar sunarım.

Jakob SIMONSEN

Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı Türkiye Temsilcisi

Burada, Adıyaman'da, sizlerle birlikte bölgesel kalkınmaya ilişkin bu uluslararası bir forumda bulunmak çok heyecan verici.

Kalkınma seviyesi en az ülkelerin önceliklerine göre sıralanmaları, uluslararası alanda yapılan bazı analizlerde oldukça zor olmaktadır. Bu sıralamayı yapanlar genellikle, gelir seviyesi orta düzeyde olan ülkeler üzerinde yoğunlaşmaktadır. Bu durum, orta gelir düzeyi olan ve Avrupa Birliği üyesi olma yönünde çalışmalarını sürdüren Türkiye için de geçerlidir. Türkiye, bölgedeki ülkeler arasında en büyük ekonomilerden birine, sağlam bir devlet geleneğine ve altyapısına sahiptir. Orta gelir düzeyli bir ülke olarak Türkiye'de insani kalkınma oldukça canlı bir süreç içindedir ve ülkede girişimci genç bir nesil bulunmaktadır. Bunlar da diğerlerinin yanı sıra kalkınmanın birçok ekonomik ve beşeri göstergelerinden biridir.

UNDP'nin ve diğer kalkınma örgütlerin Türkiye'deki faaliyetlerine devam etmesinin nedeni; söz konusu olumlu göstergelerin Türkiye'nin her bölgesine homojen bir şekilde dağılmamış olmasıdır. Bu teşvik edici profilin, Türkiye'nin tüm bölgeleri ve toplum kesimleri için de aynı olduğunu söyleyemeyiz. GAP Başkanı'nın konuşmasında da belirttiği gibi, bu durum sadece Türkiye için geçerli değildir; dünyada orta gelir düzeyinde olan ülkelerinin çoğunda görülmektedir. Türkiye'de bölgesel, ve bununla bağlantılı olan ekonomik, farklılıklardan kaynaklanan bazı eşitsizlikler söz konusudur. Bölgesel farklılıklar hem Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) rakamlarına, hem de insani kalkınma raporlarına yansımıştır. Türkiye'nin 81 ilindeki insani kalkınma rakamları 0.849 ile 0.560 arasında değişmektedir. En yüksek insani kalkınma seviyesinin görüldüğü ülkeler Avrupa Birliği üyesi olan ülkelerken, aday ülke olan Türkiye'deki en düşük seviye Şırnak'ta görülmektedir. Şırnak, orta gelir düzeyli diğer ülkelerdeki en düşük düzeyli bölgelerle karşılaştırılabilir; buna örnek olarak Myanmar ve Botswana verilebilir.

Gelir seviyesi en yüksek olan illerdeki yoksullukla ilgili olarak temel farklılık Doğu ve Batı arasında görülmektedir. Bu da Avrupa Birliği yolunda devam eden Türkiye'nin karşı karşıya olduğu önemli bir sorundur. Bu noktada Türk Hükümeti'nin bu eşitsizliklerin giderilmesi konusunda kararlı olduğunu belirtmek isterim. 8'incinin yanı sıra 9'uncu 7 Yıllık Kalkınma Planı, kalkınmanın gereklilikleri olarak bölgesel kalkınmanın sağlanmasını ve gelir eşitsizliklerinin ortadan kaldırılmasını hedeflemektedir. GAP Bölge Kalkınma İdaresi'nin mevcut olması ve 26 bölgede kalkınma ajanslarının kurulması

yönündeki girişimler, Türkiye'nin bölgesel farklılıkları ortadan kaldırma yönündeki isteğini göstermektedir. Ayrıca DPT aynı zamanda, kullanılabilen veya kullanılması gereken Binyıl Kalkınma Hedeflerini de belirlemiştir. Böylelikle bölgesel kalkınmanın etkinliğinin ve yoksulluğu azaltan kaynakların artırılması hedeflenmiştir.

Aynı zamanda, UNDP olarak 1997 yılından bu yana, GAP Bölge Kalkınma İdaresi ile bölgesel farklılıkların azaltılması ve insani kalkınmanın sağlanmasına ilişkin kapasitenin artırılması konularında birlikte çalışmalar yürütmekteyiz. Çalışmalarını yürütmekte olduğumuz program iş geliştirme, kültürel mirasın korunması, katılımcı şehir planlaması, kadınların üretime katılımının desteklenmesi gibi çok çeşitli konular üzerinde durmaktadır.

Açılışını yapmakta olduğumuz forumda ele alacağımız bazı konulara dikkatinizi çekmek isterim. Yoksulluğun azaltılmasına ilişkin olarak küresel seviyede edinilmiş olan bazı deneyimleri dinleme şansımız olacak. Tüm dünyada, yoksulluğun artmasına neden olan etkenler ve azaltılmasına ilişkin başarılı deneyimler değerlendirilecektir. Bunların yanı sıra Türkiye'nin yoksulluğun azaltılması ve bölgesel kalkınmanın sağlanması yönündeki çabalarını da değerlendireceğiz. Ayrıca Türkiye'nin Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgeleri'ndeki yoksulluğun azaltılmasına ilişkin politika önerilerini de ele alma şansımız olacak.

UNDP'nin Ankara ofisinde çalışan arkadaşlarım ve bu bölgede yürütülmekte olan projelerde çalışan meslektaşlarımla birlikte, bu forumumuza biri UNDP merkezinden ve diğeri de Brezilya'daki Uluslararası Yoksulluk Merkezi'nden gelen iki meslektaşımızın gelmesinden dolayı mutluluğumuzu bildirmek isteriz. Aynı zamanda bu forumu düzenleyenlerden biri olan Başkanımız Sayın Kemal Derviş de bu konferansta bulunmak istemiş, ancak programı dolayısıyla bunun mümkün olamayacağını belirtmiş ve benden bu toplantı için en iyi dileklerini ilettiğini belirtmemi istemiştir.

Ayrıca hükümet ve hükümet-dışı ortaklarımızın ve aynı zamanda Başbakan Yardımcımız Sayın Şener'in burada bulunmasından dolayı memnuniyetimizi belirtmek isteriz. Böylesine bir katılım, yoksulluğun azaltılması ve bölgesel kalkınmaya verilen önemin göstergesidir.

Yoksulluğun azaltılması ve bölgesel kalkınmanın sağlanması hem Türkiye, hem de hepimiz için çok önemlidir. Bununla bağlantılı olarak, Türkiye'de farklı merkezlerden yönetilen planlama ve uygulama mercileri olan kalkınma ajansları da kurulmuştur.

Bu konferansta paylaşılabak olan deneyimlerin bu çalışmaya ışık tutacağına da inanıyorum. Şimdi konuşmamı bitirerek forumun başarılı ve verimli geçmesini diliyorum. Dinlediğiniz için teşekkür ederim.

B) ÇERÇEVE BİLDİRİ SUNUMLARI

1960. g. fevral 13-ku O'zbekiston Respublikasi Prezidenti shayx Muhammad R. Murodovga yozgan xatida, O'zbekiston Respublikasining mustaqilligi va birligi uchun har bir o'zbekistonlikning zimmasi bo'lganligini ta'kidlagan. Ushbu xatda shayx Muhammad R. Murodovga O'zbekiston Respublikasining mustaqilligi va birligi uchun har bir o'zbekistonlikning zimmasi bo'lganligini ta'kidlagan.

Shu kunda O'zbekiston Respublikasi Prezidenti shayx Muhammad R. Murodovga yozgan xatida, O'zbekiston Respublikasining mustaqilligi va birligi uchun har bir o'zbekistonlikning zimmasi bo'lganligini ta'kidlagan. Ushbu xatda shayx Muhammad R. Murodovga O'zbekiston Respublikasining mustaqilligi va birligi uchun har bir o'zbekistonlikning zimmasi bo'lganligini ta'kidlagan.

Shayx Muhammad R. Murodovga yozgan xatida, O'zbekiston Respublikasining mustaqilligi va birligi uchun har bir o'zbekistonlikning zimmasi bo'lganligini ta'kidlagan. Ushbu xatda shayx Muhammad R. Murodovga O'zbekiston Respublikasining mustaqilligi va birligi uchun har bir o'zbekistonlikning zimmasi bo'lganligini ta'kidlagan.

UNDU'ning Axborot xizmatining xizmat ko'rsatish sharoitlarini yaxshilash va aholi bilan bog'lanishni o'rnatish bo'yicha ishlar ko'chirilgan. Ushbu ishlar ko'chirilgan va aholi bilan bog'lanishni o'rnatish bo'yicha ishlar ko'chirilgan.

Ushbu ishlar ko'chirilgan va aholi bilan bog'lanishni o'rnatish bo'yicha ishlar ko'chirilgan va aholi bilan bog'lanishni o'rnatish bo'yicha ishlar ko'chirilgan.

Ushbu ishlar ko'chirilgan va aholi bilan bog'lanishni o'rnatish bo'yicha ishlar ko'chirilgan va aholi bilan bog'lanishni o'rnatish bo'yicha ishlar ko'chirilgan.

B) ÇERÇEVE BİLDİRİ SUNUMLARI

İSTİHDAM YARATICI BÜYÜMEDE KÜRESEL DENEYİM

Eduardo Zepeta

Kıdemli Araştırmacı

Uluslararası Yoksulluk Merkezi, Brezilya

Öncelikle UNDP'deki meslektaşlarıma diğer ülkelerde edinmiş olduğumuz deneyimlerimizi burada paylaşmak üzere beni davet ettikleri için teşekkür etmek isterim. Bu deneyimler çok yeni olmasa da karşılaşılan sorunların aynı olması nedeniyle, bu sorulara cevap vermeyi umuyorum. Ayrıca Türkiye'deki hükümet seviyesinde, bölgesel seviyede ve farklı bakanlık seviyelerinde olan arkadaşlarıma da bizi içten duygularla karşılamalarından dolayı ilkökul ve ortaokul dönemlerimizde büyük bir zevkle üzerinde çalışmış olduğumuz bu ülkeyi ziyaret etme olanağını bize tanımlarından dolayı teşekkür etmek isterim.

Sunumum sırasında istihdama dayanan büyüme üzerinde duracağım. Bununla bağlantılı olarak da sizin için yararlı olacağını düşündüğüm bazı noktalara dikkat çekmek istiyorum. Sayın Bakanın da belirttiği gibi Türkiye'nin büyüme hızı oldukça yüksektir, ancak diğer taraftan işsizlik oranı da yüksektir. Bu ifadeden büyümenin umut ettiğimiz önemli ve olumlu değişikliklerin ortaya çıkması için yeterli olmadığını çıkarabiliriz.

İnsani kalkınma, seçeneklerin çoğalması ve büyümenin artması gibi konularda ülkelerimizin her birinde insanlar için daha iyi yaşama olanaklarının yaratılması için çalışmaktayız. Bunun sağlamak bizim en temel amacımızdır. Meslektaşlarımızın Uluslararası Yoksulluk Merkezi (IPC) olarak yakın dönemde gerçekleştirdiği bir çalışmada, dünyadaki çeşitli ülkelerin farklı dönemleri ele alınmıştır. 80 ülkenin büyüme süreçleri konusunda bilgiler elde edilmiş ve çok önemli bir sonuç ortaya çıkarılmıştır. Bu da, gerçekleşmekte olan büyümenin yoksulluğun lehine olmamasıdır ve bu endişe verici bir durumdur. Yoksulluğun lehine olmanın ne olduğunu daha sonra açıklayacağım, ancak genellikle büyümenin yoksulların lehine olacağını düşünürüz. Üzerinde çalışma yapılan 80 ülkedeki ekonomik büyüme, %70'inde yoksulların lehine olmamış ve sadece %30'unda yoksulların lehine olmuştur. Söz konusu yoksulların lehine bir ekonomik büyümenin görüldüğü alanlarda büyüme oranı da çok yüksek değildir. Bu sonuçlar da aynı soruna yeni çözümler bulmamızı gerektirmektedir.

Söz konusu 80 ülkede istihdam ve büyüme konusunu da daha ayrıntılı bir şekilde değerlendirdik. Bu değerlendirmemizde 7 ülkenin içinde bulunduğu süreçleri ele aldık ve kişi başına düşen gelir,

istihdamla ilgili farklılıklar ve bu farklılıkların dağılımı ile ilgili durumu inceledik. 7 ülke üzerinde yaptığımız bu çalışma Latin Amerika ülkelerini kapsamaktadır. Bu ülkeleri seçmemizin nedeni bu ülkelerdeki gerekli bilgilere kolaylıkla ulaşabilmemizdir. Bu ülkeler arasında olan Brezilya'da büyümenin olduğu bir dönem ve büyümenin olmadığı bir dönem söz konusu iken, Meksika'da da büyümenin olduğu bir dönem ve büyümenin olmadığı bir dönem yaşanmıştır. Diğer taraftan, Şili'de kısmen orta seviyede bir büyüme görülmüştür. Bu ülkelerin içinde Venezuela ve Peru da mevcuttur ve biz bu ülkelerde özellikle 1990'lı yılların ikinci yarısı üzerinde yoğunlaştık. Bu nedenle de söz konusu 7 ülkenin 7 büyüme döneminin dördünün yoksulluk lehine olduğunu ve üçünün yoksulluk lehine olmadığını tespit ettik.

Bu örnekte sonuç meslektaşlarımızın global seviyede elde ettikleri bulgulardan daha iyidir. Bu birinci sorudur.

İkinci soru da bunlarda istihdamın önemi nedir? Bunu ortaya çıkarmak için ailelerin gelir seviyelerine baktık. Bunu ulusal kayıtlara dayandırmadık, ancak hane halkı araştırmaları yaptık. Bu nedenle de ailelerin nasıl gelir elde ettiklerine baktık. Ve bunun sonucunda da iki kaynak olduğunu ortaya çıkardık, bunlardan birincisi emek ve diğeri de yatırımlardan elde edilen gelirler, çeşitli kaynaklardan gelen transferler, aileler arasında verilen hediyeler, yurtdışında çalışan işçilerden gelen maddi destek. Bunlara emekle kazanılmayan ve dolaylı emekle elde edilen gelir diyebiliriz. Bunlardan birincisi, kamu sektörü, özel sektör, iş sahipleri için düzenli istihdam ile sağlanan gelir olabilirken, ikincisi de olabilir.

Bu nedenle de söz konusu 7 ülkenin iki temel gelir kaynağını değerlendirdik ve emeğin kullanılması halinde 4'ü yoksulluk lehine değilken, 3'ü de yoksulluk lehinedir. Emeğin kullanılmadığı diğer gelirler açısından da bunların 2'sinin yoksulluk lehine olmadığı ve 5'inin yoksulluk lehine olduğu ortaya çıkarılmıştır.

Aynı zamanda gelir dağılımının geliştirilmesinde önemli olan bazı önemli unsurlar vardır. Gelir dağılımının geliştirilmesi ahlaki açıdan ve aynı zamanda insanların yaşamı ve de iyi bir ekonomik seviyenin sağlanması açısından önemlidir. Gelir dağılımı daha iyi olan ülkelerde daha iyi bir büyüme görülmektedir. Diğer bir deyişle, iyi ekonomiler için gelir dağılımının da iyi olması gereklidir ve söz konusu 7 ülkedeki düşük yoksulluk seviyeleri tahmin ettiğimiz sonuçları ortaya çıkarmamaktadır. Çünkü emek dışı yollarla edinilen yardımlar, emek pazarının yoksulluk lehine olan durumunu desteklemektedir; bu da durumu değiştirmektedir. Emek dışı gelirlerin yoksullar lehine olmadığı ülkeler Venezüella ve Peru'dur. Bunların her ikisinde de yoksulluk lehine sonuçlar görülmemiştir. Bahsettiğim dönem Latin Amerika ülkelerinde önemli yeniliklerin yaşanmakta olduğu bir dönemdir. Diğer ülkelerde olan yenilik bu iki ülkede yapılmamıştır. Söz konusu yenilik ise duruma uygun olarak

yapılan para transferleridir. Belirttiğim gibi Peru ve Venezüella'da böyle para transferi programları yoktur. Bu nedenle de emek dışı yollarla edinilen diğer gelirler yoksulluk lehine değildir, aynı zamanda emek piyasasını desteklememekte ve gelir dağılımı konusunda daha iyi sonuçlar verememektedir.

Şimdi emek ve gelirle ilgili olarak konuşurken, bu konunun hala çok önemli olduğunu biliyoruz. Bu konuda istihdam oranının ne olduğunu da bilmeliyiz.

Ailelerin kendilerini idame etmeleri konusunda konuşurken 3 noktaya dikkat etmeliyiz. Çalışmaları halinde ne kadar para kazandıklarını bilmeliyiz. Aynı zamanda aile üyelerinin çalışmaya ne kadar istekli olduklarını bilmeliyiz. Çalışma konusundaki istekliliklerini bilirsek, iş bulma konusunda ne kadar başarılı olduklarını da bilebiliriz.

Bu noktalara baktığımızda, işsizlik oranının bu durumlardan her birinde değişiklik gösterdiğini görüyoruz, ancak bunların sadece birinde yoksulluk lehine bir durum görülmektedir. Fiilen çalışarak edinilen gelirler söz konusu beş ülkede yoksulluk lehine iken, diğer iki ülkede yoksulluk lehine değildir. Fakat buradaki en önemli konu katılım oranıdır. Yani ailelerin hayatlarını kazanmak için gösterdikleri çabadır. Ekonomik faaliyetlere aktif olarak katılım söz konusu beş ülkede yoksulluk lehine sonuçlar ortaya çıkarmaktadır.

Bunun sonucunda bu ülkelerdeki ailelerin iş bulmaları kendileri için çok önemlidir. Bu ülkelerdeki özellikle yoksullar iş bulmak için çok fazla çaba sarf etmektedirler, ancak piyasanın desteğini görememekte, çünkü işsizlik oranı kendi lehlerine olacak şekilde değişmemektedir. Şimdi sadece 2 ülke hakkında da çok kısa konuşacağım ve para transferleri konusunu sonuçlandıracağım.

1992 ve 1996 yılları arasında Brezilya'da ortaya çıkan gelir değişikliği kişi başına düşen gelirdir. Ancak burada söz konusu gelir değişikliği en yüksek gelir seviyesine sahip olan zengin insanlardır. Burada 1992 ile 1996 yılları arasında ortaya çıkan gelir seviyesi yüzdesi değişikliği, yoksullar için daha önceden olduğundan çok daha hızlı bir şekilde artış göstermektedir. Ailelerin emek piyasasından elde ettiklerine baktığımızda, bu artışın da yoksulların lehine olmadığını görebilmekteyiz. Brezilya'daki belediyelerin başlattığı bir programla fakir ailelere para transferi yapılmaya başlanmıştır, ancak bunun 1992 ve 1996 yılları arasında çok fazla etkisi görülmemiştir.

Şimdi de Meksika'nın 1992 ve 1996 yılları arasında durumunu inceleyelim. 1995 yılında bu ülkede önemli bir kriz yaşanmıştır. Bundan sonraki dönem ise düzelleme dönemidir. Bu ülkede gelir seviyesindeki artış ortalama olarak %25'tir. Oldukça ilginç bir durumla karşı karşıyayız.

Bu dönemdeki değişiklik yoksul ailelerin lehine olacak şekilde olmuştur; kişi başına düşen gelir yaklaşık olarak %40 oranında artış göstermiştir. Bu artış zengin aileler için %20 ve ortalama ise yaklaşık olarak %28'dir.

Yoksulların lehine olan %40'lık değişikliğin sadece %17'lik bir kesimi emek piyasasındadır. Gelir azaldıkça oran değişikliği de azalmaktadır. Yoksullar söz konusu büyümeden çok daha az oranda faydalanmaktadır. Söz konusu olan emek piyasası yoksulların lehine değildir, fakat bu ülkelerdeki kişi başına düşen gelir seviyesi yoksulların lehinedir.

Meksika'da da önemli bir program yürütülmekteydi ve bu çerçevede yoksul insanlara para transferi yapılmaktaydı. Ekonomik büyüme, ülkedeki gelirin daha fazla yoksulların lehine olacak şekilde dağıtılmasını sağlayacak bir şekilde yönlendirilmiştir.

Üçüncü ise yine Brezilya'nın 1996 ve 2002 yılları arasındaki durumudur. Bu dönemde Brezilya'da herhangi bir büyüme görülmemiştir. Gelir ortalamasında bir değişiklik yoktur, ancak yoksul ailelerin 1996 ve 2002 yılları arasında gelirlerindeki artış %30 oranında olmuştur. Büyüme ne kadar azsa o kadar yoksulların lehine olduğu ortaya çıkmaktadır. Emek piyasalarında görülen %50 artış çok yoksul olan ailelerin gelirlerini arttırmıştır. Tüm ülkedeki ortalama gelir seviyesi artışı ülke geneli için olumsuzken yoksullar için olumlu bir sonuç ortaya çıkarmıştır. Diğer bir deyişle toplumun %25'ini oluşturan en az gelir seviyesindekiler için olumlu olmuştur. Bu grup aynı zamanda diğer gelir kaynaklarından da faydalanmıştır. Burada söz konusu olan diğer gelir kaynakları sadece belediyelerin yaptığı para transferleri değil, aynı zamanda federal hükümet tarafından tüm ülke için bir federal yetkilinin yürüttüğü programlar çerçevesinde sağlanmıştır.

Bunun yerini başka bir şeyle dolduramayız, ancak buna işlerlik kazandırmak da kolay değildir. 80 ülkede edinilen deneyimler sonucunda bu ülkelerin 2/3'ünde yoksulların lehine bir durum olmadığını görmekteyiz. Yoksulların lehine olan ülkeler büyüme oranının düşük olduğu ülkelerdir. Brezilya örneğinde de gördüğümüz gibi büyüme oranı düşüktür. Büyüme oranı düşükken emek piyasalarında yoksulların lehine bir büyüme görülmektedir.

Bunlarla bağlantılı olarak söylenmesi gereken, emek piyasası işlevini sürdürmeye devam ederken bu insanların kendilerini idame etmelerine yardımcı olmalıyız ve bu amaçla, gelecek için bu yönde yeterli kapasite oluşturmalıyız.

Brezilya'da belediyelerin başlattığı çok geniş kapsamlı bir program uygulanmıştır. Bu programın hedefleri konusunda kararları veren merkezi hükümet organları değil, belediyelerdir. Bu kararları bağımsızlıkla almışlardır. Ancak bu programlar daha sonra ulusal stratejiler haline gelmiştir. Sonuçları oldukça iyi olmuştur.

Transferler özellikle yoksullara ve bilhassa sağlık ve eğitim konularına yönelik olmuştur. Bu program 2005 yılında yaklaşık olarak 8.5 milyon insana yönelik olarak uygulanmıştır ve bu çerçevede aile başına yaklaşık olarak 40 Dolar verilmiştir. Meksika'da uygulanan bu program, 1990 yılının ilk yarısında uygulanmış olan daha önceki yoksulluk programlarına göre daha iyi olan merkezi bir girişimdir. Bu programda marjinal bir yaklaşım benimsenmiş ve en yoksul olan ilk 4000 aileden başlanmıştır. Öncelikle belediyenin belirlediği hane halkları kapsama alınmıştır. Eğitim ve sağlıkla ilgili çalışmalar 1997 yılında 3000 aileyi kapsayacak şekilde başlatılmıştır, daha sonra 2004 ve 2005 yıllarında bu rakam 5 milyon aileye kadar çıkmıştır. Ancak bu rakam artık daha fazla artış göstermemektedir. Okul çocukları için yapılan para transferi aylık olarak aile başına 100 dolar ve en fazla 200 dolar arasında değişmektedir.

Brezilya'da yoksulluk ve eşitsizlik oranında bir azalma vardır. 2004 ve 2005 yıllarına ait olan rakamlara göre her iki ülkede de küçük bir büyüme oranı vardır, ancak yine de eşitsizlik ve yoksullukta bir azalma vardır.

Her iki ülkede de okula devam oranı artmış, aynı zamanda beslenme üzerindeki etkisinden dolayı çocukların boylarında artış görülmeye başlamıştır. Çocuklar ve gençlerin hastalık oranında azalma ile birlikte çocuk ölümlerinde de azalmalar görülmüştür. Ailelerin çalışma veya çalışmama konusundaki kararları konusu üzerinde bir etki görülmemiştir, ancak çocukların çalışması konusunda olumlu bir sonuç elde edilmiştir. Aynı zamanda Meksika'da doğurganlık üzerinde herhangi bir etki görülmemiştir.

Bu duruma bağlı para transferleri iki kez New York Times Gazetesinde sihirli atış olarak nitelendirilmiştir, yani en sonunda kalkınma için sihirli bir atış yapılabilmifitir. İstihdam ve büyümenin yerini hiçbir şey alamaz. Bunun nedenini de şu şekilde açıklayabiliriz: 1992 ve 2002 yılları arasında toplumun gelir seviyesinde değişiklikler görüyoruz, fakat bu değişiklikleri görebilmemiz ancak bir büyüteçle mümkün olacaktır. Ancak değişikliğin gerçek bir değişiklik olabilmesi için 30 veya 40 katlık değişikliklerden bahsedilmelidir.

Bu değişiklik sadece yüksek miktarda gelikle açıklanamayabilir. Aynı zamanda çocukların okula devam veya okulu bitirme oranında, sağlık ve eğitim durumlarında önemli değişiklikler görebiliriz. Bunların tümü de bu çocukların gelecekte iş piyasasında alacakları yerleri gösterir. Bu yüzden bu tür gelişmeler de önemlidir, ancak bu okula devam ve okulu bitirme oranlarındaki artış çocukların test sonuçlarında bir iyileşme ortaya çıkarmamıştır.

Yerel istihdamla ilgili şartların seviyelerini belirlememiz gereklidir. Sadece para transferi yapmak yeterli değildir. Eğitimin uygun ve güncel olmasını sağlamak için sihirli atış yeterli olamaz.

Kamu yatırımlarının istihdamı desteklediğimiz bölgelere ulaşmasını, böylelikle de özel yatırımların da bunların arkasından gelmesini sağlamalıyız. Küçük ya da büyük kapsamda iş yapma maliyetinin rekabet yaratacak şekilde olması sağlanmalıdır. Bu bölge için çeşitli girişimlerin önerildiğini duymak mutluluk vericidir. Ancak bu önerilerle ilgili tartışırken istihdamı yoksulların lehine olacak şekilde yaratıp yaratmadığımıza dikkat etmeliyiz. Doğru zamanda, doğru çözümleri bulabilmek için bunları sürekli olarak değerlendirmeye devam etmeliyiz.

YOKSULLUĞU ÖNLEMEDE KAMU-ÖZEL SEKTÖR VE SİVİL TOPLUM ORTAKLIĞI VE BÖLGE İÇİN ÖNERİLER

Abdülkadir KONUKOĞLU

SANKO Holding Yönetim Kurulu Başkanı, Gaziantep

1989'da Adıyaman'a tesis kurmak amacıyla geldiğimizde, burada yalnız Sümerbank vardı. Türkiye'nin her tarafından, Adıyaman'a yatırım yapacağımızı duyan tanıdıklardan eleştiri geldi. "Adıyaman'a niçin tesis kuruyorsunuz, çalıştıramazsınız, zaten Sümerbank dahi doğru dürüst mal üretemiyor," dediler. Ama eleştirileri hiç dikkate almadık. Adıyaman'la Gaziantep geçmişten beri ticari ve sosyal ilişki içerisinde. 1989 yılında son teknoloji ile fabrikayı kurduk. 400 kişi ile üretime başladığımızda iş için 8-9 bin kişi başvurmuştu. Çevre illerden de gelmişlerdi.

Adıyaman'da teknik eleman yoktu, Gaziantep'ten 60-70 kişi getirmiştik. Ama o günden bu güne burada çok şey değişti. Bunda teşviklerin de çok büyük yararı oldu. Yatırım yaptığımızda Adıyaman'ın nüfusu 85.000 civarındaydı. Şimdi 240.000 dolayında. Adıyaman'da 400 çalışanla işe başlamıştık, şimdi 2500 çalışanımız var. 15 ton üretim yapıyorduk, 165 ton üretime ulaştık.

Yoksulluk ve işsizlik konusuna geldiğimizde, ikisinin birbirine bağlı olduğunu görüyoruz; eğer iş sahasını kurarsanız, yoksulluk ve işsizlik sorununu çözersiniz. Ama yatırım için her şeyi devletten beklememek gerekir. Devlet ne kadar yardım yaparsa yapsın, ne teşvik verirse versin, yoksulluk ve işsizliği çözmek için yeterli olmaz. Önemli olan insanların doğdukları yere yatırım yapmasıdır. Diğer illerden gelen az olur. Bize bakmayın, kendimizi dışarıdan gelmiş saymıyoruz. 19 yıldır da buradayız. Önemli olan Adıyamanlı yatırımcılara Adıyaman'daki olanakları iyi anlatmaktır.

Salonda, batıdaki illere giden Adıyamanlı ve Diyarbakırlı dostları da görüyorum. Yatırım planlaması yaparken, öncelikle dünyada Türkiye, Türkiye'de Gaziantep diyoruz. Adıyamanlı da dünyada Türkiye, Türkiye'de Adıyaman demeli. Diyarbakırlı da öyle düşünmeli. Ancak böyle düşünülürse sorunun çözümüne katkı sağlanır. Zaman zaman "Efendim, doğuya teşvik niye verildi?" deniliyor. Şu hesabı iyi yapmak gerekir. Doğu illerinde üretip, nüfusun önemli bölümünün yaşadığı İstanbul'a, Ege'ye satıyorsunuz. Verilen teşvikler aslında nakliye farkları bile değil.

Bazen, teşviklerin pek faydası yok diye eleştiriler yapılıyorsa da katılmıyorum. Bu bölgeler kalkındıysa biraz da teşvikler sayesinde oldu. Başka illerle Adıyaman arasında yatırımların artırılması

için önemli fark görüyorum. Sayın Vali, milletvekilleri ile birlikte iki yıl önce İstanbul'da iki toplantı yaptı. İkisine de katıldım. Hep şu mesajı verdim. Herkes doyduğu yer kadar doğduğu yere de yatırım yapmalı.

Yatırımcıları illerine yatırım yapmaları için ikna etmeye çalıştım ve eleman yönünden de destek olabileceğimizi söyledim. Adıyaman'daki fabrikaları incelerseniz, teknik elemanların en az yüzde 30-40'ının SANKO kökenli olduğunu görürsünüz. SANKO işletmeleri bir okul gibi hizmet veriyor. Hangi fabrikaya giderseniz gidin, daha önce SANKO'da görev yapan bir mühendis vardır.

GAP yatırımları ile birlikte Adıyaman'da da kamulaştırmalar oldu. O dönemde sanayi tesisleri olmadığı için bir anda toplu para alan yöre halkı, yatırıma yönelmeyi düşünmedi. Böyle olunca arazisi kamulaştırılanların aldıkları paralar çarçur oldu. Bunda, o dönemde o kişilerin örnek alacağı yatırımların bulunmayışı önemli rol oynadı. Şimdiki sanayi yapısının bir bölümü o tarihlerde olsaydı, Adıyaman'ın çehresi değişecekti.

GAP yatırımlarının tamamlanma süreci ile birlikte Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin daha çok kalkınacağı görüşündeyim. Ancak, bölgede küçük sanayi gelişmedi. Şu anda gelişen tek sektör tekstil ve bunun da pazarı Avrupa. Burada üretim yapan pazara uzak. İran'a, Irak'a tekstil ihracatı yapmanız mümkün değil. Çünkü oralarda zaten işçilik, hammadde ve enerji çok daha ucuz. Ne yapılabilir dersanız, o pazarlara satılabilecek ürünleri üretecek yatırımlar hayata geçirilmeli.

Çünkü 10 veya 20 sene sonra petrol azalacak, nakliye fiyatları öyle hale gelecek ki belki zaman içerisinde fiyatta rekabet edemeyeceğiz. Çin malı buraya geliyor, ama bu da bitecek. Adıyaman'da ve bölge illerinde yaşayan insanların birlikte şirketler kurmaları lazım. Bütün dünya birleşiyor, şirketler büyüyor. Küçük atölyelerle, bireysel çalışmalarla burada işsizlik önlenemez.

Burada görev yapan il yöneticileri ve iş adamlarına şunu öneriyorum. Biz bunu uygulamaya çalışıyoruz. İşletmelerde her aileden bir kişiyi işe almaya bakın. Türkiye genelindeki işletmelerimin genel müdürlerine bu talimatı verdim. Sayın Başbakanımız da her aileden bir kişiyi alırsanız en azından o ailenin ekmeğini temin etmiş olursunuz diyor.

Yani bir aileden beş kişi alacağınıza, her aileden bir kişiyi alın. Her evden bir çalışan çıksın, bir evden beş çalışan, öbür evlerden hiç çalışmayan olmasın. Biri yer biri bakar, kıyamet ondan kopar. Bir

tarafıta işsiz aileler var, diğler tarafıta işe kardeşini, amcasının veya dayısının oğlunu aldırınlar. Her evden bir kişinin işe alınmasına özen gösterilirse, yoksulun çorbasına tuz eklenmiş olur.

Türkiye genelinde katıldığım toplantılardaki konuşmalarında işverenlere çağrıda bulunuyorum. İstanbul'a, İzmir'e tesis kuruyorsunuz. Tesis İstanbul'dan 100 kilometre mesafedeki Çorlu veya ötesi. İşçinin işe gelebilmesi için 2-3 araç değıştirmesi lazım. İşçinin evinden çıkıp işyerine gitmesi ortalama 1,5-2 saat ve o süreçte trafikte hem enerjisi kayboluyor hem sinir küpü oluyor. O çalışandan ne randıman alacaksın? Adıyaman ve Güneydoğı illerinde çalışan insan, evinden çıktığı zaman en fazla 15 dakika sonra fabrikada oluyor. Ayrıca bu illerde çalışanlar daha verimli. İstanbul öyle değıl ki, adam burada çalışmam öbür tarafıta çalışırım diyor, iş sadakati de yok. Bu nedenle her zaman bu bölgelere yatırım yapılmasını öneriyorum.

Her zaman yatırımcılara yardımcı olmaya çalıştık. Adıyaman'ın sanayileşmesine katkı sağladık. Gaziantep'li olarak Gaziantep'i çok övdük, elimizden teşviki aldılar. Aman ha aman! Sonra Adıyaman'dan da teşvik alınır.

SOSYAL YARDIMLAŞMA VE DAYANIŞMA VAKIFLARININ GAP BÖLGESİ'NDE YAPTIĞI ÇALIŞMALARIN DEĞERLENDİRMESİ

Mevlüt BİLİCİ

Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürü

Devletimizin Anayasamızda ifade olunan sosyal bir hukuk devleti olması özelliği gereği, gelir dağılımındaki dengesizliklerin giderilmesine ve yoksul kesimlerin desteklenmesine yönelik sosyal politikalar, toplumsal dayanışmanın güçlendirilmesi ve sosyal barışın korunması açısından büyük önem arz etmektedir.

Bilindiği üzere ülkemizde sosyal yardım faaliyetleri, esas olarak 1986 yılında 3294 sayılı yasa ile kurulan Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu tarafından yürütülmektedir. Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu, eğitim, sağlık ve diğer sosyal yardımların etkin bir şekilde yürütülmesine katkı sağlayacak sosyal politikalar oluşturmak ve bunları uygulamaya geçirerek yoksullukla mücadele etmekle görevlidir. Fon, faaliyetlerini 931 il ve ilçede kurulu bulunan Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları eliyle sürdürmektedir. Fonun 3294 sayılı kuruluş yasasında yer alan amacı:

- Fakr-u zaruret içinde ve muhtaç durumda bulunan vatandaşlar ile her ne suretle olursa olsun Türkiye'ye kabul edilmiş veya gelmiş kişilere yardım etmek,
- Sosyal adaleti pekiştirici tedbirler olarak gelir dağılımının adilane bir şekilde tevzi edilmesini sağlamak ve sosyal yardımlaşma ve dayanışmayı teşvik etmektir.

Fon'un karar organı, Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu Kurulu'dur. Kurul kararları, Başbakan'ın onayı ile yürürlüğe girmektedir. Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü ise Fon'un yürütme organı niteliğindedir.

Fon Kurulu, Fon'da toplanan kaynakların SYD Genel Müdürlüğüne yürütülecek sosyal yardım programları ile proje ve yatırım programlarına dağıtım önceliklerini belirlemekte ve il/ilçelerde kurulmuş olan Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarına kaynak dağıtımına karar vermektedir.

SOSYAL YARDIMLAŞMA VE DAYANIŞMA GENEL MÜDÜRLÜĞÜ VE SOSYAL YARDIM UYGULAMALARINDA YENİ AÇILIMLAR

Mevcut sosyal yardım programlarının vatandaşlarımıza daha etkin ve hızlı bir biçimde ulaştırılması amacıyla, 9 Aralık 2004 tarih ve 5263 sayılı Kanun ile Fon Genel Sekreterliği, Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü olarak teşkilatlandırılarak kurumsal bir yapıya kavuşturulmuştur.

SYDTF kaynaklarının bütçeye aktarılmasına son verilmiş, tersine bu fona 2003 yılı için 327 Trilyon TL ve 2004 yılı için 380 Trilyon TL olmak üzere ilk kez bütçeden aktarma yaparak Fon'un kaynak yapısı güçlendirilmiş ve Fon kaynaklarının sosyal yardım faaliyetleri dışında kalan amaçlarla kullanılmaması konusunda büyük bir özen gösterilmiştir.

Harcamaların disipline edilmesi amacıyla da, Yüksek Öğrenim Burs Programlarının tek elden yürütülmesi için yüksek öğrenim bursları, Yüksek Öğrenim Kredi ve Yurtlar Kurumu'na devredilmiş ve ilköğretimde taşınmalı sistem kapsamında eğitim gören öğrencilerin öğle yemeği giderleri için Milli Eğitim Bakanlığı ile koordinasyona gidilmiştir.

Yoksullukla mücadelede Genel Müdürlük aktardığı kaynaklarla yoksul ve yardıma muhtaç vatandaşlarımızı pasif ve yardım bekler durumdan, aktif, katılımcı ve kendi kendine yeterli duruma getirmeyi; gelir dağılımındaki adaletsizlikleri gidermeyi; sosyal barışı sağlamayı ve sosyal yardımlaşma ve dayanışmayı kuvvetlendirmeyi hedeflemektedir. Daha önceki yıllarda gelir getirici ve istihdama yönelik proje destekleri Fon harcamalarının %3'ne bile ulaşmazken, 2004 yılında bu oran tahsisat bazında %19'a çıkmıştır. Önümüzdeki dönemlerde tüm harcamaların %50'sinin proje desteklerine ayrılması planlanmaktadır.

SOSYAL YARDIMLAŞMA VE DAYANIŞMA GENEL MÜDÜRLÜĞÜ FAALİYETLERİ

Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü'nce yürütülen faaliyetleri aşağıdaki başlıklar altında özetleyebiliriz:

1) Periyodik Yardımlar: Fon kaynaklarından, vatandaşa en yakın noktada ve esnek bir anlayışla faaliyet gösteren, her il ve ilçemizde bulunan Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarına aylık periyodik aktarma yapılmaktadır. İl/ilçe nüfusu ile Türkiye İstatistik Kurumu tarafından

belirlenen sosyo-ekonomik gelişme endeksi esas alınarak hesaplanan periyodik yardımlar, bu Vakıflara aylık kullanılabilir kaynak mevcutları dikkate alınarak gönderilmektedir. Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerindeki Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarına, % 50 oranında daha fazla pay aktarılmaktadır. Daha fazla vatandaşımıza yardım imkanı sağlanması için 2004 yılı Ekim ayından itibaren Vakıfların periyodik payları yüzde 50 oranında arttırılmıştır.

Vakıflar elde ettikleri bu kaynaktan, ekonomik ve sosyal yoksunluk içerisinde bulunan vatandaşlarımızın gıda, giyim, yakacak, barınma, sağlık, eğitim vb. acil ve güncel zaruri ihtiyaçlarını karşılamakta ve cari giderleri için harcamada bulunmaktadır.

2) Sağlık Yardımları: Sağlık yardımları kapsamında, sosyal güvenceden yoksun ve yeşil kart almaya hak kazanamayan vatandaşlarımızın ödeme güçlerini aşan sağlık giderleri, özürllülerimizin el-ayak protezleri, sakat arabası, işitme cihazları gibi yardımcı araç ve gereç ihtiyaçları karşılanmaktadır.

Yeşil kart sahibi vatandaşlarımızın ayakta tedavi giderlerinin Fon'dan karşılanması uygulaması, bedeli genel bütçeden karşılanmak üzere, 2005 yılından itibaren Sağlık Bakanlığı'na devredilmiştir. Sosyal güvenceden yoksun vatandaşların ödeme güçlerini aşan sağlık giderlerinin karşılanmasına devam edilmektedir.

Fondan, yapılan sağlık destekleri yanında, nüfusun en muhtaç kesimine dahil olan ailelerin çocuklarının temel sağlık hizmetlerine tam olarak erişimini hedef alan bir sosyal güvenlik ağı oluşturmak amacıyla, ülkemizin her köşesinde Şartlı Nakit Transferi Sağlık Yardımları uygulanmaktadır.

3) Eğitim Yardımları: Ekonomik ve sosyal yoksunlukla mücadelede, muhtaç durumda bulunan ailelerin çocuklarına Fon kaynaklarından yapılan eğitim yardımları önemli bir rol oynamaktadır.

Eğitim Materyali Yardımları: Bu kapsamda, her öğretim yılının başlangıcında dar gelirli ailelerin ilk ve orta öğretimde okuyan çocukları için eğitim yardımları yapılmakta, Milli Eğitim Bakanlığınca ücretsiz verilen ders kitabı yardımının yanı sıra, önlük, çanta ve kırtasiye gibi okul ihtiyaçlarının karşılanması için Fon'dan

Vakıflara yörenin nüfusu, sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeyi göz önüne alınarak kaynak aktarılmaktadır.

Öğle Yemeği Yardımları: İlköğretimdeki taşınalı eğitim uygulamasında, okulların bulunduğu merkezlere taşınan öğrencilerimize verilen öğle yemeği desteği, Fon'dan karşılanmaktadır.

Yüksek Öğrenim Bursları: 1989 yılından bu yana, yüksek öğrenim öğrencilerine 9 ay süre ile karşılıksız olarak verilen burslar, işlemlerin tek elden yürütülebilmesi amacıyla 2003-2004 öğretim yılından itibaren Yüksek Öğrenim Kredi ve Yurtlar Kurumuna devredilmiştir. Fondan, geçmiş yıllardan burs almaya hak kazanan başarılı öğrencilerin burs ödemelerine devam edilmektedir.

Özürlülere Yapılan Eğitim Yardımları: Örgün eğitime devam eden ve özel eğitime gereksinim duyan özürlü ilk ve ortaöğretim öğrencimizin ücretsiz olarak taşınarak eğitimlerinin sağlanması amacıyla Özürlüler İdaresi ve Milli Eğitim Bakanlığı ile işbirliği yapılarak yürütülen taşıma projesi ile özürlü öğrencilerimiz için kaynak aktarılmaktadır.

Şartlı Nakit Transferi Eğitim Yardımları: Nüfusun en muhtaç kesimine dahil olan ailelerin çocuklarının temel eğitim hizmetlerine tam olarak erişimini hedef alan bir sosyal yardım ağı oluşturmak amacıyla ülkemizin her köşesinde karşılıksız eğitim yardımları yapılmaktadır. Bu kapsamda, ihtiyaç sahibi ailelere, çocuklarını düzenli olarak okula göndermeleri şartıyla her ay eğitim yardımı verilmektedir. Kız çocuklarımızın okullaşma ve ilköğretimden ortaöğretime geçiş oranlarını artırmak amacıyla, kız çocuklarımıza ve ortaöğretime devam eden öğrencilerimize verilen yardım miktarları daha yüksek tutulmuştur. Bu program, Milli Eğitim Bakanlığı ile yapılan protokol çerçevesinde yürütülmektedir. Kadının aile ve toplum içindeki konumunun güçlendirilmesi amacıyla ödemeler doğrudan anneye yapılmaktadır. Şartlı Nakit Transferi uygulaması çerçevesinde;

- İlköğretime devam eden erkek/ayda 18 YTL
- İlköğretime devam eden kız/ayda 22 YTL
- Ortaöğretime devam eden erkek/ayda 28 YTL

-Ortaöğretime devam eden kız/ayda 39 YTL ödeme yapılmaktadır.

Şartlı Nakit Transferi Eğitim Yardımları; çocukların okula düzenli devam etmeleri ve 2 yıl üst üste sınıfta kalmamaları koşulu ile verilmektedir.

4) Çeşitli Sosyal Yardımlar: 2003 yılından itibaren, Türkiye Kömür İşletmelerinden sağlanan kömür, Vakıflarca belirlenen ihtiyaç sahibi ailelere en az 500 kg olmak üzere ve modern ölçütlere göre torbalanarak evlere teslim edilmek suretiyle, insanımıza yakışan bir şekilde ve bedelsiz olarak ulaştırılmaktadır. Kömürün illere kadar ulaştırılması Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı tarafından sağlanmaktadır. İlçelere ve köylere dağıtımını ise valiliklerin organizasyonu ile vakıflar tarafından gerçekleştirilmektedir. Bu şekilde kendi doğal kömür kaynaklarımız değerlendirilmekte, TKİ, TTK, ve EÜAŞ daha aktif duruma getirilmekte, istihdama ve ulaşım sektörüne de katkıda bulunmaktadır.

Ekonomik ve sosyal yoksunluk içinde bulunan vatandaşlarımızın temel ihtiyaçlarının karşılanması için, dini bayramlarımız öncesinde Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarına kaynak gönderilmektedir.

İşsizliğin ve yoksulluğun belirgin olarak yaşandığı yerlerde, SYD Vakıfları tarafından işletilen 79 aşevi ile 62 bin vatandaşımıza günlük sıcak yemek verilmektedir.

Ayrıca, doğal afet, terör, yangın gibi nedenlerle mağdur olan vatandaşlarımızın acil ihtiyaçları için SYD Vakıfları aracılığı ile çeşitli sosyal yardımlar yapılmaktadır.

5) Genel Müdürlük tarafından yürütülmekte olan Proje Destekleri çerçevesinde, Kırsal Alanda Sosyal Destek Projesi, Bilişim Çırakları Projesi ve Sosyal Riski Azaltma Projesi içersinde Yerel Girişimler Programı uygulanmaktadır: Kırsal Alanda Sosyal Destek Projesi ile kırsal alanda ekonomik ve sosyal yoksunluk içinde bulunan kişi ve ailelerin en uygun organizasyonla üretime katılmaları, üretilen tarımsal ürünleri mahallinde değerlendirme ve pazarlamaları, gelir seviyelerini yükseltmeleri ve üretimde sürekliliği sağlanmaktadır. Proje kapsamında, tarımsal üretim yapabilmek için yeterli kaynağa sahip olmayan ve süt sığırcılığı, koyunculuk ve seracılık yaparak gelir elde etmek isteyen vatandaşlarımızın bir kooperatif bünyesinde birleşmeleri sağlanarak destek verilmektedir. Proje danışmanlık ve teknik hizmetleri, merkezde Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü, Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı Teşkilatlanma ve Destekleme Genel Müdürlüğü,

yerelde ise ilgili vakıflar ve Tarım İl Müdürlükleri tarafından sağlanmaktadır. Desteklenecek projelerin sürdürülebilir olabilmesi için proje konularının bölgenin coğrafi özellikleri ile sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel yapısına uygun olması zorunludur. Bu çerçevede, bölgenin ekonomik yapısı, proje uygulama alanının gelişmişlik durumu, demografik özellikleri, göç, eğitim ve istihdam durumu hakkında Türkiye İstatistik Kurumu ve Devlet Planlama Teşkilatı tarafından yayınlanan bilgi ve belgeler esas alınarak değerlendirme yapılmaktadır. İlk uygulamaları 2003 yılında başlatılan kırsal alanda sosyal destek projesinden yararlanacak vatandaşlarımız, köylerdeki en düşük gelirli aileler arasından, mahallindeki Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı tarafından belirlenmektedir.

Bilişim Çırakları Projesi ile sosyal güvencesi olmayan lise mezunu gençlerimize istihdam imkanı sağlanarak, gelir elde etmeleri hedeflenmiştir. Küçük ve orta ölçekli ihracatçı KOBİ'lerin eleman ihtiyacını karşılamak ve bilişim alanında eğitilmiş, e-ticaret konusunda bilgili ihracatçı firmalarda ara eleman olarak çalışacak kişilerin yetiştirilmesini sağlamak amaçlanmıştır. Projenin eğitim finansmanı Fondan, istihdam garantisi ise KOSGEB tarafından sağlanmaktadır. İş-Kur ve TİM de projenin uygulama, izleme ve değerlendirme aşamalarında aktif destek vermektedir. Eğitim programına alınan 1015 kişi, hiçbir sosyal güvenlik kurumuna tabi olmayan, Fonun hedef kitlesindeki dar gelirli ailelerin lise mezunu çocukları arasından belirlenmiştir. Proje için ayrılan finansman toplam 10,5 milyon YTL tutarındadır. İş-Kur, KOSGEB ve TİM işbirliğinde, ihracat potansiyeli yüksek 14 ilimizde (İstanbul, İzmir, Bursa, Ankara, Kocaeli, Manisa, Denizli, Sakarya, Gaziantep, Adana, Mersin, Konya, Kayseri, Trabzon) eğitim programı 9 Kasım 2005 tarihinde başlatılmıştır.

Sertifikalı Tarım İşçileri Projesi

Bu proje kapsamında, tarım işçilerinin iş görme kabiliyetinin yükseltmek, hizmetlerde kalite ve istikrar sağlamak, yoksul ve işsiz kesimde istihdam oluşturmak amacıyla, Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı ve kurumumuz arasında işbirliğine gidilmektedir. Bu projeden Genel Müdürlüğümüz hedef kitlesi içinde yer alan (3294 sayılı Kanun) 18-45 arasındaki işsizler başta olmak üzere, tarım işletmelerinde çalışmak isteyen kişilere ve bilinçli tarım yapmak isteyen çiftçiler yararlanmaktadır. Bu projenin ilk aşamasında ülke genelinde toplam 1220 kişi eğitime tabi tutulacak ve dolaylı istihdamları sağlanacaktır.

Sosyal Riski Azaltma Projesinin Yerel Girişimler Programı

Yerel Girişimler proje destekleri kapsamında, Gelir Getirici Küçük Ölçekli Projeler, İstihdama Yönelik Beceri Kazandırma Eğitimleri, Kamu Yararına Geçici İstihdam Projeleri, Sosyal Hizmet Amaçlı Merkezlerin Yaygınlaştırılması Projeleri ve Toplum Kalkınması Projeleri desteklenmektedir.

Yoksullar İçin Gelir Getirici Küçük Ölçekli Projelerin amacı, yoksul birey veya hanelerin kendi geçimlerinin sağlayacak işler kurmaları, gelir elde etmeleri ve başlattıkları çalışmalarını uzun süre devam ettirebilmeleridir. Uygulanacak projelerin teknik ve ekonomik olarak yerel koşullarla uygunluğu yanında, üretilecek ürün veya hizmetin yöresel satış ve pazarlama olanaklarının bulunması gerekmektedir.

İstihdama Yönelik Beceri Kazandırma Eğitimlerinin amacı, yoksul kadınlara ve işsiz gençlere düzenlenecek kısa süreli kurslarla çeşitli teknik ve sosyal beceriler kazandırılması ve kişilerin daha nitelikli iş bulmalarına katkı sağlanmasıdır.

Kamu Yararına Geçici İstihdam Projeleri ile toplum veya topluluğun ortak yararı için uygulanacak çeşitli projelerde ihtiyaç duyulan işgücünün kısa süreli istihdamla karşılanması, yoksul işsizlerin çalıştırılması ve bu kişilerin geçici de olsa para kazanıp aile geçimine katkı sağlamaktadır.

Sosyal Hizmet Amaçlı Merkezlerin Yaygınlaştırılması Projeleri ile sokakta çalışan/yaşayan çocuklar, engelliler, yaşlılar, korumasız kadın ve erkekler, işsiz gençler ve yoksullara sağlanan düşük maliyetli sosyal hizmetlerin yaygınlaştırılması için toplum veya sosyal amaçlı merkezler kurulması ya da mevcut merkezlerdeki programların çeşitlendirilmesi sağlanmaktadır.

Toplum Kalkınması Projeleri çerçevesinde, entegre bir yaklaşımla daha geniş alanlarda birbirini tamamlayıcı birden fazla projenin birlikte uygulanmasını öngörülmektedir. Bu kapsamda, toplum kalkınmasına yönelik çalışmalarla gelir getirici, üretime yönelik, alt yapı, sosyal hizmet ve çevresel projelerin birlikte uygulanabilmesine az sayıda da olsa olanak tanınmaktadır.

Güzel Okulum Projesi

Toplum Kalkınması alt bileşeni kapsamında yürütülmüş olan Güzel Okulum Projesi ile her bir vakfımıza 13.000 YTL finansman sağlanarak, fiziki mekan ve sosyal altyapı imkanları açısından yetersiz durumdaki okulların bakım, onarım ve tadilat gibi ihtiyaçları karşılanmıştır.

GAP Bölgesi'nde Genel Müdürlüğümüzün yürüttüğü sosyal yardım programları ve proje desteği uygulamaları bir sonraki bölümde detaylı olarak açıklanmıştır.

SOSYAL YARDIMLAŞMA VE DAYANIŞMA GENEL MÜDÜRLÜĞÜNÜ GAP BÖLGESİ'NDE YAPTIĞI ÇALIŞMALAR

Periyodik Yardımlar: Daha önce de vurgulandığı gibi Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonundan vatandaşa en yakın noktada ve esnek bir anlayışla faaliyet gösteren ve her il ve ilçemizde bulunan Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarına aylık periyodik aktarma yapılmaktadır. Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgeleri'ndeki vakıflara, yüzde 50 oranında daha fazla periyodik pay aktarılmaktadır. 2000-2005 yılları arasında, GAP Bölgesi'ndeki SYD Vakıflarına aktarılan periyodik yardımları gösteren tablo aşağıda yer almaktadır.

Tablo-I GAP Bölgesi'ndeki SYD Vakıflarına Gönderilen Periyodik Yardımlar

İli	2000	2001	2002	2003	2004	2005
	PERİYODİK YARDIMLAR (YTL)					
ADİYAMAN	524.277	1.105.646	1.922.300	1.998.200	3.035.600	3.405.000
DİYARBAKIR	613.629	1.385.168	2.472.100	2.558.300	3.401.500	5.626.800
GAZİANTEP	599.192	1.226.748	2.580.900	2.193.700	3.755.300	4.289.400
MARDİN	513.892	1.031.633	1.828.700	2.333.200	3.214.900	4.133.900
SİİRT	217.020	467.131	886.700	748.900	1.191.200	1.732.900
ŞURFA	911.437	1.646.528	3.653.500	3.461.300	4.617.900	5.791.700
BATMAN	302.961	630.437	1.192.700	1.331.000	2.123.600	2.621.300
ŞIRNAK	255.853	492.292	1.019.500	1.262.900	1.557.100	1.588.800
KİLİS	53.609	197.397	368.400	410.300	577.300	657.000
GAP BÖLGE TOPLAMI	3.991.870	8.182.980	15.924.800	16.297.800	23.474.400	29.846.800
TÜRKİYE TOPLAMI	21.760.993	46.575.978	96.613.045	108.964.000	158.617.400	194.052.700
GAP/TÜRKİYE TOPLAMI (%)						% 15,38

Tablodan da görülebileceği gibi GAP Bölgesi'ndeki SYD Vakıflarımıza aktarılan paylar devamlı bir artış göstermiştir.

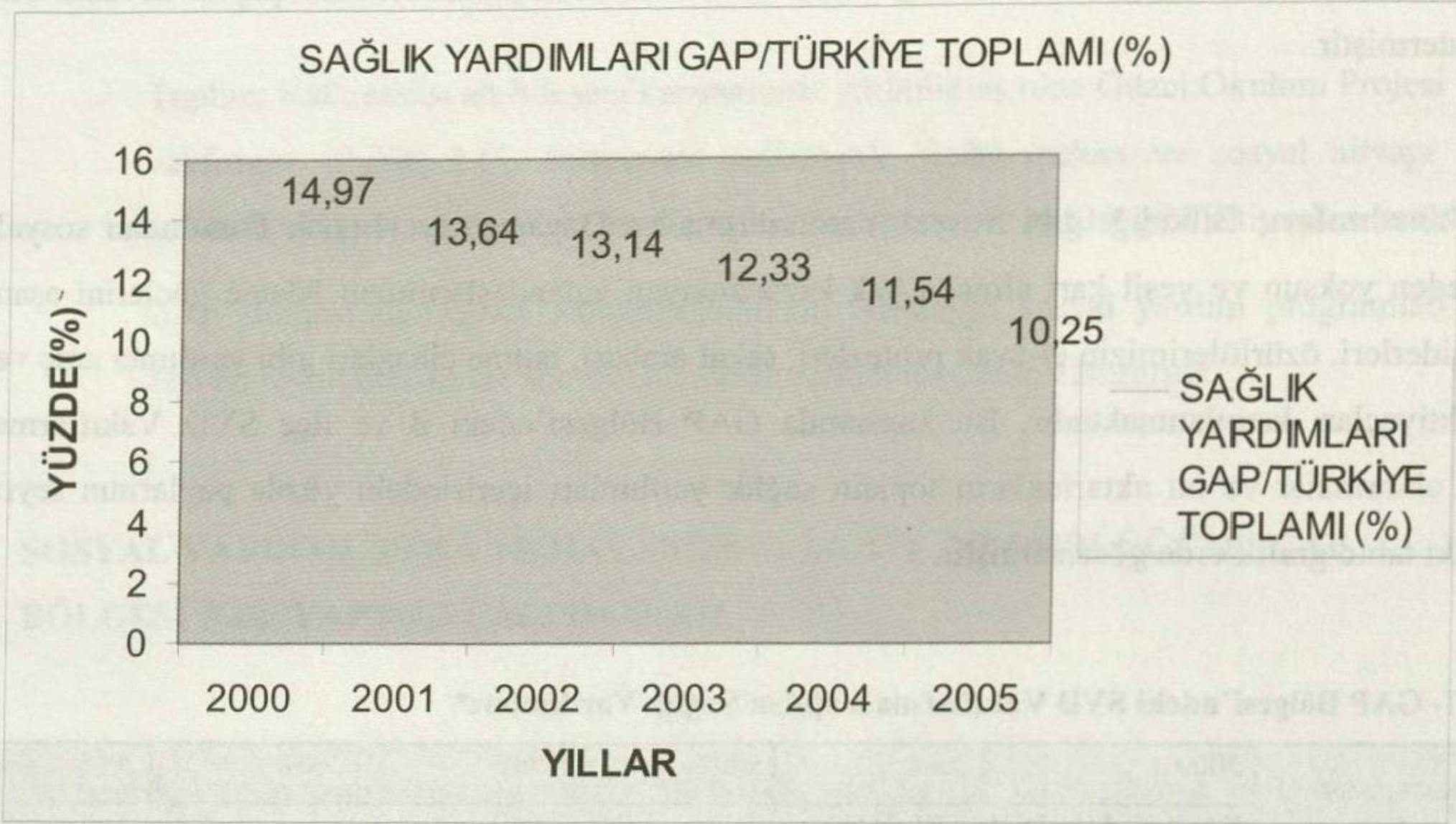
Sağlık Yardımları: Bilindiği gibi Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu'ndan sosyal güvenceden yoksun ve yeşil kart almaya hak kazanamayan vatandaşlarımızın ödeme güçlerini aşan sağlık giderleri, özürllülerimizin el-ayak protezleri, sakat arabası, işitme cihazları gibi yardımcı araç ve gereç ihtiyaçları karşılanmaktadır. Bu kapsamda GAP Bölgesi'ndeki il ve ilçe SYD Vakıflarına yapılan aktarmalar ve bu aktarmaların toplam sağlık yardımları içerisindeki yüzde paylarının seyri aşağıdaki tablo grafiklerde gösterilmiştir.

Tablo II- GAP Bölgesi'ndeki SYD Vakıflarına Yapılan Sağlık Yardımları*

İli	2000	2001	2002	2003	2004	2005
	SAĞLIK YARDIMLARI (YTL)					
ADİYAMAN	99.455	286.069	281.892	419.074	405.913	129.463
DİYARBAKIR	530.370	297.437	238.050	494.513	716.613	371.444
G.ANTEP	63.103	96.143	127.592	311.991	439.893	84.752
MARDİN	193.981	210.264	237.170	670.664	884.909	418.579
SİİRT	42.593	117.031	182.973	179.114	286.236	58.354
Ş.URFA	447.777	1.144.250	1.563.999	2.431.128	2.294.024	1.050.606
BATMAN	79.750	79.106	73.159	149.627	153.364	142.641
ŞIRNAK	51.465	67.593	73.350	207.770	674.046	129.823
KİLİS	19.925	19.008	54.201	112.907	73.665	37.768
GAP BÖLGE TOPLAMI	1.528.419	2.316.901	2.832.386	4.976.788	5.928.663	2.423.430
TÜRKİYE TOPLAMI	10.206.648	16.982.041	21.551.528	40.357.942	51.361.810	23.632.612
GAP/TÜRKİYE TOPLAMI (%)	% 14,97	% 13,64	% 13,14	% 12,33	% 11,54	% 10,25

* Yeşil Kart Sahibi vatandaşlarımızın ayakta tedavi giderlerinin Fon'dan karşılanması uygulamasının, bedeli genel bütçeden karşılanmak üzere, 2005 yılından itibaren Sağlık Bakanlığı'na devredilmesi nedeniyle SYD Vakıflarına yapılan sağlık yardımlarının toplam Fon büyüklüğü içindeki payı azalmıştır.

Grafik I- GAP Bölgesi'ndeki SYD Vakıflarına Yapılan Sağlık Yardımlarının Toplam Sağlık Yardımları İçindeki Oranın Seyri*

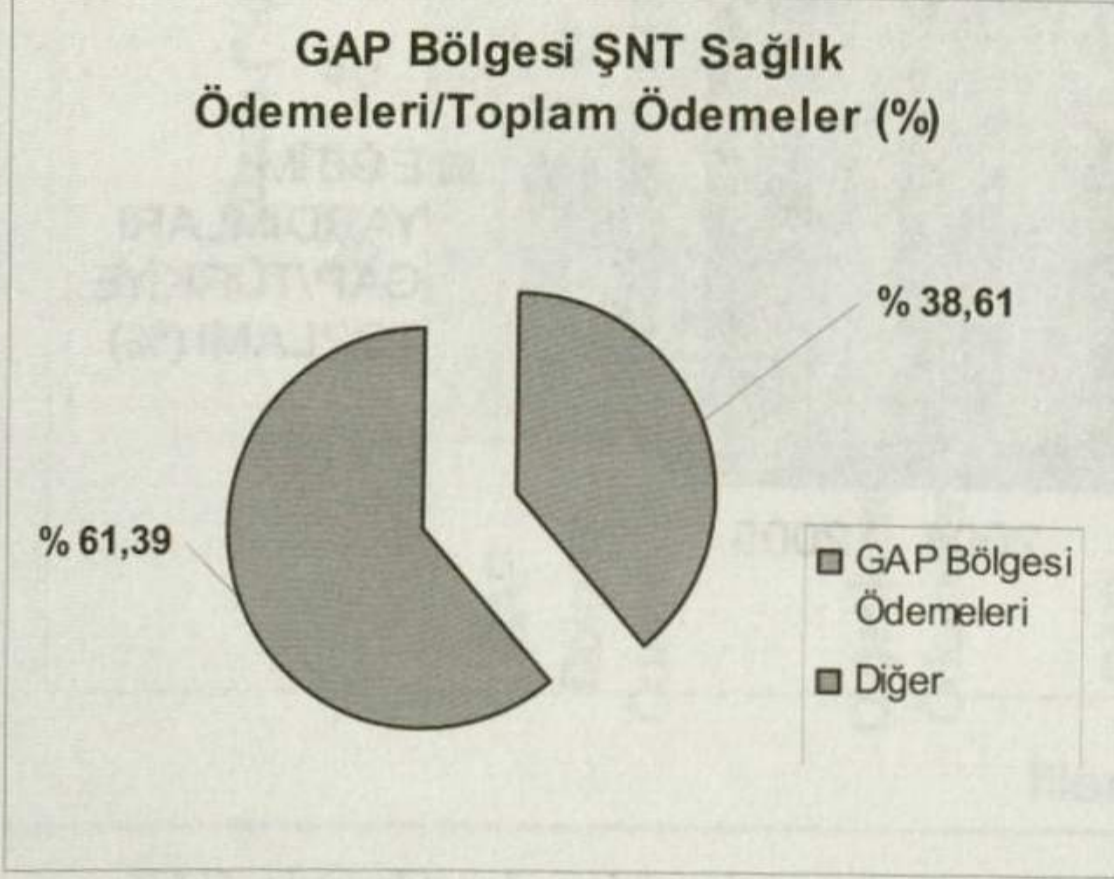
Şartlı Nakit Transferi Sağlık Yardımları: 2006 Mart ayında yapılan ödemeler itibariyle, GAP Bölgesi'nde Şartlı Nakit Transferi Sağlık Yardımlarından yararlanan çocuklarımızın ve annelerin sayıları ve yapılan toplam yardım miktarları aşağıdaki tabloda gösterilmiştir. Programdan yararlanan çocuk ve hak eden anne sayısı ile ödeme miktarları, programın başladığı 2002 ile en son ödemenin yapıldığı 2006 Mart ayı arasında kümülatif olarak verilmiştir.

Tablo III- GAP Bölgesi'ndeki ŞNT Sağlık Yardımları (2002-2006 Mart)

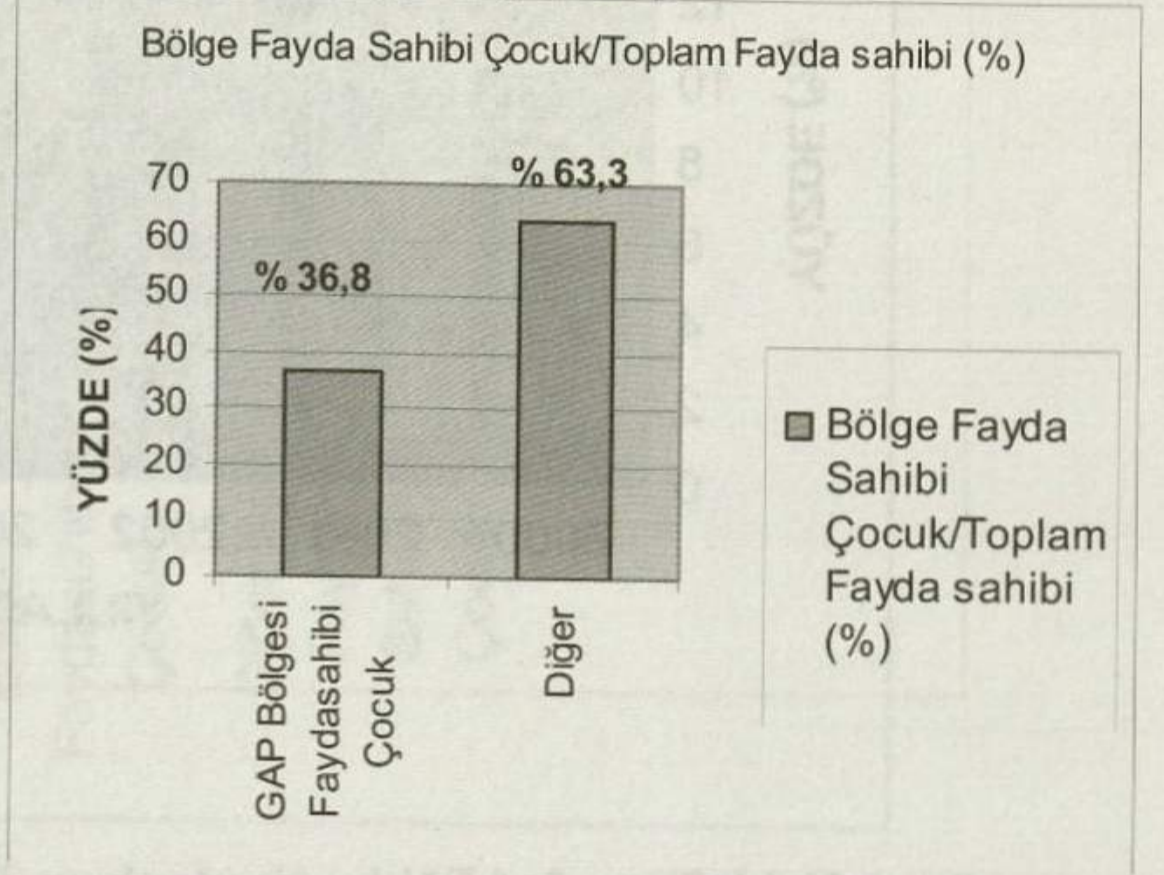
İL ADI	ŞNT SAĞLIK YARDIMI		GEBELİK YARDIMI
	ÇOCUK SAYISI	ÖDEME MİKTARI (YTL)	ÖDEME MİKTARI (YTL)
ADİYAMAN	34.982	5.787.305	60.118
DİYARBAKIR	70.602	7.957.118	109.825
GAZİANTEP	36.720	4.527.838	3.378
MARDİN	52.343	5.812.881	66.384
SİİRT	27.758	2.878.479	24.173
ŞANLI URFA	19.808	2.687.572	3.581
BATMAN	48.418	6.695.067	75.202
ŞIRNAK	51.710	8.443.646	28.281
KİLİS	3.033	390.870	3.037
GAP İLLERİ TOPLAM	345.374	45.180.776	373.979
TÜRKİYE TOPLAM	938.468	117.014.774	1.010.359
GAP İLLERİ/TOPLAM (%)	% 36,80	% 38,61	% 37,01

Bu tablodan da görebileceğimiz üzere, Şartlı Nakit Transferi Sağlık Yardımı alan çocuklarımızın %36,80'ni GAP Bölgesi'ndeki ikamet etmektedir. Bu çocuklarımız toplam ŞNT Sağlık Yardımlarının %38,61'ini almaktadırlar.

Grafik II- ŞNT Sağlık Ödemeleri

Grafik III- ŞNT Sağlık Fayda sahipleri

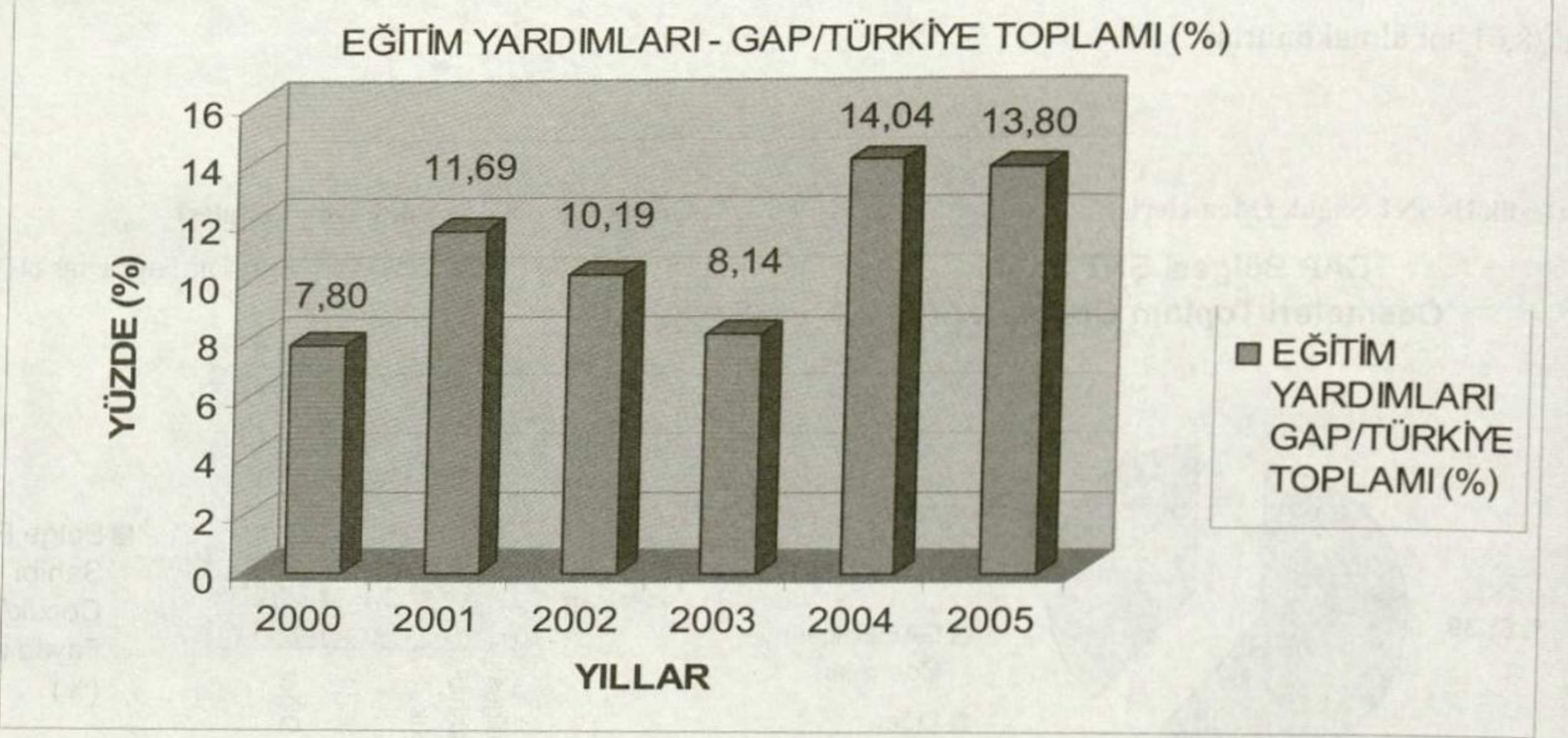

Eğitim Yardımları: Ekonomik ve sosyal yoksunlukla mücadelede, muhtaç durumda bulunan ailelerin çocuklarına Fon kaynaklarından yapılan eğitim yardımları önemli bir rol oynamaktadır. Bu kapsamda, Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonundan GAP Bölgesi'ndeki SYD Vakıflarına yapılan aktarmalara dair tablo ve grafik aşağıda yer almaktadır.

Tablo IV- GAP Bölgesi'ndeki SYD Vakıflarına Yapılan Eğitim Yardımları

İli	2000	2001	2002	2003	2004	2005
	EĞİTİM YARDIMLARI (YTL)					
ADİYAMAN	617.100	2.228.500	1.409.990	733.600	448.100	739.500
DİYARBAKIR	365.451	2.389.750	2.151.880	908.206	736.100	1.206.000
G.ANTEP	496.852	2.666.800	1.707.918	746.000	680.200	1.104.000
MARDİN	100.389	1.430.700	700.172	243.900	511.300	838.250
SİİRT	27.132	763.800	343.498	148.838	210.700	351.000
Ş.URFA	631.441	3.160.500	1.734.520	537.767	936.400	1.523.750
BATMAN	83.017	858.509	499.600	165.863	311.900	510.500
ŞIRNAK	23.700	716.300	372.748	128.800	283.300	469.250
KİLİS	123.479	430.290	326.224	206.900	92.700	159.250
GAP BÖLGE TOPLAMI	2.468.561	14.645.149	9.246.550	3.819.874	4.210.700	6.901.500
TÜRKİYE TOPLAMI	31.635.035	125.251.009	90.716.367	46.922.987	30.000.000	50.000.000
GAP/TÜRKİYE TOPLAMI (%)	% 7,80	% 11,69	% 10,19	% 8,14	% 14,04	% 13,80

Grafik IV- GAP Bölgesi'ndeki SYD Vakıflarına Yapılan Eğitim Yardımlarının Toplam Eğitim Yardımları İçindeki Oranının Seyri

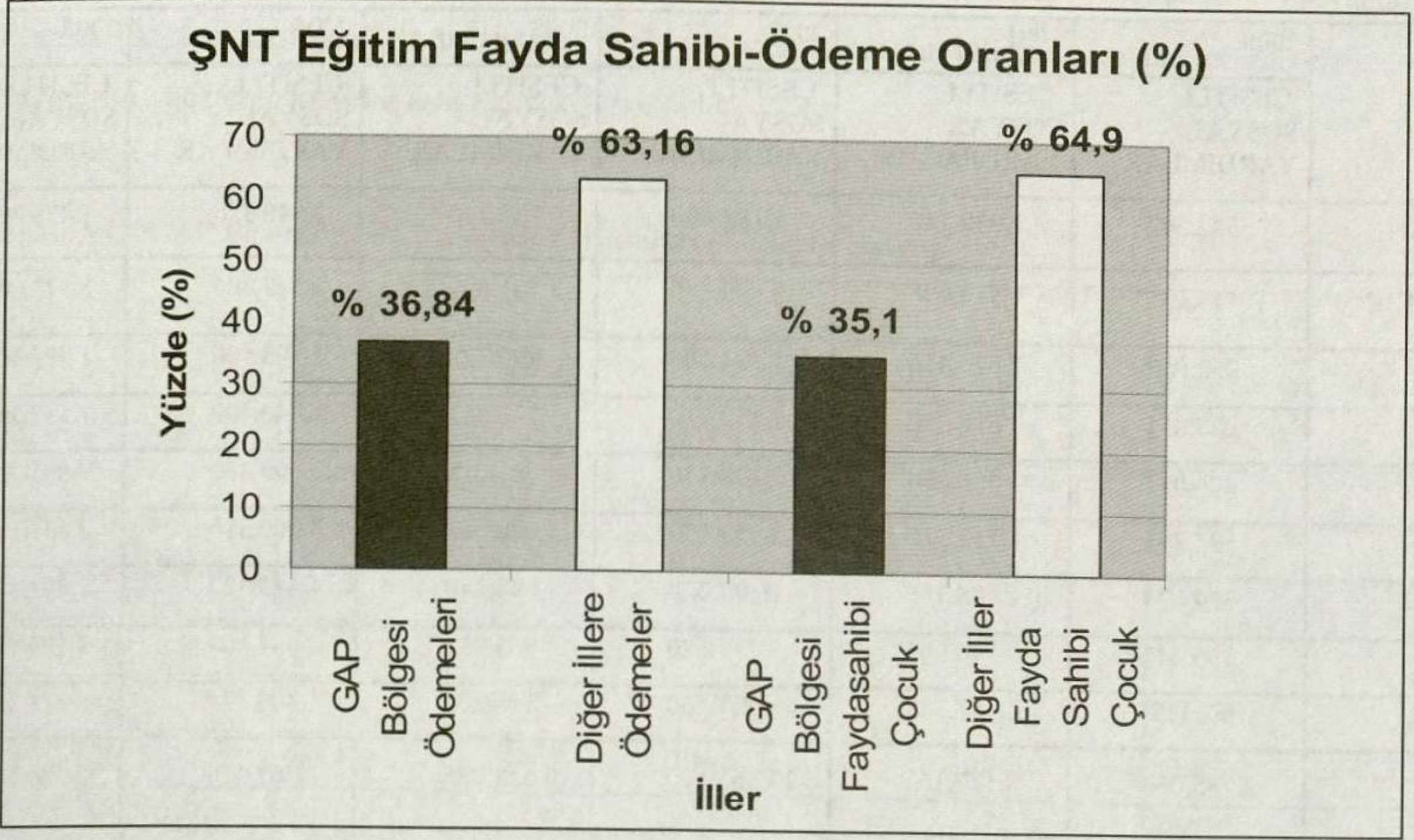

Şartlı Nakit Transferi Eğitim Yardımları: 2006 Mart ayında yapılan ödemeler itibariyle, GAP Bölgesinde Şartlı Nakit Transferi Eğitim Yardımlarından yararlanan çocuklarımızın sayıları ve yapılan toplam yardım miktarları aşağıdaki tabloda gösterilmiştir. Programdan yararlanan çocuk sayısı ve ödeme miktarları, programın başladığı 2002 ile en son ödemenin yapıldığı 2006 Mart ayı arasında kümülatif olarak verilmiştir.

Tablo V- GAP Bölgesi'ndeki ŞNT Eğitim Yardımları (2002-2006 Mart)

İL	EĞİTİM YARDIMLARI	
	ÇOCUK SAYISI	ÖDEME MİKTARI (YTL)
ADİYAMAN	59.508	17.970.726
DİYARBAKIR	130.394	30.702.800
GAZİANTEP	68.109	17.957.615
MARDİN	71.054	12.436.759
SIİRT	32.142	5.990.459
ŞANLI URFA	73.459	16.099.569
BATMAN	61.990	16.352.750
ŞIRNAK	50.936	11.769.037
KİLİS	4.905	992.580
GAP İLLERİ TOPLAM	552.497	130.272.293
TÜRKİYE TOPLAM	1.573.916	353.620.872
ORAN (%)	% 35,10	% 36,84

Grafik V- GAP Bölgesi ŞNT Eğitim Fayda Sahibi-Ödeme Oranları

Şartlı Nakit Transferi Eğitim Yardımlarından GAP Bölgesi'nde yararlanma oranlarını gösteren yukarıdaki tabloya bakıldığında, ŞNT Eğitim Yardımlarından yararlanan çocuklarımızın %35,10'unun GAP Bölgesi'nde ikamet ettiği ve bu çocuklarımızın ŞNT Eğitim Yardımlarının %36,84'ünü aldığı görülmektedir.

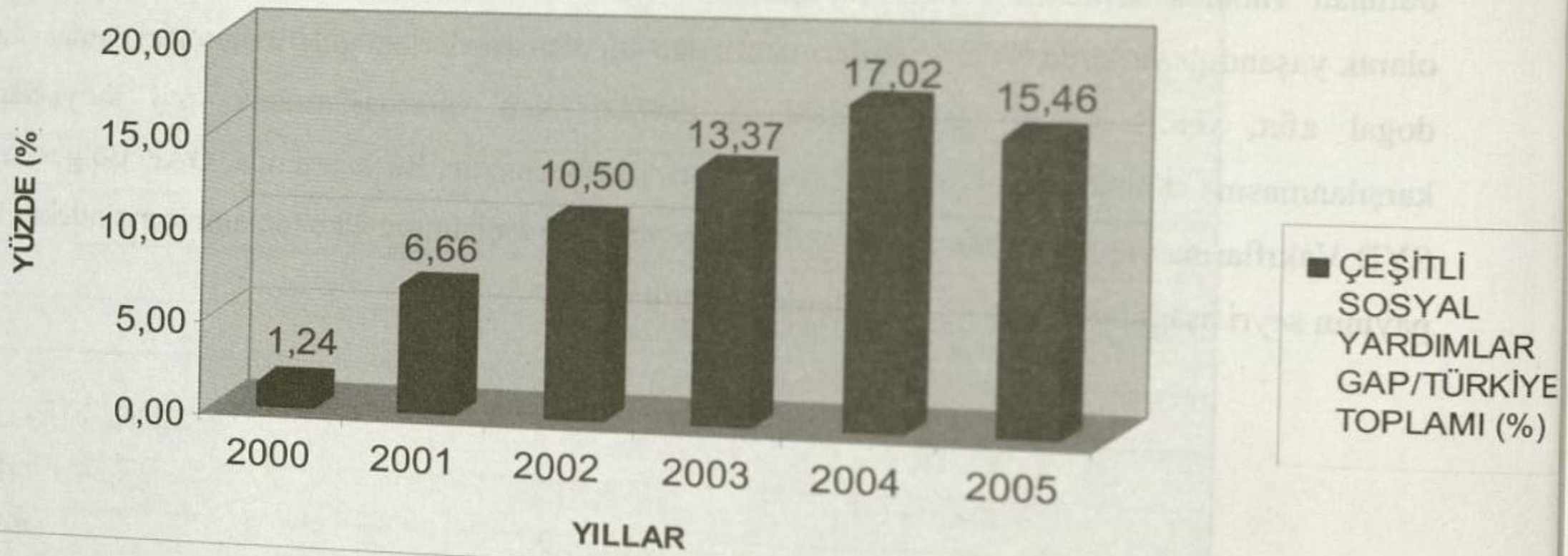
Çeşitli Sosyal Yardımlar: Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü faaliyetlerinin açıklandığı bir önceki bölümde detaylı bir şekilde anlatıldığı gibi, Çeşitli Sosyal Yardımlar başlığı altında ihtiyaç sahibi ailelere yakacak (kömür) teminine, ekonomik ve sosyal yoksunluk içinde bulunan vatandaşlarımızın temel ihtiyaçlarının karşılanmasına, işsizliğin ve yoksulluğun belirgin olarak yaşandığı yerlerde SYD Vakıfları tarafından işletilen aşevlerinin giderlerinin karşılanmasına ve doğal afet, terör, yangın gibi nedenlerle mağdur olan vatandaşlarımızın acil ihtiyaçlarının karşılanmasına dönük sosyal yardım programları yürütmektedir. Bu kapsamda, GAP Bölgesi'ndeki SYD Vakıflarına yapılan aktarmaların yıllık seyri ve bölge toplamının ülke toplamı içerisindeki yüzde payının seyri aşağıdaki tablo ve grafiklerde gösterilmiştir.

Tablo VI- GAP Bölgesi'ndeki Çeşitli Sosyal Yardımlar

İli	2000	2001	2002	2003	2004	2005
	ÇEŞİTLİ SOSYAL YARDIMLAR	ÇEŞİTLİ SOSYAL YARDIMLAR	ÇEŞİTLİ SOSYAL YARDIMLAR	ÇEŞİTLİ SOSYAL YARDIMLAR	ÇEŞİTLİ SOSYAL YARDIMLAR	ÇEŞİTLİ SOSYAL YARDIMLAR
ADİYAMAN	342.502	1.030.140	1.188.400	730.740	1.340.326	1.478.000
DIYARBAKIR	514.055	1.518.990	2.199.870	3.761.699	2.347.804	2.573.600
G.ANTEP	253.057	1.073.456	1.494.180	895.722	1.183.500	1.997.300
MARDİN	222.851	816.250	1.152.710	710.312	940.400	1.537.350
SİİRT	224.057	526.808	2.198.350	656.015	509.400	695.300
Ş.URFA	675.361	1.713.320	2.953.150	2.028.753	3.060.310	3.637.150
BATMAN	304.624	798.755	1.177.320	1.093.249	1.423.323	1.893.300
ŞIRNAK	196.445	546.096	771.680	565.331	654.600	1.194.450
KİLİS	52.117	153.348	227.460	186.204	309.771	378.200
GAP BÖLGE TOPLAMI	2.785.069	8.177.163	13.363.120	10.628.025	11.769.434	15.384.650
TÜRKİYE TOPLAMI	224.352.634	123.796.275	127.296.621	79.485.673	69.135.552	99.486.031
GAP/TÜRKİYE TOPLAMI (%)	% 1,24	% 6,61	% 10,50	% 13,37	% 17,02	% 15,46

Grafik VI- GAP Bölgesi'ndeki Çeşitli Sosyal Yardımların Ülke Toplamına Oranın Seyri

ÇEŞİTLİ SOSYAL YARDIMLAR GAP/TÜRKİYE TOPLAMI (%)

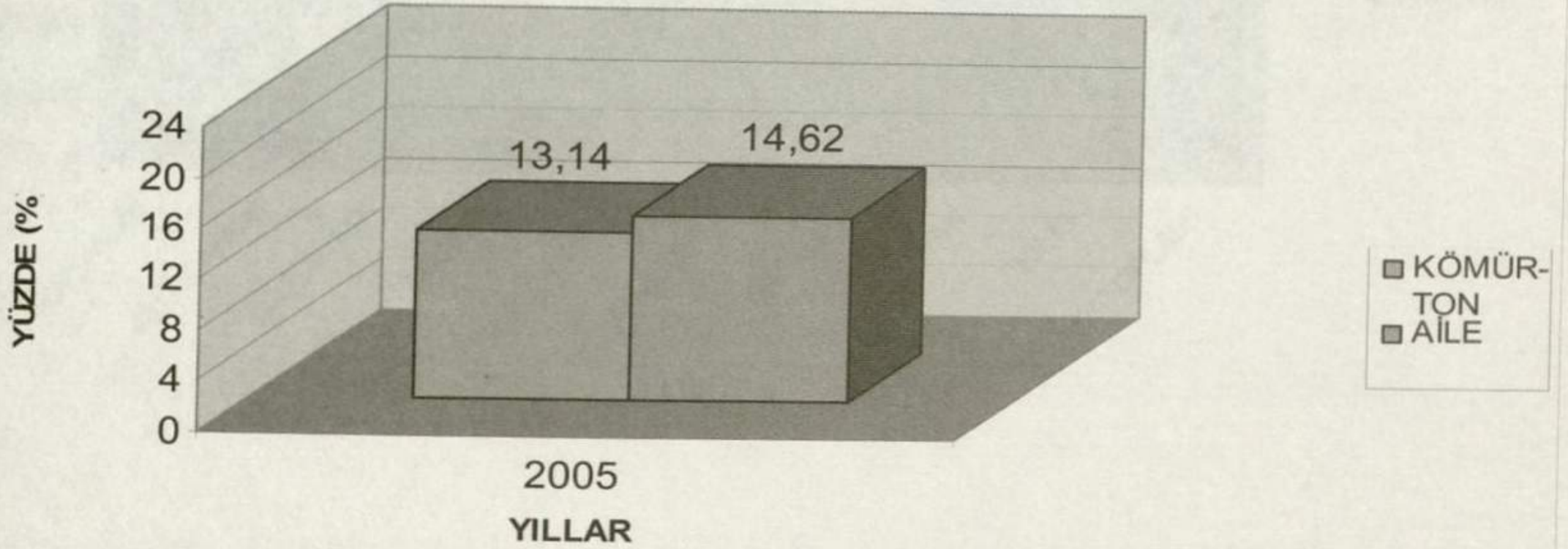
Yakacak Yardımları : GAP Bölgesi'ndeki ihtiyaç sahibi ailelerin yakacak ihtiyaçlarını karşılamak için Türkiye Kömür İşletmelerinde Sağlanan kömürün yıllara göre dağılımını ve yüzdelik seyirlerini gösteren tablolar aşağıda yer almaktadır:

Tablo VII- GAP Bölgesi'ndeki Yakacak Yardımları (Ton-Aile Sayısı)

İL	2003 YILI		2004 YILI		2005 YILI*	
	KÖMÜR MİKTARI (TON)	AİLE SAYISI	KÖMÜR MİKTARI (TON)	AİLE SAYISI	KÖMÜR MİKTARI (TON)	AİLE SAYISI
ADİYAMAN	9.200	18.399	15.196	30.396	20.300	38.600
DİYARBAKIR	9.060	20.130	59.804	71.793	46.000	53.500
GAZİANTEP	13.725	29.323	20.198	40.396	24.900	49.800
MARDİN	6.300	11.567	7.695	13.610	13.061	17.950
SİİRT	1.369	2.725	9.998	14.522	11.700	12.700
ŞANLIURFA	8.366	18.921	10.551	20.602	13.650	26.700
BATMAN	8.370	13.698	23.996	27.923	23.800	25.500
ŞIRNAK	7.387	12.771	10.820	15.400	18.750	20.180
KİLİS	2.805	3.739	2.638	5.278	2.520	5.040
GAP BÖLGE TOPLAMI	66.581	131.273	160.896	239.920	174.681	249.970
TÜRKİYE TOPLAMI	648.494	1.093.763	1.052.379	1.610.170	1.329.676	1.710.063
GAP/TÜRKİYE TOPLAMI(%)					13,14	14,62

Grafik VII- GAP Bölgesi'ndeki Yakacak Yardımlarının Ülke Toplamına Oranın Seyri (Ton-Aile Sayısı)

YAKACAK YARDIMLARI GAP BÖLGESİ / TÜRKİYE TOPLAMI (%)

Aşevleri: Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları kendi kaynakları ve Genel Müdürlüğümüz tarafından çeşitli sosyal yardım destekleri kapsamında kendilerine sağlanan kaynaklarla, muhtaç durumda bulunan yurttaşlarımızın ihtiyaçlarını karşılamak için aşevi işletmektedirler. GAP Bölgesi'nde SYD Vakıfları tarafından işletilen aşevi sayıları ve kapasiteleri aşağıdaki tabloda gösterilmektedir.

Tablo VIII- GAP Bölgesi'ndeki SYD Vakıfları tarafından işletilen Aşevleri ve Kapasiteleri

SYD VAKIFLARIN KENDİ ÖZ KAYNAKLARIYLA İŞLETİLEN AŞEVLERİ		
İL	AŞEVİ SAYISI	TOPLAM KAPASİTE
Ş.URFA	1	39
GAZİANTEP	2	6.000
SYDTF TARAFINDAN DESTEKLENEREK İŞLETİLEN AŞEVLERİ		
İL	AŞEVİ SAYISI	TOPLAM KAPASİTE
ADİYAMAN	3	2.350
BATMAN	3	2.700
DİYARBAKIR	2	3.465
GAZİANTEP	1	1.600
KİLİS	1	1.250
SİİRT	1	650
Ş.URFA	6	10.800
ŞIRNAK	2	1.600
TOPLAM	22	30.454

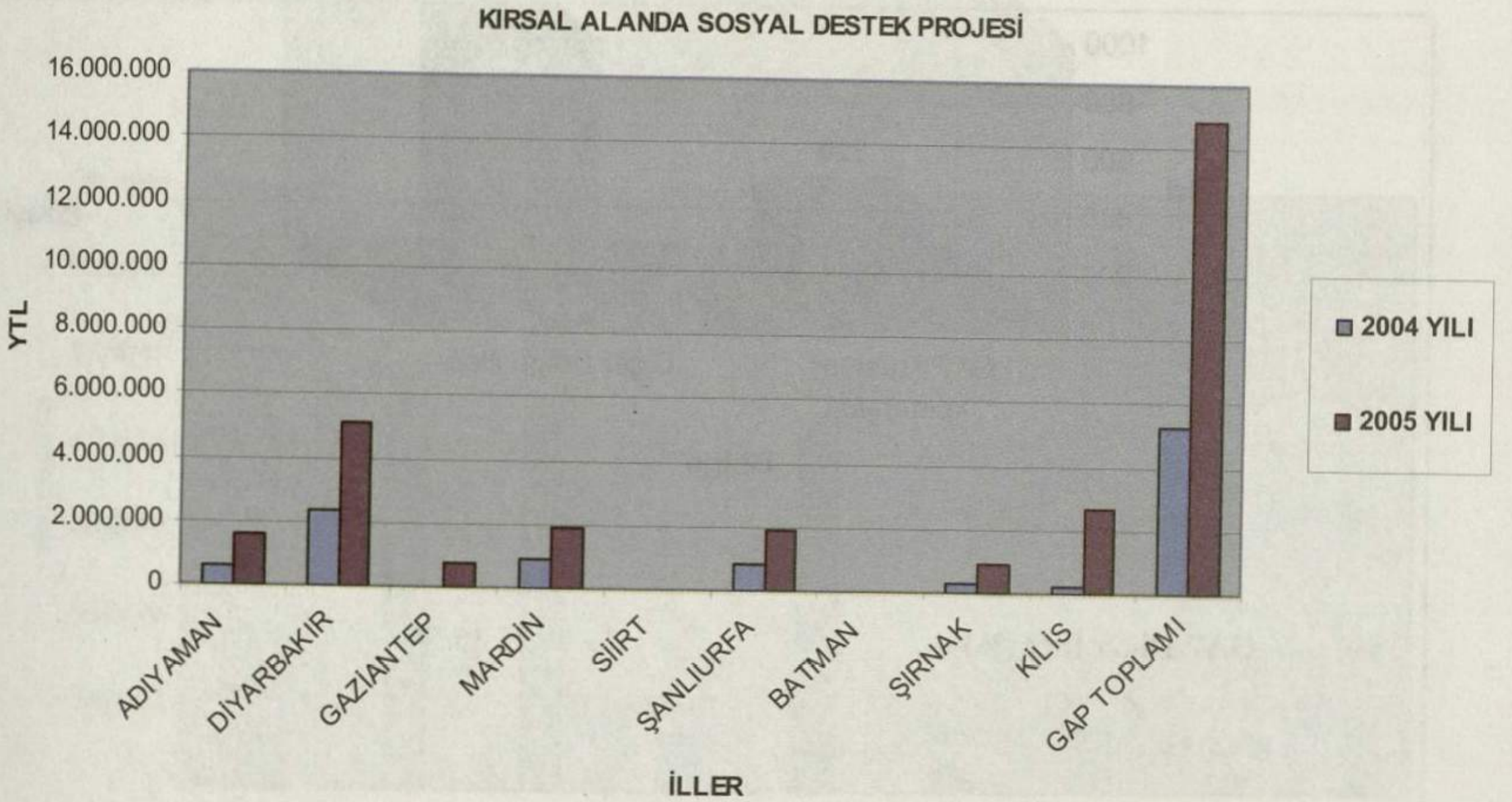
Proje Destekleri: Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü tarafından yürütülmekte olan proje desteklerinin GAP Bölgesi'ndeki dağılımlarını gösteren tablolar ve grafikler aşağıda yer almaktadır.

a- Kırsal Alanda Sosyal Destek Projesi

Tablo IX- GAP Bölgesi'nde Kırsal Alanda Sosyal Destek Projesi Kapsamında Desteklenen Projeler

İL	2004			2005		
	PROJE SAYISI	AİLE SAYISI	YTL	PROJE SAYISI	AİLE SAYISI	YTL
ADİYAMAN	2	150	574.419	3	200	1.581.432
DİYARBAKIR	4	300	2.386.808	8	700	5.104.118
GAZİANTEP				2	105	789.182
MARDİN	2	150	914.214	3	200	1.888.553
SİİRT						
ŞANLIURFA	2	100	864.768	4	250	1.918.014
BATMAN						
ŞIRNAK	1	50	304.707	2	100	915.607
KİLİS	1	50	249.457	5	350	2.676.563
GAP TOPLAMI	12	800	5.294.373	27	1.905	14.873.469
TÜRKİYE TOPLAM	155	12.677	87.274.966	207	14.777	114.148.096
GAP/TÜRKİYE TOPLAMI (%)	% 7,74	% 6,31	% 6,07	% 13,04	% 12,89	% 13,03

Grafik VIII-GAP Bölgesi'nde KASDP Kapsamında Desteklenen Projelere Yapılan Aktarmalar

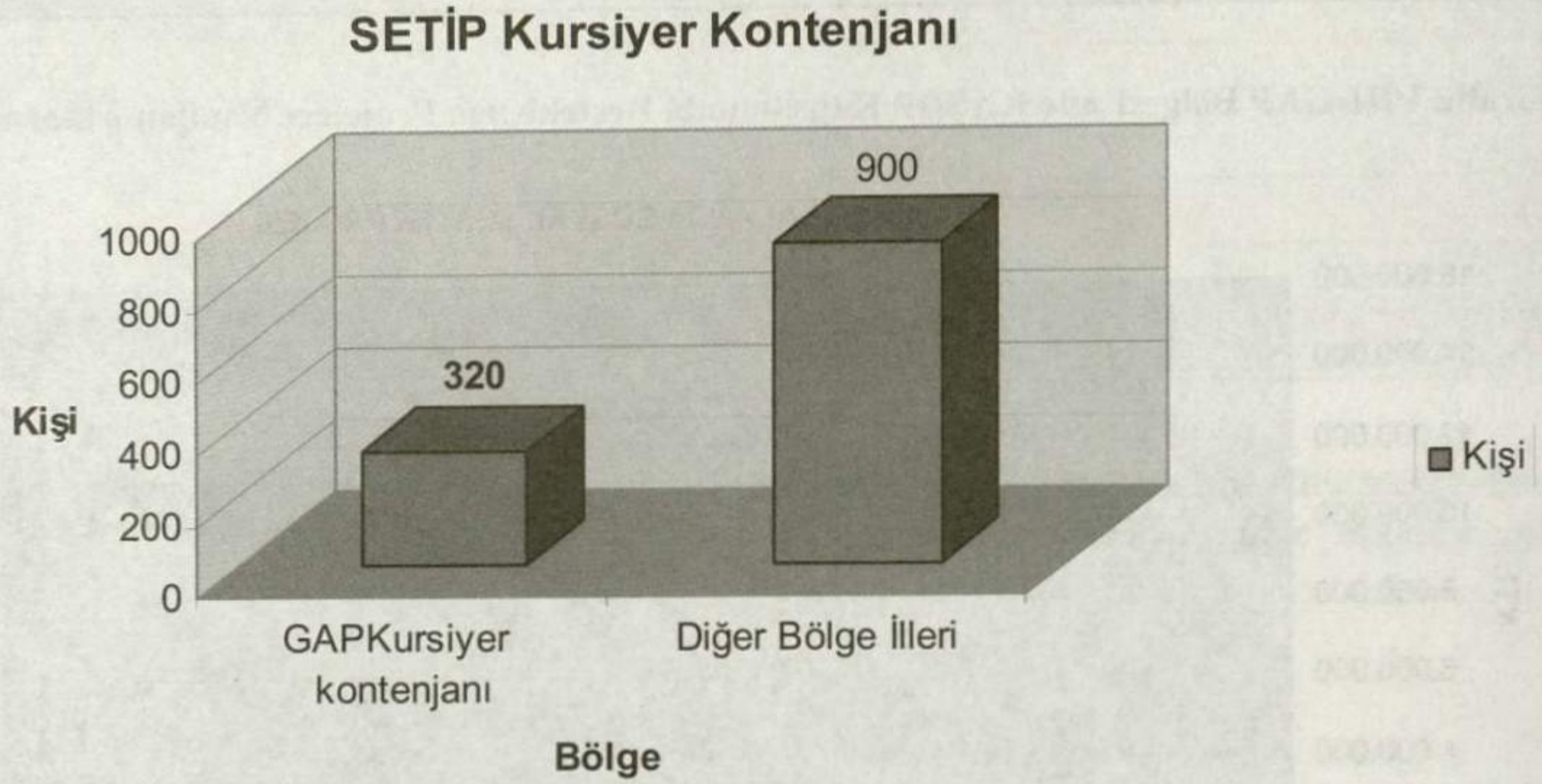

b-Bilişim Çırakları Projesi

Türkiye genelinde ihracat potansiyeli yüksek 14 ilde yürütülen Bilişim Çırakları Projesi kapsamında, GAP Bölgesi'nde bulunan Gaziantep ilimizde 58 kursiyere Güneydoğu Eğitim Merkezi'nde eğitim verilmektedir. Uzak ilçelerden gelen 33 kursiyer şehir merkezinde yer alan bir otelde konaklamaktadır. Diğer öğrencilerin öğle yemekleri bu otelden karşılanmaktadır. Kursiyerlerin yemek ve konaklama masrafları Genel Müdürlüğümüz tarafından karşılanmakta olup, projenin başladığı günden bu yana yemek ve konaklama masrafları için Gaziantep iline 105.491.-YTL aktarılmıştır. Ayrıca kursiyerlere verilen günlük 10.-YTL'lik cep harçlığı yine Fon kaynaklarından karşılanmaktadır. Projenin yerinde incelenmesi amacı ile düzenlenen çeşitli çalışma gezilerinde, Gaziantep ilinde projenin kursiyerler, il ve ilçe vakıf çalışanları, ilin ileri gelen işadamları tarafından sahiplenildiği gözlemlenmiştir. Proje kapsamında eğitim süreci Mayıs ayı sonunda tamamlanacak olup, 58 kursiyer KOSGEB ve TİM'in belirlediği, ihracatçı ya da ihracat potansiyeli olan 58 firmaya yerleştirilecektir.

c- Sertifikalı Tarım İşçileri Projesi

Grafik IX- GAP Bölgesi'nde Sertifikalı Tarım İşçileri Projesi Kursiyer Kontenjanları

GAP/Diğer İller (%)

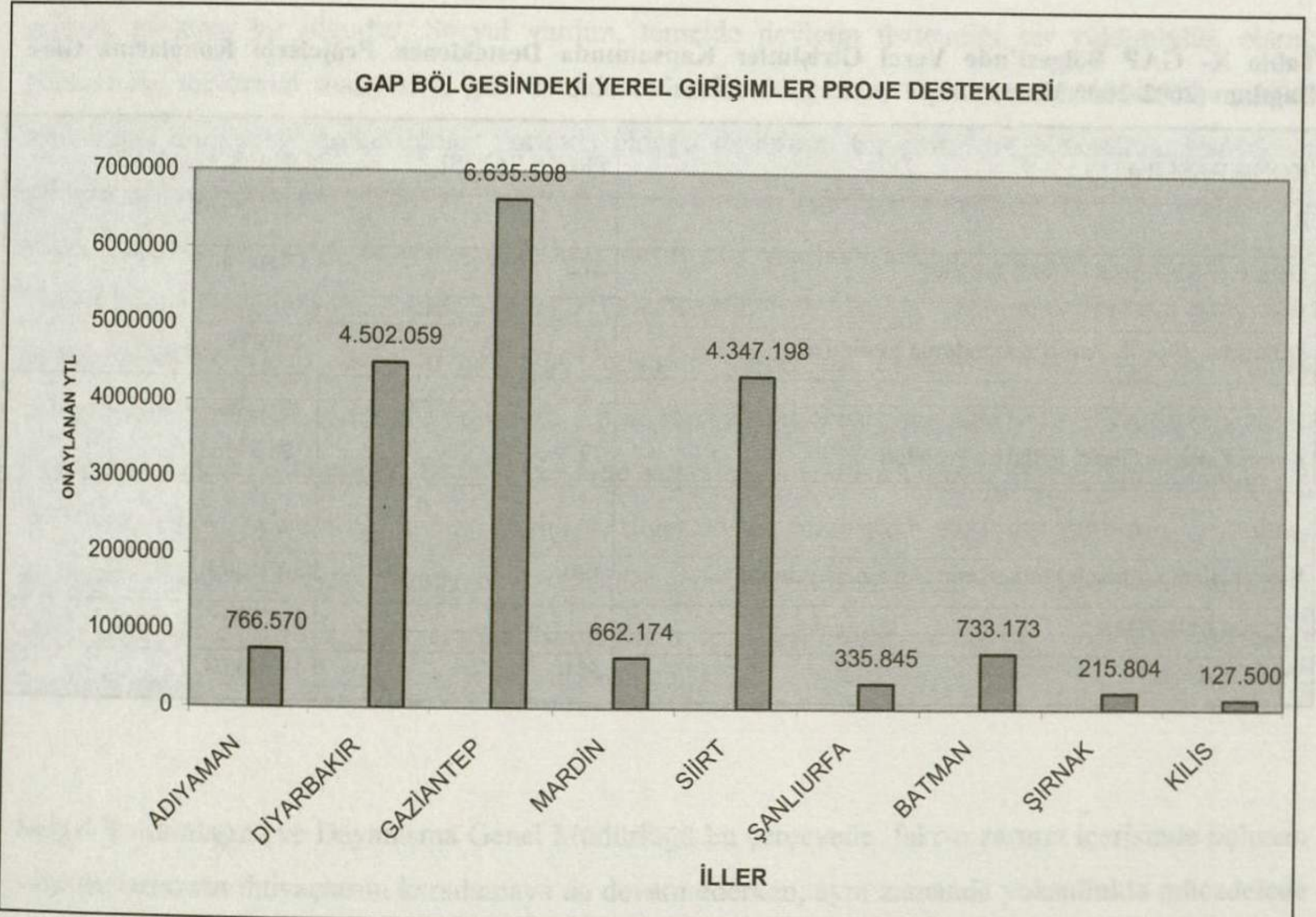
% 35,56

d-Sosyal Riski Azaltma Projesinin Yerel Girişimler Programı

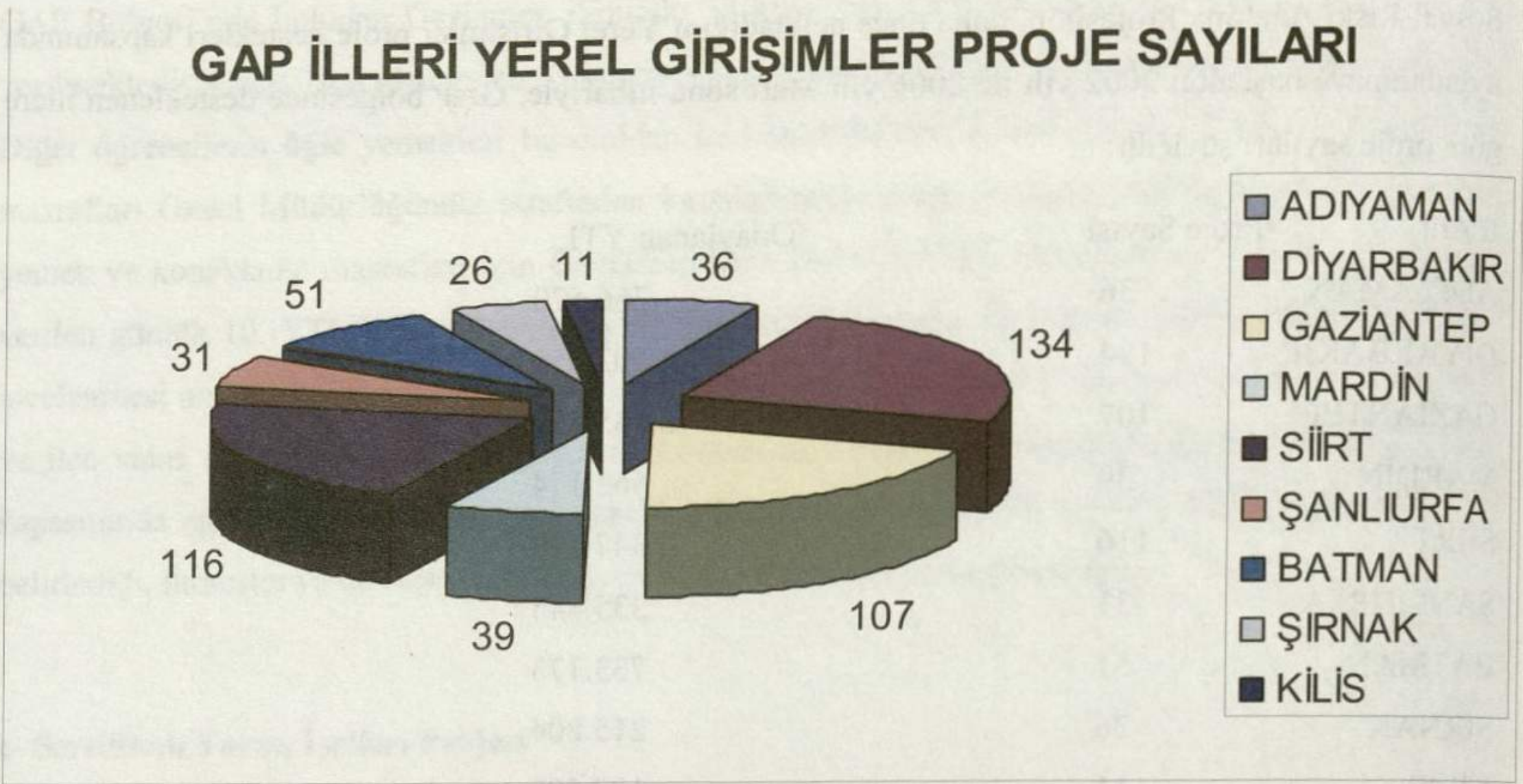
Sosyal Riski Azaltma Projesinin, daha önce açıkladığım Yerel Girişimler proje destekleri kapsamında uygulanmaya başladığı 2002 yılı ile 2006 yılı Mart sonu itibariyle, GAP bölgesinde desteklenen illere göre proje sayıları şöyledir:

İl Adı	Proje Sayısı	Onaylanan YTL.
ADİYAMAN	36	766.570
DİYARBAKIR	134	4.502.059
GAZİANTEP	107	6.635.508
MARDİN	39	662.174
SİİRT	116	4.347.198
ŞANLIURFA	31	335.845
BATMAN	51	733.173
ŞIRNAK	26	215.804
KİLİS	11	127.500

Grafik X- GAP Bölgesi'nde Yerel Girişimler Kapsamında Desteklenen Projelere Yapılan Kümülatif Aktarmalar (2002-2006 Mart)

Grafik XI- GAP Bölgesi'nde Yerel Girişimler Kapsamında Desteklenen Projelerin İllere Göre Dağılımı (2002-2006 Mart)

Yerel girişimler kapsamında GAP Bölgesi'ndeki illerimizde desteklen projelerin konu başlıklarına göre ayrımı ise şöyledir:

Tablo X- GAP Bölgesi'nde Yerel Girişimler Kapsamında Desteklenen Projelerin Konularına Göre Dağılımı (2002-2006 Mart)

KONU BAŞLIĞI	PROJE SAYISI	ONAYLANAN YTL
Gelir Getirici Küçük Ölçekli Projeler	272	13.890.435
İstihdama Yönelik Beceri Kazandırma Eğitimleri	9	250.499
Kamu Yararına Geçici İstihdam Projeleri	79	396.792
Sosyal Hizmet Amaçlı Merkezlerin Yaygınlaştırılması	190	3.871.861
Toplum Kalkınması	1	203.500
TOPLAM	551	18.613.087

Tablo XI- GAP Bölgesi'nde Güzel Okulum Proje Destekleri (2002-2006 Mart)*

İl	Güzel Okulum Proje Sayısı	Onaylanan YTL
ADİYAMAN	12	90.373
BATMAN	17	75.214
DİYARBAKIR	15	127.056
GAZİANTEP	11	92.475
KİLİS	6	40.000
SİİRT	16	88.085
ŞANLIURFA	6	38.927
ŞIRNAK	11	63.765
GAP BÖLGE TOPLAMI	94	615.895
TÜRKİYE TOPLAMI	1.469	8.603.784

* Güzel Okulum projeleri, Sosyal Hizmet Amaçlı Merkezlerin Yaygınlaştırılması içerisinde yer almaktadır.

DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Sonuç olarak, hepimizce de bilindiği gibi sosyal yardım, merkezinde insan olan ve insanlık tarihi ile gelişme gösteren bir olgudur. Sosyal yardım, temelde devletin üstlendiği bir yükümlülük olarak görünse de, toplumsal maliyetleri göz önünde bulundurulduğunda, toplumun her kesiminin gerekli sorumluluk bilinciyle hareket etmek zorunda olduğu toplumsal bir gerçektir. Yoksulluk, işsizlik ve gelir kayıplarının önüne geçilmesi, bireysel ve toplumsal sağlığın korunması ve daha umutlu bir gelecek için sosyal yardım toplumun tüm kesimlerini çok yakından ilgilendirmektedir. Türkiye, diğer ülkelerle kıyasladığında bu alanda şüphesiz daha tecrübelidir. Bunda toplumsal bilincin yanı sıra, sosyal devlet ilkelerinin anayasal teminata bağlanmış olması da, devletimizin bu konudaki açık ve derin duyarlılığının en güzel göstergesidir. Bu kapsamda faaliyette bulunan Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü, hedef kitesinde yer alan yoksulların yeteneklerini korumalarını ve geliştirmelerinin sağlayan eğitimlere, sağlık ve diğer sosyal hizmetlere erişimini sağlayan ve muhtaç durumda ve dışlanma riski altında olan vatandaşlarımızın bu hizmetlere tam erişimlerini sağlayan sosyal yardım programı uygulamalarına (Şartlı Nakit Transfer, Eğitim ve Sağlık Yardımları ve Çeşitli Sosyal Yardımlar) devam etmektedir.

Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü bu çerçevede fakr-u zaruret içerisinde bulunan vatandaşlarımızın ihtiyaçlarını karşılamaya da devam ederken, aynı zamanda yoksullukla mücadelede bir anlayış değişikliğine gitmiş ve vatandaşlarımızı pasif durumda bırakan, karşılıksız, günlük

ihtiyacını karşılayan yardım şekllinden, sürdürülebilir gelir elde etmeye yönelik kalıcı proje desteklerine ağırlık verilmeye başlamıştır.

Fon kaynaklarıyla desteklenen bu projeler yürütülürken, yoksullukla mücadelede doğrudan yardımların yanı sıra insanlara sürekli gelir sağlayacak iş imkanları yaratacak projelerin öneminin bilinciyle yeni proje çalışmaları halihazırda devam etmektedir.

Genel Müdürlüğümüz, kentsel ve kırsal alanda istihdam yaratıcı ve gelir getirici projeler geliştirirken, bu çalışmalarda konuyla ilgili kamu ve sivil toplum kuruluşlarının teknik ve mali katkılarını da sağlayacak şekilde bir kurumlar arası işbirliğine de büyük önem vermektedir.

Böylelikle hem ilgili kuruluşların ve sektörlerin katkısı alınarak katılımcı bir anlayışla projelerin verimliliği arttırılacak, hem de özellikle istihdam yaratıcı projelerde sektörün ihtiyaç duyduğu niteliklere sahip kişilerin istihdamı sağlanabilecektir. Bu tür projelerle bir yandan yoksul vatandaşlarımıza yeni iş olanakları sağlanarak yoksullukla mücadelede önemli adımlar atılırken, öte yandan da ülkemizin ihtiyaç duyduğu nitelikli ara insan gücü yetiştirilerek işgücünün verimliliği arttırılmış olacaktır.

YOKSULLUĞU AZALTMADA KÜRESEL DENEYİM

Selim JAHAN

UNDP Yoksulluk Grubu, Kalkınma Politikaları Bürosu Müdür Vekili

Türkiye'deki genel ve özellikle de bu bölgedeki yoksulluk durumuna ilişkin deneyimler diğer ülkelerdekiler ile oldukça benzerlik göstermektedir. Yoksulluğun azaltılması ve yoksulluk sorunları konusuna üç değerlendirmeyi belirterek başlamak istiyorum.

Birinci değerlendirme global seviyededir ve yoksullukla ilgili tartışmaların temeli Binyıl Kalkınma Hedefleri (MDG) çerçevesine dayanmaktadır. Bu doğrultuda, 180 devlet ve hükümet başkanı 2000 yılında Binyıl Deklarasyonuna imza attılar. Bu Deklarasyonun amacı yoksulluğun azaltılmasıdır ve bununla bağlantılı olarak MDG çerçevesinde global seviyede diyalog ve politika tartışmaları da yapılmıştır.

İkinci değerlendirme ise, MDG'lerden bahsederken aynı zamanda yoksulluğun çok yönlülüğünden de bahsetmiş oluyoruz. Çünkü MDG kapsamında 8 hedef vardır ve bunlardan bazıları gelir yoksulluğu ile ilgili iken diğerleri de çevreyle ilgili olabilmektedir. Bu nedenle de yoksulluk konusu global seviyede bir sorun olduğundan çok boyutlu olarak değerlendirilmektedir ve bu değerlendirme sadece gelirle ilgili değildir.

Üçüncü gözlem de özellikle global perspektiften, bilhassa da MDG'lerden bahsederken gelişmekte olan tüm ülkelerdeki perspektiften söz etmekteyiz. Gelişmekte olan dünyayı değerlendirirken sadece Çin ve Hindistan üzerinde yoğunlaşırsak ve bu iki ülkede yoksulluk yarı yarıya azalacak olursa tüm gelişmekte olan dünyada yoksulluğun yarı yarıya azaldığını söyleyebiliriz. Ancak tam bir global perspektif için her ülkede yoksulluğun azaltılmasına yönelik Binyıl Kalkınma Hedeflerinin belirlenmesi gerekmektedir ve bu hedeflere ulaşmak için ihtiyaç duyulan stratejiler uygulanmalıdır. Bu durumda, gelişmekte olan dünya olarak sadece Çin ve Hindistan'ın değerlendirilmesi yapacağımız değerlendirmeler üzerinde olumsuz etki yapacaktır.

Şimdi de MDG'lerle ilgili üç konuya dikkat çekmek istiyorum. Genellikle Binyıl Kalkınma Hedeflerinden bahsediyoruz, ancak bu hedefler daha geniş kapsamlı olan Binyıl Deklarasyonunun devamıdır.

Binyıl Deklarasyonunda miktar hedefleri açıklanmamış konular da vardır. Kalkınmaya dayanan hükümet politikası, insan hakları politikası gibi konular deklarasyona dahildir, bu yüzden de deklarasyona ve hedeflere bakmak daha iyi olacaktır.

MDG'lerle ilgili ikinci konu da zamana bağlı miktar hedefleridir. Bunlar analitik çerçeveye yansımaz.

2015 yılına kadar bazı mahrumiyet bölgelerindeki insan yoksulluğunun azaltılması için MDG'lerin analitik çerçevesinin insani kalkınma perspektifinden değerlendirilmesi gereklidir. UNDP de son on yıldır bu yönde çaba göstermektedir.

Üçüncü nokta ise global seviyede binyıl kalkınması için belirlenmiş olan bazı hedefler. Bunlar temel olarak global seviyede ve ülke seviyesinde olan hedeflerdir. Bu hedeflerin ülkelere uygun şekilde yeniden düzenlenmesi gereklidir.

Burada dikkati çeken iki konu vardır; MDG'lere bakarsak, hedeflerin bazıları yoksulluğun yarı yarıya azaltılması, çocuk ölümlerinin 2/3 oranında azaltılması, bazıları da anne ölümlerinin 1/3 oranında azaltılmasıdır.

Çeşitli farklılıklar görülmektedir ve bu farklılıkların nedeni yoksulluğun farklı boyutlarında farklı eğilimlerinin olmasıdır.

Aynı zamanda ikinci olarak, global hedefleri ülkelerin performansını değerlendirmek için kullanmamalıyız. Ülkelerin performans durumu çok farklı bir konudur. Örneğin Afrika'da yaşayan insanların global hedeflere ulaşması oldukça zordur, çünkü Afrika'da yoksulluğun azaltılması için gösterilen çabalar Asya, Güneydoğu Asya veya Doğu Asya'dakilerden çok farklıdır. Bu nedenle de MDG'lerin ülkelerin durumlarına göre düzenlenmesi gereklidir.

Birçok ülkede zaten bazı Binyıl Kalkınma Hedeflerine ulaşılmıştır, bu nedenle de hedeflerin seviyesi yükseltilmiştir. Örneğin Tayland'da ilkokula ilişkin hedeflere ulaşılmış olduğundan, bu hedef ortaokul seviyesine çıkarılmıştır.

Yoksullukla ilgili olarak üç noktaya dikkat çekmek isterim. Birincisi yoksulluk ve eşitsizliğe ilişkin uygulanan politikadır. Bundan yaklaşık 30 yıl önce, üniversiteden mezun olduğum sıralarda bize söylenen, yoksulluk ve eşitsizliğin aynı yönde hareket etmekte olduğu idi. Yani diğer bir deyişle yoksulluk ne kadar çoksa o kadar eşitsizlik olur. Yoksullukta bir azalma varsa eşitsizlikte de bir azalma görülür.

Ancak bugün edindiğimiz deneyimler sonucunda görmekteyiz ki ikisi aynı yönde hareket etmiyorlar. Yoksulluğun azaldığı ancak eşitsizliğin arttığı örneklerle karşılaşmak mümkündür. Örneğin Çin'de yapılan yabancı yatırımlar uzun süredir önemli bir ekonomik büyüme sağlamış, yoksulluk azalmış ve diğer mahrumiyetler de azalmıştır. Ancak sahil bölgeleri ile iç bölgelerdeki insanlar arasındaki eşitsizlik önemli oranda artmıştır. Bu da mutlak yoksulluğun azaldığını ancak rölatif yoksulluğun arttığını göstermektedir.

Trendlerden bahsederken aynı zamanda stratejilerden de bahsederiz. Hem yoksulluk hem de eşitsizliği bir arada düşünmeli ve bu konular için farklı türde stratejiler uygulamalıyız.

İkinci önemli konu ise yoksulluğun ölçülmesidir. Hepimizin bildiği gibi yoksulluğun ölçülmesini sağlayacak çeşitli araçlar vardır. Uluslararası alanda karşılaştırmalar yapabileceğimiz çeşitli mekanizmalar vardır, ancak bunların en çok kullanılanı, bir günde kişi başına düşen dolar hesabıdır.

Stratejilerin benimsenmesi için ulusal yoksulluk durumuna bakılması gereklidir. Bir ülkede yoksullukla ilgili olarak, bir günde kişi başına düşen dolara göre hesaplamanın çok geçerli olduğunu düşünmüyorum. Bu hesaba göre dünyada yaklaşık 1.3 milyar insan günde bir dolardan daha az bir miktarla yaşamaktadır. Fas'ı düşünecek olursak, toplumun sadece yüzde birinin günde bir dolarla yaşayacağı düşüncesi sadece bir şaka olabilir.

Üçüncü konu ise niceliksel ve niteliksel karşılaştırmanın yapılması konusudur. Biz ekonomistler olarak niceliğe daha fazla önem veririz ve bunun ölçümü için gerekli olan tüm araçlarımız, yöntemlerimiz ve eğitimimiz vardır, ancak yoksulluğun niteliksel yönünü de dikkatlerimizden kaçırmamalıyız. Niteliksel katılımcı yaklaşım oldukça önemli bir konudur ve niceliğin niteliği belirlemiyor olması gereklidir.

Konuya bu açıdan bakarsak, sizin de deneyimlerinizden bilebileceğiniz gibi, dünyanın farklı bölgelerinde beş durumdan söz edilebilir. Birinci olarak dünyanın bazı bölgeleri ve ülkelerinde önemli gelişmeler kaydedildiğini görmekteyiz. Örneğin Doğu Asya'daki yoksulluk son on yıl içinde yarı yarıya azaltılmış, aynı şekilde Malezya'da da yoksulluk oranlarında önemli azalmalar görülmüştür. Çin'de de ölüm oranları yarı yarıya azalmıştır. Bu gelişmelerin tümünü dikkate almalı ve gözden kaçırmamalıyız. İkinci olarak belirtilmesi gereken konu da, bu gelişmenin dünyanın tüm bölgeleri ve ülkelerinde ve hatta aynı ülke içindeki bölgeler arasında eşit olmamasıdır; bu kesinlikle dikkate alınması gereken bir faktördür. Üçüncü olarak, global seviyede edindiğimiz deneyimler sonucunda bazı ciddi bozulmaların olduğunu tespit ettik. Örneğin 1970 ve 1980'li yıllarda bazı bölgelerde ciddi ilerlemeler kaydedilmiştir. Örneğin Doğu Avrupa ülkelerinin bazılarında bu dönemde önemli gelişmeler görülmüşken, son 15 yılda bu ülkelerdeki gelişme durumu ortadan kalkmıştır. Bu ülkelerde kalkınma ve diğer gelişme ile ilgili hemen hemen tüm alanlarda bir gerileme görülmüştür. Örneğin Rusya'da erkeklerin yaşam süresi 5 yıl azalmıştır. Ayrıca Afrika ülkelerinde de aynı gerileme ile karşı karşıyayız. Zambiya'da her gün 6 kişi HIV-AIDS'ten dolayı hayatını kaybetmektedir. Söz konusu kalkınma hızının kaybedilmemesi ve yoksulluğun artmamasının sağlanması gereklidir.

Dördüncü olarak, insan hayatının çok çeşitli alanlarında önemli bozulmalar olduğu söylenebilir. Hala 1.4 milyar insanın günde bir dolardan az miktarda yaşadığı, 1 milyardan fazla sayıda insanın temiz su içemediği, 800 milyon insanın okuma-yazma bilmediği ve 40 milyon insanın da HIV-AIDS ile yaşadığı bir dünyada yaşıyoruz. Bu konular ciddi insanlık sorunlarıdır ve bunlar için yapmamız gerekenleri hiçbir zaman unutmamalıyız.

Beşinci olarak, birçok ülkede hem yoksulluğun azaldığını hem de eşitsizliğin arttığını görüyoruz. Çok sayıda insanın desteklediği bir sihirli atış tüm sorunları çözmeye hiçbir zaman yeterli değildir. Bir ekonomik büyüme söz konusudur ama sorunlarda bir iyileşme yoktur, o halde söz konusu büyüme "acımasız bir büyüme" olarak nitelendirilebilir, çünkü bu büyüme yoksulluğun azaltılmasına hiçbir katkı sağlamamaktadır. Bunların ikisi arasında bağlantı yoktur ve gerekli bağlantılar ancak stratejiler belirleyerek oluşturulabilir.

GAP BÖLGESİ'NDE YOKSULLUK, NEDENLERİ VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

Prof. Dr. Ayşe BUĞRA

Boğaziçi Üniversitesi

GAP Bölgesi'nde yoksulluk ve sosyal politika önerilerinden bahsederken, yanlış olduğu defaten kanıtlanmış olmasına rağmen her zaman kullanılan bir denklemi, "Büyüme yoksullukta azalmaya yol açar" denklemi, yoksullukla büyüme arasında böyle bir ilişki kuran bu denklemi biraz tersine çevirmeye çalışacağım. Yoksullukla mücadele alanında alınabilecek anlamlı önlemler büyümeye, ekonomik gelişmeye bir katkı sağlayabilir mi temasına değineceğim. Hemen belirtmek gerekir ki, yoksullukla mücadele yöntemleri yoksullukla mücadele yöntemleridir. Yani ana amaçları yoksulluğun ve sosyal dışlanmanın yol açtığı insani ve toplumsal sorunlarla mücadele etmektir. Ama eğer bu mücadeleyi anlamlı bir biçimde yönetebilirsek, bu mücadele ekonomik gelişmeye de belirli bir katkıda bulunabilir. Şimdi burada birkaç noktaya değinmek istiyorum; yoksullukla ilgili bu temalar çerçevesinde, yoksulluk çok yönlü bir sorundur, sadece gelirle, gelir düşüklüğü ile ilgili bir sorun değildir. Bunu bu bölgedeki yoksulluğun tezahürlerine baktığımız zaman çok açık bir biçimde görüyoruz. Bu bölgenin kişi başına düşen milli geliri Türkiye ortalamasının 1/3'ü kadar ve yoksulluk oranı çok yüksek. Yoksulluk oranının çok yüksek olduğunu mesela yeşil kartlı oranının %40'a varmasından anlıyoruz, bu net yoksulluk demek. Eğer insanların %40'ı yeşil karttan yararlanıyorsa, net %40 yoksulluk var demektir ve bunun daha fazla olması için epeyce sebep vardır. Çünkü nüfusun 1/3'ünün yeşil kart dahil hiçbir sağlık güvencesi olmadığına dair veriler var elimizde.

Sağlık konusunda, Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı'nın 2004 tarihinde yayınladığı Türkiye raporunda insan-bölgesel olarak verilmiş insani gelişmişlik göstergelerine baktığımız zaman çok net bir tablo görebiliyoruz. Mesela sağlıkla ilgili yaşam beklentisi göstergeleri bakımından bölge Türkiye'den çok daha geride. Eğitime baktığımız zaman eğitim alanında yine benzer bir gerilik görüyoruz. Okuma-yazma oranlarında Türkiye ortalamasına göre çok önemli bir fark var. Okullaşma oranlarında çok büyük bir fark var. İlkokulu bitiren öğrencilerin ortaokula devam etme oranında çok büyük bir farklılaşma var. Bütün bu alanlarda Türkiye geneline kıyasla bölgede gerçekten bir insani gelişmişlik düzeyi düşüklüğü olduğu çok açık görülüyor. Bu insani gelişmişlik düzeyi farkları özellikle kadınların eğitim alanındaki yeri ile ilgili olarak ortaya çıkıyor. Kadınlar arasındaki okuma-yazma bilmeme oranları bazen çok çarpıcı yerlere çıkabiliyor. Kadınlar arasında okullaşma oranları çok çarpıcı bir biçimde düşük ve bunlar tabii yoksulluğun farklı boyutları, yoksulluğun değişik boyutları. Çok yönlü bir sosyal dışlanma olarak yoksulluğun nasıl tezahür ettiğini gösteren değişkenler bunlar ve çok ciddiye alınmaları gerekiyor. Konut sorunu başka bir sorun. Bölgede çok ciddi bir konut

sorunu var. Ben bölgede kendi yaptığım araştırmalar temelinde ve başka araştırmacıların görüşmeleri temelinde bunun defaten vurgulandığını, görüşülen kimseler tarafından biliyorum. Bölgedeki konut koşulları, barınma koşulları gerçekten insana yakışır bir biçimde değil. Bütün bunlar yoksulluğun farklı yönleri, bütün bu yönlerle çok çarpıcı biçimde bu bölgede tezahür eden bir yoksulluk var; eğitim alanındaki, sağlık alanındaki, konut alanındaki, bütün bu göstergelerle karşımıza çıkan bir yoksulluk var. Şimdi bunu söyledikten sonra bu tür bir yoksulluğun işsizlikle özdeşleştirilmesinin ne kadar yanlış bir şey olduğunu da açıkça görebiliyoruz. Yoksulluk işsizlikle ilgili bir şey, yoksulluk istihdamda ilgili bir şey, ama sadece büyüme ve istihdam yaratma yoluyla yoksullukla mücadele edilebileceğini düşünmek için hiçbir sebep yok. Bunu gösteren elimizde çok net bir istatistik var. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'nın sosyal içerme belgesinin hazırlığı bağlamında çıkardığı yoksulluk istatistiklerinden bazılarına deyinmek istiyorum. Bunlar çok çarpıcı bir biçimde yoksulluk eşittir işsizlik denkleminin yanlışlığını bize gösteriyorlar. Mesela şöyle bir şey görüyoruz burada: Türkiye'de yoksulluk oranı, yani ortanca gelirin %60'ından daha az bir gelire yaşamaya çalışan insanların oranı %25'in üstünde, bu yüksek bir oran. Şimdi bir işte çalışanlar arasında, yani bir işi olup da çalışanlar arasında yoksulluk %22,7. Dolayısıyla bir işte çalışanların da %22,7'si yoksulluktan kurtulmuş değil; burada, bu bölgede kadınlar arasında girişimciliği teşvik etmek için pek çok anlamlı proje yapıldığını biliyorum. Bu projelerin bazılarının çok da yararlı sonuçları var ama bu projeyi yönetenlerin, bu projelerde çalışanların bilmesi gereken bir istatistik var: Türkiye'de kendi hesabına çalışan kadınların %28'si yoksul, bu ortalama yoksulluk rakamının üstünde, dolayısıyla istihdam yaratarak yoksullukla mücadele ediyoruz derken ne kastettiğimizi bilmemiz lazım. Önemli olanın, gerekli olanın sadece istihdam değil, nitelikli istihdam yaratmak, iyi işler yaratmak olduğunu ve bu işlerde istihdam edilebilir bir nüfusun oluşmasına katkıda bulunmak olduğunu bilmemizde yarar var. İstihdam edilebilirlik çok önemli bir konu. Bu, bölgedeki yoksulluk için özellikle çok önemli bir konu ve istihdam edilebilir bir nüfusun sağlık ve eğitim alanlarında gayet tabii çok daha donanımlı olması, bu alanlarda insanlara çok daha fazla destek verilmiş olması lazım. Yani Türkiye'de sağlık ve eğitim kalitesinin mutlaka artırılması lazım, bu alanlara mutlaka yatırım yapılması lazım. Bu alanlara yapılacak yatırımların istihdam yaratan yatırımlar olduğunu da hiç unutmamak lazım, bu şekilde de istihdam yaratılır ve bu önemli, nitelikli bir istihdamdır. Sağlık alanında açığımız var, eğitim alanında açığımız var, sosyal hizmetler alanında ciddi açıklarımız var, konut alanında da yapılması gereken çok ciddi istihdam yaratabilecek işler var. İnsani gelişmişlik düzeyini yükseltmek ve yoksullukla mücadele etmek adına, konut alanında yapılabilecekler var derken, Türkiye'de bu alanda yapılabilecek olanlar genellikle orta sınıfa yönelik sosyal konut yapımı ile özdeşleştirilir. Halbuki burada benim kastettiğim yoksul kesimin konut ihtiyacının karşılanması ve konut kalitesinin yükseltilmesi, bu kısa vadede sosyal konut yaparak karşılayabileceğiniz bir şey değil, başka türlü anlamlı bir konut politikası yaklaşımı geliştirilmesi lazım. Yoksul insanların geçimlerini sağlayabilmeleri, hayatlarını idame ettirebilmeleri için ciddi bir asgari gelir desteği politikasına ihtiyaç var. Şimdi bunlar söylendiğinde "bunlar insani olarak çok iyi şeyler, sosyal olarak çok iyi şeyler, politik olarak tabii ki böyle şeylere

ihtiyacımız var, özellikle bu bölgede, ama bunlar kamu bütçesi üzerinde net bir yük oluşturan girişimlerdir, bize lazım olan büyümedir” gibi tepkilerle karşılaşma ihtimali çok yüksek oluyor. Halbuki şunu da düşünmek lazım; eğitime, sağlığa, konuta yapılacak yatırımlar ve asgari gelir desteği yoluyla ekonomiye bir satın alma gücü enjekte edilmesi ciddi bir ekonomik canlanmaya yol açabilir.

Özelikle Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgeleri gibi -Doğu Anadolu Bölgesini de içine alarak söylüyorum- yoksulluğun bir kısır döngü oluşturduğu bölgelerde bu tür bir satın alma gücü enjekte edilmesi ekonomi için son derecede önemli görünüyor. Dolayısı ile bütün bu önerileri hem insani, toplumsal ve de siyasi olarak %100 gerekli öneriler olarak kabul etmek, hem de ekonomik gelişmeye belirli bir katkı sağlayabilecek öneriler olarak kabul etmek lazım.

Bunu söyledikten sonra o asgari gelir desteği politikaları ile ilgili olarak Türkiye’de uygulanan ve uygulanabilecek olan üç nakit transferi politikasından bahsetmek istiyorum; bunların ikisi şartlı nakit transferi, bir tanesi şartlı değil. İki tanesi halen yürürlükte, ama mutlaka geliştirilmeleri ve daha iyi bir hale getirilmeleri lazım. Bunlardan bir tanesi 2022 sayılı kanunla 65 yaş üstü nüfusa ve çalışamayacak durumda olan özürülere verilen yardım. Şimdi bu 65 yaş üstü nüfusa bir sosyal emeklilik bağlanması, bir sosyal emeklilik uygulaması yoluna gidilmesi gerçekten çok önemli ve 2022 sayılı kanun bence Türkiye’de sağlık ve sosyal yardım alanında çıkmış en çağdaş ve en anlamlı, önlemdir politikadır. Şimdi yardım, yalnız espri olarak çok doğru ve çok anlamlı bir yaklaşım içermekle birlikte şöyle bir şart getirmektedir. Yoksul yaşlılara bu yardım yapılır, kendilerine bakacak kimsesi olmadığı durumda. Kendisine bakacak kimsesi olmadığı durumda demek, sorumluluğu devletten alıp aileye vermek demek, ki bu çağdaş bir sosyal yardım anlayışı içinde kabul edilebilir bir şey değil. Ayrıca sosyal ve ekonomik olarak ta çok anlamlı bir şey değil. Çünkü yaşlılar Türkiye’de aile içinde yaşarlar ve yaşlılara sosyal emeklilik bağlamında yapılacak böyle bir yardım, yoksul ailenin durumunu düzeltmek açısından da son derece yararlı olacaktır. Ayrıca yaşlıların aile içinde ki konumunu sağlamlaştıracak, iyileştirecek bir önlemdir. Dolayısıyla hali hazırda elimizde var olan bu kanunun kapsamının geliştirilmesi, düzenlenmesi ve miktarının artırılması -miktar son derece düşüktür- son derece önemlidir. İkinci, halen yürürlükte olan sosyal yardım: Sözümlü etmek istediğim bir şartlı nakit desteği projesidir. Dünya Bankası’nın sosyal riski azaltma projesi bağlamında, çocukların sağlık kontrolünden geçirilmesi ve daha büyük yaştakilerin okula gönderilmesi koşulu ile yapılan şartlı nakit transferleridir. Bunlar son derece önemli bir uygulamadır. Bu tür şartlı nakit transferleri gerçekten hem yoksullukla mücadelede, hem de okullaşma oranlarının arttırılmasında çok önemli rol oynamaktadırlar. Bu henüz devlet politikasının bir parçası değildir, bir Dünya Bankası projesidir. Ne kadar süreceği belli değildir, her an kaldırılabilir ve uygulamada çok ciddi sorunlar vardır, miktarı son derece azdır. Bütün bu sorunların çözülerek, bunun bir devlet politikası haline

getirilmesinin Türkiye’de gerçekten çok acil bir önemi vardır. Şartlı çocuk yardımları, bu bölge için özellikle önemlidir. Çünkü bu bölgede yoksullukla hanedeki çocuk sayısı arasında çok yakından bir ilişki olduğunu biliyoruz ve bu bölgede hane başına çocuk sayısının Türkiye ortalamasının üstünde olduğunu biliyoruz. Dolayısı ile çocuklara yapılacak böyle bir yardım, bu bölgeye bir yoksullukla mücadelede özel bir avantaj sağlayacaktır. Bu bölge için olduğunu tekrar belirtmek gerekir; şartlı nakit transferinin asıl amacı çocuk yoksulluğu ile mücadele etmektir ve çocuk yoksulluğu kabul edilecek, razı olunacak bir şey değildir. Çünkü çocukların yoksulluğu, yoksulluğun devamlılık kazanması anlamına gelir, dolayısı ile bunun bir devlet politikası haline getirilmesi, anlamlı bir düzeye çekilerek, kapsamı genişletilerek, şeffaf bir biçimde uygulanması son derece önemlidir.

Üçüncü sözünü edeceğim şartlı nakit politikası, şartlı nakit transferi politikası, şartlı nakit desteği politikası; bu bizim önerdiğimiz bir şey. Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı için, bu bölgeyi de içererek Türkiye’nin geneli için yaptığımız çalışmada ortaya koyduğumuz bir uygulama. Bu topluma yararlı faaliyet koşulu ile sosyal yardım ve İş-Kur’un uygulaması ile epeyce örtüşüyor, ama ondan farklı bir şey, çünkü başlangıç noktası sosyal yardım. Başlangıç noktası belirli bir yoksulluk, belirli bir gelir düzeyinin altındaki yoksul kesime yapılacak düzenli bir gelir transferi. Düzenli bir gelir transferini topluma yararlı faaliyet koşuluna bağlamakla ilgili bir program. Topluma yararlı bir faaliyet derken kastettiğimiz şey bir eğitim programına, bir beceri geliştirme programına katılmak olabilir. Bunun yanında yaşadığı çevre, yardım alanın, yardımı hak edenin, yaşadığı çevreye ve o çevrede yaşayan insanların durumunu düzeltmeye yapacağı katkılara bağlı bir şey. Bu tür sosyal yardımların topluma yararlı faaliyet koşuluna bağlanmasını öngören programlar, istihdam edilebilirliği arttırmak açısından son derece yararlı programlardır. İstihdam edilebilirliği iki şekilde artırır: Bir eğitim ve beceri geliştirme programına katılmayı şart olarak öne sürdükleri için, ikincisi kendini toplumdan dışlanmış ve çaresiz hisseden bir insana belirli bir yardım verilerek onu topluma katmaya çalışarak. O insanın kendi içinde sosyalleşmesine bir katkı sağlayarak ve bu şekilde sosyalleşmesine katkı sağlayarak insanlar daha kolay iş piyasasında kendilerine bir yol bulabileceklerdir. Dolayısı ile bunların istihdam edilebilirlikle çok yakından ilişkileri vardır. Ama bunlar sosyal yardım programlarıdır, istihdam programları değildir; bunu görmek son derece önemli. Eğer sosyal yardım verilen insanlar, asgari ücretin altında bir ücretle kamu sektöründe ve özel sektörde zaten yaratabilecek işlerde çalışılmaya kalkışılırsa, bunun hem yasal olarak, hem de ekonomik olarak çok büyük sakıncaları olacaktır. Yasal sakıncaları ortadadır; yani asgari ücretin altında bir yardımdan bahsediyoruz doğal olarak, aynı zamanda güvencesiz çalıştırmaktan bahsediyoruz, tam sosyal haklara sahip olmayan bir kesimden bahsediyoruz. Dolayısı ile böyle bir şey yasal olarak söz konusu olmaması gereken bir şeydir. İkincisi ekonomik olarak çok sakıncalıdır. Ekonomik olarak bu emek piyasasına, arz talep dengesine işçi aleyhinde bozulacak bir müdahale anlamına gelir. Böyle bir müdahale ekonomik olarak kabul edilebilir, ekonomik rasyonalite açısından kabul edilebilir müdahale

değildir. Bir örnek vermek istiyorum. Bölgede pek çok iyi niyetli sivil toplum kuruluşu, hatta kamu kuruluşu, kadınlara halı dokutmaktadırlar ve bir tüccarla anlaşarak kadınların dokudukları halıları pazarlamaktadırlar. Bu kadınlar asgari ücretten düşük ücretlerle çalışmaktadırlar. Sosyal güvenceleri yoktur ve böyle bir işe kamu alet olmaktadır. Bu şu anlama gelir; böyle bir imkan bulan tüccar, bu bölgede kesinlikle normal koşullarda bu işi yapacak adam istihdam etmez. Dolayısı ile bu şekilde iş verilen insanlar, normal emek piyasasında çalışan işçilerle haksız bir rekabet içine sokulmuş olurlar, ki bu da ekonomik rasyonalite açısından kabul edilebilir bir şey değildir, bunları dikkate almak lazımdır. Anlamlı bir faaliyet koşuluna bir örnek ne olabilir? Konut sorunu ile ilgili bir örnek. Konut durumunun bölgede çok kötü olduğunu ve Doğu Anadolu'da barınma koşullarının gerçekten kabul edilebilir nitelikte olmadığını söyledim daha önceden. Bununla beraber, başka bir şey de söylemek istiyorum; varolan sosyal yardım mekanizmaları kesinlikle erkekleri dışlayan mekanizmalar, erkekleri, genç erkekleri içermeyen mekanizmalar. Bu iki veriyi göz önünde tutarak, bölgedeki genç erkeklerin düzenli sosyal yardımdan, düzenli nakit sosyal yardımdan yararlanmaları ve buna karşılık, yaşadıkları bölgede, kendi evlerinin ve başka evlerin tamiri, tadilatı, tesisatının iyileşmesi gibi işlerde hafta da belli bir saat çalışmaları gerekmektedir. Yani tam zamanlı bir işten bahsetmiyoruz, tam zamanlı bir işten belirli bir zaman içinde bu tür işlerde çalışmaları. Şimdi bu, hem bu insanların sosyal yardımdan yararlanarak yoksulluğun en kötü tezahürlerinden kurtulmalarına yardım edecektir, hem kendilerini yararlı hissederek topluma katılmalarını sağlayacaktır, hem de gerçekten ihtiyaç olan bir alanda bir şeyler yapılmasına yol açacaktır. Bunun başka bir avantajı da özel girişimciler ve STK'larla işbirliği içinde yürütebilecek bir proje olmasıdır. Bölgedeki özellikle inşaat malzemesi üreticileri için çok büyük bir talep yaratacak bir şeydir bu, dolayısı ile bölgedeki inşaat sektöründe, inşaat malzemesi sektöründe ciddi bir canlanmaya yol açabilecek bir projedir. Bunun gibi birçok başka proje düşünülebilir dediğim gibi, ben bunu özellikle söylemek istedim. Çünkü konut sorunu çok ciddi bir sorundur ve bunu hem sosyal konut politikası -yıllardır uygulanıp sadece orta sınıfa hizmet edebildiği kadar hizmet eden sosyal konut projelerinden başka hiçbir şey çıkmamasından duyduğum rahatsızlıkla söylüyorum- hem de var olan sosyal yardım mekanizmalarının erkekleri çok fazla dışladığını gözlemlemiş olmaktan dolayı söylüyorum. Halbuki bütün bu yoksulluk tartışmaları bağlamında, sosyal patlama tartışmalarında, şiddet artışı, suçun artışı tartışmaları bağlamında, bütün bu tartışmaların öznesi genç erkeklerdir ve var olan sosyal yardım mekanizmaları bu erkekleri kapının önünden geçirmemektedirler. Çünkü var olan sosyal yardım mekanizmaları, devlet-vatandaş ilişkisinin mantığı içinde değil, muhtaç-hayırsever ilişkisinin mantığı içinde çalışmaktadırlar. Dolayısıyla, bu geleneksel hak eden yoksul tanımına uygun kadınlar fevkalade büyük bir mesai harcayarak ve aşağılanmayı göze alarak bu yardımlardan bir miktar yararlanabilmektedirler. Erkekler, özellikle genç erkekler ise dediğim gibi kapının önünden geçirilmemektedirler. Bu durumun mutlaka değişmesi gerekir ve sözüne ettiğim proje ve ona benzer projeler bu konuda bir adım oluşturabilir. Ben sosyal politika alanında çalışıyorum ve yoksullukla mücadele bağlamında alınabilecek sosyal politika önlemlerinden söz ediyorum. Tabii ki, bölgede yapılabilecek, bölgenin ekonomik gelişmesi için

alınabilecek ekonomik alanda pek çok önlem var. Bunları dışlayan şeyler değil benim söylediğim şeyler, bunların önemini azaltan şeyler değil. Yalnız ekonomik gelişme alanında alınabilecek önlemler düşünülürken de şunu göz önünde tutmak çok faydalı olur zannediyorum; dünyada pek çok yerde sanayi artık ekonomik gelişmenin motoru olmaktan çıkmış durumda. Anlamli ekonomik gelişme, hizmet sektöründe nitelikli iş yaratma kapasitesine bağıli olarak gerçekleşiyor. Hizmet sektöründe nitelikli iş yaratmak konusunda da bu bölgenin bazı avantajları var. Ticarete ve turizmde özellikle bazı avantajları var ama aynı zamanda eğitimde, sağlıkta ve sosyal hizmetlerde yapılabilecek şeylerin boyutu da, hizmet sektöründe nitelikli iş yaratmak için ne kadar büyük bir alan olduğunu ve ne kadar büyük bir potansiyel olduğunu gösteriyor.

YOKSULLUĞU AZALTMA İŞBİRLİĞİ ÖNERİLERİ

Namık ATA

Türkiye İş Kurumu Genel Müdürü

Genel olarak yoksulluğu; kişilerin fizyolojik ve sosyal ihtiyaçlarını karşılayamamaları ve insanca yaşamak için gerekli olanak ve gelirden mahrum olmaları olarak tanımlayabiliriz.

ILO verilerine göre; dünyada 2005 yılında günde 1 dolarlık gelire yoksulluk sınırı altında yaşayanların sayısı yaklaşık olarak 500 milyon kişidir. 2,8 milyar çalışanın 1,4 milyarı günlük 2 doların altında gelire çalışmaktadır.

Ülkemizde Türkiye İstatistik Kurumu, Hanehalkı Bütçe Anketi sonuçlarına göre yoksullukla ilgili veriler yayınlamaktadır. Bu anket sonuçlarına göre ülkemizde günlük geliri 2,15 Doların altında olan 1.752.000 kişi bulunmaktadır. 2004 yılında yaklaşık 909.000 kişi açlık sınırının, 17.991.000 kişi ise yoksulluk sınırının altındadır. Nüfusumuzun % 1,29'u açlık sınırı, % 25,6'sı da yoksulluk sınırı altındadır.

İşsizlik sorununu, yoksulluk için belki tek başına bir neden değil ama en önemli nedenlerden biri olarak vurgulamamız sanıyorum yanlış olmayacaktır. İşsizliğe yol açan nedenler arasında ekonomik krizler, gelir dağılımındaki adaletsizlik, hızlı nüfus artışı, üretim kaynaklarının rasyonel kullanılmaması, doğal afetler ve iklim koşulları, adaletsiz vergi sistemi ve yüksek faizler, kayıt dışılık, savaşlar gibi birçok nedeni saymamız mümkün bulunmaktadır.

Bölgesel olarak baktığımızda, GAP Bölgesi'ne sınır ülkelerde son yıllarda yaşanan olumsuzluklar, bölgeye yerli ve yabancı yatırım yapılmasını engelleyen önemli bir etken olarak ortaya çıkmaktadır. Yoksulluğa yol açan önemli etkenlerden birisi de tarımdaki verimsiz üretilerdir. 2005 yılı TÜİK verilerine göre 408.000 kişinin bölgede tarım sektöründe çalıştığı tahmin edilmektedir. Yine GAP Bölgesi, ülkemizde en hızlı nüfus artış hızına sahip olan bir bölgedir. Hızlı nüfus artışı, hepimizin bildiği gibi yoksulluk riskini artıran bir diğer önemli etkendir.

İş gücü piyasası verileri açısından analiz ettiğimizde, ülke genelinde %10'lar düzeyinde seyreden bir işsizlik oranımız var. Ancak bölgedeki işsizlik oranının bunun birkaç puan daha üzerinde olduğunu

(%11,8) rahatlıkla ifade edebiliriz. İstatistiklere baktığımızda, bölgede yaklaşık 184.000 civarında veya buna yakın bir sayıda açık işsiz olan vatandaşımızın bulunduğunu görmekteyiz. Bunların büyük bir bölümü -137.000 civarında- kentlerde yaşamaktadır. Bölgede işsizlik oranı, kırsal kesimde -ücretsiz aile işçisi olarak istatistiklere yansıdığı için- daha düşük oranda gözükürken, kentlerde bu oran giderek yükselmektedir. Ülkemizin en önemli sorunlarından biri olan iş gücüne katılma oranı açısından baktığımızda ülke genelinde %48-49'larda olan iş gücüne katılma oranının, bölgede %37'ler gibi çok daha düşük bir oranda seyrettiği görülmektedir. Türkiye genelinde kadınlarımızın iş gücüne katılma oranları yaklaşık %24-25 civarlarında, oysa bölge açısından baktığımızda bu oran %9-10'lara kadar düşmektedir. Kadınların iş gücüne katılma oranının düşük olmasının en büyük sebebi de geleneksel aile yapımızdan kaynaklandığını ifade edebiliriz.

Bölgede işsizliğin azaltılması için yatırımların artırılmasının en etkin çözüm yolu olduğunu hepimiz biliyoruz. Ancak işsizlik sorunun çözümünde yatırımların, üretim kapasitelerinin artırılmasının da soruna tek başına çözüm olamayacağı da bilinen bir gerçektir. Sorunun çözümünde yatırımların ve üretim kapasite artışlarının yanı sıra, işsizlerin istihdam edilebilirliklerini artırıcı aktif işgücü politikalarının da etkin bir şekilde uygulanması gerekmektedir.

Türkiye İş Kurumu tarafından yoğun bir şekilde uygulanmaya çalışılan ve dünyadaki bir çok ülkede uygulanan aktif iş gücü programları, bu anlamda kullanılabilecek önemli enstrümanlardan birisi olarak düşünülebilir. Kurumumuzca, bölge genelinde bugüne kadar açılan yaklaşık 175 işgücü yetiştirme kursuna toplam 4200 civarında vatandaşımız katılmış ve bunların tamamı istihdam edilmiştir. Bölgede işsizlerimizin istihdam edilebilirliklerini artırıcı aktif işgücü programlarını daha etkin bir şekilde uygulanması öncelikli hedeflerimiz arasındadır.

İşsizlikle mücadele ve yoksulluğun önlenmesi çalışmalarını tek başına kamudan beklemememiz gerekmektedir. Bu konuda gerek yerel düzeyde, gerekse ülke genelinde yapılacak çalışmalarda sivil toplum örgütlerimizin, üniversitelerimizin, özel sektörün ve kamunun birlikte hareket etmesi, topyekün mücadele etmesi kaçınılmaz bir gerçektir.

Burada özellikle yerel anlamda neler yapılabilir noktasında, il istihdam kurullarından da çok kısaca söz etmek istiyorum. Aslında il istihdam kurulları da, il mesleki kurulları da, bölgesel kalkınma ajansları da genel olarak hemen hemen aynı yapıyı içeriyor. İl istihdam kurulları, ilde valinin başkanlığında, belediye başkanı, il milli eğitim müdürlüğü, il ticaret müdürlüğü, il sosyal hizmetler müdürlüğü gibi kamu kurumları ile yine insan kaynakları alanında önemli faaliyette bulunan

üniversitelerimiz, ticaret ve sanayi odaları, sivil toplum kuruluşları, işçi işveren temsilcilerinden oluşan bir yapı içerisinde çalışıyor. Kurulun kuruluş amacı İş-Kur'un kuruluş yasasında yer alıyor.

Kurulun görevlerine baktığımızda, il düzeyinde istihdamı koruyucu, geliştirici ve işsizliği önleyici tedbirleri saptamak, il istihdam politikasının oluşturulmasına yardımcı olmak, İş-Kur genel kurulu seviyesinde ele alınması gereken konuları genel müdürlüğe teklif etmek, yine aktif iş gücü programları çerçevesinde yerel iş piyasasının yıllık iş gücü eğitim ve uyum programları ihtiyacını belirlemek, belirlenen ihtiyaçlar doğrultusunda il müdürlükleri tarafından hazırlanan eğitim programlarının uygulamaya konulmasını takip etmek, gençlere, kadınlara, özörlönlere, eski hükömlönlere, uzun süreli işsizlere yönelik mesleki eğitim ve uyum programları uygulanmasını sağlamak, il müdürlöğü tarafından hazırlanan yıllık programları uygulamak ve uygulamasını takip etmek, yine İş-Kur İl Müdürlöğü'nce uygulanan işletmelerde eğitim hizmetleri, mesleğe yönlendirme faaliyetleri ile ulusal ve uluslararası kaynaklarla gerçekleştirilen aktif iş gücü programlarının geniş kitlelere duyurulmasına ve bu programların verimli olarak kullanılmasına katkıda bulunmak, eğitim planları uygulaması ile ilgili olarak yöredeki iş gücü yetiştirme ve istihdam etkinliklerini izleyip değerlendirmekle görevli bulunmaktadır.

Aslında bu ve benzeri kurulların illerde yapılandırılması son derece önemli ama etkin bir şekilde faaliyet göstermesi burada çok daha önemli. Maalesef özönlere ifade etmek gerekir ki bu kurulların geçtiğimiz üç-beş yıllık uygulama süreci içerisinde yeterli bir şekilde, etkin bir şekilde çalıştığını veya sonuç aldığımızı söylememiz mümkün değil. Dolayısıyla bu bizi rahatsız ettiği kadar sosyal tarafları da, özellikle işçi-işveren kesimlerini de rahatsız etmektedir.

Bunun için ne yapabiliriz düşüncesinden hareketle TİSK ve TÜRK-İŞ'in ortak girişimleriyle bir proje başlattık. Bu proje kapsamında yaklaşık bir yıl süreyle bir çalışma yürütöldü, bu çalışma hem bu saymış olduğum iki konfederasyonun kurul üyesi temsilcilerini eğitim şeklinde oldu, hem de bu kurulların daha etkin hale getirilebilmesi için ne gibi önlemler alınabilir, bunlar dile getirildi. Bütün bu önerileri dikkate almak suretiyle yeni bir yönetmelik hazırlığı içerisinde bulunduğumuzu ifade etmek istiyorum.

Yine bir örnek: Bizim Bilişim Çırakları Projesi diye adlandırdığımız bir proje var. 14 ilde uygulamaya konulan ve ekonomik, sosyal yoksunluk içinde olan, lise ve/veya meslek lisesi mezunu ve Türkiye İş Kurumu'na kayıtlı işsiz, fakir gençler arasından seçilen 1020 vatandaşlarımızın ileri teknoloji alanında eğitilerek, sertifika alanların KÖBİ ölçeğindeki işletmelerde istihdam edilmelerinin yolunu açmak için

oluşturulan bir proje. Burada dört kurum işbirliği yaptı. Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü finansman ve katılımcıların sağlanması bakımından projeye büyük katkı verdi. KOSGEB eğitim sonrasında bu kişilerin KOBİ'lerde istihdam edilmelerini gerçekleştirme taahhüdünde bulundu ve sadece işe yerleştirme değil, belirli bir süreyle bunların ücretlerinin KOSGEB tarafından karşılanması da protokolle yer aldı. Kurumumuz tarafından bunların eğitimleri gerçekleştirildi. Türkiye İhracatçılar Meclisi de bunların işe yerleştirilmelerinde önemli rol alacağını protokolle taahhüt etti. Bu ayın sonunda (Mayıs 2006) tamamlanacak Proje, kurum ve kuruluşlar arasında işbirliğinin güzel bir örneği olarak karşımıza çıkmaktadır.

Sonuç olarak şunu ifade etmek istiyorum; yoksulluğun azaltılması için eğitim ve istihdam arasındaki bağ daha da güçlendirilmeli ve okul öncesi eğitimden yüksek öğrenime kadar kaliteli bir eğitimle kalifiye iş gücüne ulaşmak en büyük hedefimiz olmalı. Yine Avrupa İstihdam Stratejisinin de bir gereği olarak iş gücünün istihdam edilebilirliğini artırmak amacıyla aktif iş gücü programları ülke genelinde yoğun bir şekilde uygulanmalı. Mesleki eğitim yoluyla, gecikmeksizin emek piyasasındaki iş gücü talebine uygun iş gücü arzı oluşturulmalı ve mevcut müfredat buna uygun hale getirilmeli. Yoksullukla mücadele uzun vadeli ve geniş kapsamlı bir politikayla ancak başarılabilir, bu anlamda mevzuatlarımız uyumlaştırılmalı ve kurumlar arasında mutlaka iyi bir koordinasyon sağlanmalı, yoksullukla birlikte mücadele edilmeli, kalkınma planları ve yıllık programlarda yoksul kesimlerin desteklenmesine yönelik faaliyetler genişletilmelidir.

AB KATILIM SÜRECİNDE BÖLGESEL YOKSULLUK VE İSTİHDAM

Kemal MADENOĞLU

DPT Sosyal Sektörler ve Koordinasyon Genel Müdürü

İstihdam ve yoksulluğa Devlet Planlama Teşkilatı olarak, yani ülkedeki ana politikaların belirlenmesinde hükümete müşavirlik yapan bir kurum olarak, şu ana kadar hazırladığımız temel dokümanlarda nasıl bakıyoruz, Dokuzuncu Plan döneminde bu konuda nasıl hazırlıklar yaptık, ayrıca bölgesel bazda AB eksenli olarak bugüne kadar yapılanlar, yapılmakta olanlar ve önümüzdeki dönemde nasıl bir program takip edileceğini özetlemeye çalışacağım.

Bizim politikalarımıza esas olan temel analizlerin başında, yoksulluk rakamlarında özellikle kır-kent ayrımında kentlerde çok değişmeyen ama, kırdan artan bir yoksulluk seyrinin olması gelmektedir. İstihdama ve işsizlik oranlarına bakıldığında ise, kırdan artan işsizlik oranlarının tarımdan kaynaklandığını çok iyi biliyoruz. Geçtiğimiz iki yıldaki tarım dışı işsizlik oranları Türkiye'deki büyümenin istihdama yansımadağı argümanını çürütmektedir. Tarım dışarıda tutulduğu zaman istihdamda çok ciddi artışlar söz konusudur. Bunlardan hareketle, rakamsal olarak yoksulluk ile istihdam ilişkisine baktığımız zaman ilginç bir resimle karşılaşyoruz. Bu durum Türkiye'deki istihdam yapısının bozukluğundan, özellikle ücretsiz aile işçiliği ve geçici işçilik, yevmiyelilik yapısından da kaynaklanmaktadır. %38 ve %37'ler civarında olan bu kesimlerin yoksulluk oranları Türkiye ortalamasının üzerindedir. Ücretli kesimin toplam istihdam içerisindeki oranı %47'dir. Dolayısıyla, toplam istihdamın %53'ü düzenli bir gelirden mahrum kalmaktadır. Kabaca bir değerlendirme yaptığımız zaman, düzenli gelire sahip olmakla yoksulluk arasında ters bir ilişki olduğunu rahatlıkla gözlemleyebiliyoruz. Sektörel bazda baktığımızda ise, tarım sektöründeki yoksulluk oranları Türkiye ortalamasının çok üzerindedir. Tarım sektöründeki yoksulluk oranında 2002-2004 arası %36,4'ten %40,9'a bir artış söz konusu olmuştur. Tarım sektörünün istihdam içerisindeki payı da düşmektedir. Dolayısıyla tarım ekseninde karşımıza "göç" olgusu çıkmaktadır. Yani tarımın çözülmesi ve bunun sonucu oluşan bir göç. Bu durum sonucu özellikle kentsel kesimde kayıt dışı istihdamda artışlar görülmektedir. Yani göç edip kentsel alanda iş bulabilenlerin niteliksiz olmalarının bir sonucu olarak genellikle kayıt dışı sektörlerde çalışmaları söz konusudur. Ayrıca kırdaki, özellikle ücretsiz aile işçisi olarak çalışan kadınlar kente göç edince, iş gücünden çıkmakta ve dolayısıyla sosyal dışlanma riskiyle karşı karşıya kalmaktadırlar. Bu durum, yoksulluğun yeniden üretildiği bir ortamı oluşturmaktadır.

Peki biz bu genel resme nasıl bakıyoruz? Geçen yıl ilk defa planlama, programlama yaklaşımımızda bir değişikliğe gittik. Daha önce klasik bir yapılanmayla; enerji, gelir dağılımı, eğitim, sağlık gibi konuları ele alırken, ilk defa geçen yıl, üç yıllık hazırlanan orta vadeli program çerçevesinde sonuç

odaklı bir yaklaşım benimsedik. Bunun sonucu olarak Orta Vadeli Programda istihdam ve yoksullukla ilgili üç adet sonuç alıcı temel eksen yer almıştır. Bunlardan birincisi “İnsan Kaynaklarının Geliştirilmesi ve İstihdam Edilebilirliğin Artırılması”, ikincisi “Sosyal İçerme ve Yoksullukla Mücadele”, üçüncüsü ise “Bölgesel Gelişme ve Bölgesel Gelişmişlik Farklarının Azaltılması”dır. Hazırlanmakta olan 2007-2013 arası 7 yıllık dönemi kapsayan 9. Kalkınma Planı’nda da benzer bir yaklaşım izlenmiştir. Nitekim, 9. Kalkınma Planı’nda insan kaynakları ve istihdam edilebilirliği daha sonuç odaklı tanımlıyoruz. Sosyal içermeyi, gelir dağılımını, yoksulluğu ve sosyal koruma sistemini, eğitim ve sağlığı “Beşeri Gelişme ve Sosyal Dayanışmanın Güçlendirilmesi” eksenini altında ele alıyoruz. Hatta bu başlık altında kültür alanı da dikkate alınmaktadır. Kültürün yer alması, ülke genelinde özellikle göç süreciyle ilgili olarak kentleşme, kentleşme sürecine müdahale anlamında bir artı olarak nitelendirilebilir. Orta Vadeli Program’da geçerli olan bazı öngörülerimiz şu şekilde sıralanabilir; yerel dinamikleri ön plana çıkararak, il ve bölge bazında bu anlamda temel stratejilerin belirlendiği, yani merkezden çok yerle inisiyatif veren ve buralardaki fiziki sosyal altyapının iyileştirilmesi ve özellikle sosyal dışlanma riski taşıyan grupların istihdam edilebilirliklerinin artırılmasını getiren bir yaklaşım.

Ayrıca bu alanda AB destekli yürüyen programlarımız da mevcuttur. Bu kapsamda yapılan hazırlıklardan Namık Bey sabah bahsetti. AB sürecinde, Türkiye genelindeki istihdamla ilgili “Ortak Değerlendirme Belgesi” hazırlanmaktadır. Bunun yanı sıra, sosyal içerme alanında Ortak İçerme Belgesi hazırlığı ile ilgili çalışmalar da devam etmektedir. Bu belgeler bizim Avrupa Komisyonu ile beraber hazırladığımız belgelerdir.

Sabah Sayın Bakanın üzerinde güzel bir konuşma yaptığı, inisiyatif verme ve yerel dinamikleri harekete geçirme anlamında önemli bir araç olarak öngördüğümüz kalkınma ajansları bildiğiniz gibi kuruldu. Bu ajansların amacı yerinden etkin kaynak kullanımı ve yerel potansiyelin harekete geçirilmesi, bununla bölgesel gelişmenin sürdürülebilirliği ve bölgesel farklılıklarının azaltılmasıdır. Bu ajansların, bölgesel stratejilerin hazırlanması; yerel kalkınma faaliyetlerine destek verilmesinde bir katalizör rolü üstlenerek özel kesim, kamu ve sivil toplum örgütleri arasında işbirliğinin geliştirilmesi; girişimciliğin desteklenmesi; yatırım ortamının iyileştirilmesi amacıyla destek sağlama gibi görevleri bulunmaktadır. Bu anlamda, biz bu ajansların daha esnek bir yapı ile yerel bazda istihdamı artırarak yoksulluğu da azaltmasını bekliyoruz.

Bu alana ilişkin hazırlanan bir diğer temel strateji ise “Kırsal Kalkınma Stratejisi”dir. Bildiğiniz gibi, tarım sektöründe bir düzenleme yapılmakta ve bu düzenleme tarımdaki istihdamı azaltan bir yapı göstermektedir. Bu bağlamda, stratejinin önemi, kırdan kalmayı isteyenlere kırdan cazip kılacak ve orada yaşam kalitesini yükseltmeyi hedefleyen politikalar öngörmesidir.

Şu anda bildiğiniz gibi, Türkiye genelinde yürüyen bölgesel bazda AB destekli programlar bulunmaktadır. Bunlar Doğu Anadolu Kalkınma Programı, TR 82, TR 83 ve TR A1 Düzey 2 Bölgeleri Kalkınma Programı, TR A2, TR 5, TR 72 ve TRB1 Düzey 2 Bölgeleri Kalkınma Programı, TR 90 Düzey 2 Bölgesi Kalkınma Programı ve GAP Bölgesi Kalkınma Programı. Bu programlarda öncelikle teklif çağrısına çıkılmaktadır. Bu programların amacı, bölgesel yoksulluğun azaltılması, istihdamın artırılması, girişimciliğin teşvik edilmesi ve işletmelerin rekabet gücünün artırılması, tarım sektöründe özellikle tarımsal üretim kapasitesinin artırılması, gelir getirici faaliyetlerin çeşitlendirilmesi yani tarımda yaşanacak sorunun bir bakıma telafi edilmesi olarak sıralanabilir. Bu projelerin kapasite artırma boyutu çok önemlidir. Özellikle KOBİ'lere yönelik proje hazırlama, danışmanlık, eğitim, mesleki eğitim ve girişimcilik eğitimleri ile küçük ölçekli alt yapılara, yerel kalkınma girişimlerine, tarım, kırsal kalkınma ve genel kapasite oluşturmaya yönelik teknik yardıma destek verilmektedir. Söz konusu programların, bölgesel bazdaki kalkınmaya, özellikle gelişmişlik farklılıklarını gidermeye yönelik zaten belli yerlerde uygulamalarıyla etki ettiğini düşünüyoruz. Bölgesel bazda kalkınmaya ilişkin hem bölge insanlarında, hem de ulusal ölçekteki taraflarda bir bilinç oluşturulduğunu görüyoruz. Bunlar aynı zamanda AB'ye uyum süreci açısından da önem taşımaktadır. AB standartlarına, hem ülke geneli itibarıyla, hem de bölgelerarası farklılıkları gidererek uyum göstermemiz gerektiğini biliyoruz. Bu kapsamda bölgesel eylem planlarının, programlarının sayısı artmış, yeni kaynaklar sağlanmış ve katılımçılık biraz daha ön plana çıkmaya başlamıştır. Bu süreçte, yerel potansiyel harekete geçirilmekte, biraz daha bütüncül bir yaklaşım oluşmakta ve bizim alışık olmadığımız bir sistem olan izleme değerlendirme sistemi uygulanmaya başlanmaktadır.

Şu ana kadar üzerinde durduğumuz, AB sürecinde 2007 yılına kadarki süreç için tanımlanmış mali işbirliği kapsamındaki çalışmalardır. Bundan sonra 2007-2013 dönemi için ekonomik sosyal uyum alanında AB'nin destek vereceği bir işbirliği alanı oluşturuyoruz. Bu süreçte IPA olarak adlandırdığımız, İngilizcesi "Instrument for Pre-Accession Assistance" olan, "Katılım Öncesi Mali Yardım Aracı" kullanılacaktır. IPA beş temel bileşeni içermektedir. Birincisi kurumsal yapılanma, ikincisi bölgesel işbirliği ve sınır ötesi işbirliği, üçüncüsü bölgesel kalkınma, dördüncüsü insan kaynaklarının geliştirilmesi ve beşincisi kırsal kalkınmadır. Avrupa Komisyonu ile görüşmelerimiz sonucu, bundan sonraki süreçte üç alana odaklanmaya ve bu alanda operasyonel düzeyde programlar hazırlamaya ve bunların bütçelerini çıkarmaya karar verilmiştir. Bunlar bölgesel kalkınma, insan kaynaklarının geliştirilmesi ve kırsal kalkınma alanlarıdır. Bölgesel kalkınma alanında üç tane temel başlığımız olacak, bunların birincisi bölgesel rekabetin artırılması, ikincisi ulaştırma, üçüncüsü ise çevredir. Bunların hepsine ilişkin temel belgenin, daha doğrusu çerçeve belgenin hazırlanma görevini Devlet Planlama Teşkilatı yürütmektedir. Operasyonel programlardan ise ilgili bakanlıklar sorumlu bulunmaktadır. Örneğin, ulaştırma konusunda Ulaştırma Bakanlığı, çevre konusunda Çevre ve Orman Bakanlığı, bölgesel rekabet konusunda özellikle KOBİ ağırlığından dolayı Sanayi ve Ticaret Bakanlığı sorumludur. İnsan kaynaklarının geliştirilmesi operasyonel programından Çalışma ve Sosyal Güvenlik

Bakanlığı, kırsal kalkınma operasyonel programından ise Tarım ve Köyişleri Bakanlığı sorumludur. Bu alanlardaki temel yaklaşımı kısaca özetlemek gerekirse; birincisi Türkiye, kendi başına Avrupa Birliği ekseninde gelişmeye muhtaç bir bölge; ancak kendi içinde de farklılıklar var. Bu alanlarda yapılacak müdahalede, bölgesel gelişmeyi sağlamak için ister istemez odaklanmak ve önceliklendirmek gerekmektedir. Dolayısıyla şuanki tasarımıımız, ülke içinde belli cazibe merkezlerine odaklanmak. Cazibe merkezleri olarak öyle yerleri seçelim ki ülkede, bu yerler kendi içinde belli potansiyelleri taşıyın, ama buraya yapacağımız müdahaleler buranın kalkınmasının yanı sıra bölgesel farklılıkları giderici mahiyette olsun.

Bildiğiniz gibi Lizbon Stratejisi, Avrupa Birliği'nin şu anda politikalarına temel oluşturan bir belgedir. Geçen yılki tartışmalar sonucunda Yeni Lizbon Stratejisi hazırlandı. Bir önceki Lizbon Stratejisinin temel felsefesinde bir yönüyle rekabeti artırmak varken, sosyal politika, sosyal devlet ya da sosyal birlik amaçları doğrultusunda sosyal içerme ve bölgesel kalkınma ayağı çok daha güçlü idi. Ancak Yeni Lizbon Stratejisinde rekabet gücünün artırılması çok daha fazla ön plana çıkmış durumdadır. Bu durum, yoksulluğa ve bölgesel kalkınmaya daha az önem verme anlamında olmamakla birlikte, yeni bir yaklaşım getirmektedir. Söz konusu yaklaşıma göre, biz yoksul bölgelere doğrudan yoksulluğu azaltmaya yönelik politikalarla değil, bilakis bu bölgelerin, kendi başına Türkiye ölçeğinde ve kendi yakın bölgeleri, Avrupa Birliği ve dünyayla rekabet edebilecek düzeye gelmesinin sağlanmasıdır. Dolayısıyla biz bu yaklaşım çerçevesinde, ülke içerisinde belli yerlere odaklanmayı, bu odaklanılan bölgelerin sahip olduğu potansiyelin tarım, turizm, sanayi, ulaştırma ve çevre ayakları ile tamamlanmasını, insan kaynakları ve kırsal kalkınma bileşenleriyle birlikte bu yörelerin kendi etrafındaki alanları da kucaklayacak şekilde bir rekabet gücü kazanmasını öngörmekteyiz.

İlginize çok teşekkür ediyor, hepinizi saygıyla selamlıyorum.

UNDP-GAP İDARESİ'NİN BÖLGESEL KALKINMANIN GÜÇLENDİRİLMESİ VE SOSYO-EKONOMİK FARKLILIKLARIN AZALTILMASI PROGRAMI ÜZERİNE GÖZLEMLER

Yrd. Doç. Dr. Galip YALMAN

ODTÜ Siyaset ve Kamu Yönetimi Bölümü,

Türk Sosyal Bilimler Derneği Başkanı

Önce şunu belirtmek istiyorum. Sosyal politika ve Türkiye gibi ülkelerde son yıllarda sosyal politikanın belirlediği somut hedeflerden biri olan yoksullukla mücadele, benim kendimi birincil derecede yetkin hissettiğim konular değil. Benim konuya bir siyaset bilimci olarak ilgimin iki temeli var. Birincisi, sosyal politika ve yoksulluğun, günümüzde, devlet ve toplumsal sınıflar ilişkilerinin somutlaştığı bir alan olması. İkincisi ise, uluslararası ekonomi-politiğin günümüzdeki önemli tartışma alanlarından birinin yoksullukla mücadele stratejileri olması. Dünya Bankası, Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) ve son dönemde Avrupa Birliği'nin Türkiye ile ilişkilerinde bu konunun önem kazanması bunun somut bir göstergesi. Bu uluslararası kuruluşlar, konuyla ilgili ortak bir kavramsal çerçeve oluşturma çabası içindeler. Benim sosyal politika ve yoksullukla ilişkim, bu iki temelden kaynaklanan dolaylı bir ilişki. Yıllarını bu işe vermiş meslektaşlarım açısından bu netleştirmeyi gerekli görüyorum; kendimi bir "sosyal politika uzmanı" görmüyorum.

Bölge'yi değişik araştırma projeleri nedeniyle farklı zamanlarda ziyaret etme fırsatı buldum. Özellikle, 2003 yılında, Türk Sosyal Bilimler Derneği adına, UNDP için bir araştırma projesi yürüttüğümüz sırada bölgede yaşanan yoksulluk olgusuna ve uygulanmaya çalışılan yoksullukla mücadele programlarına yakından bakma şansımız oldu.

Gün boyunca, yoksullukla mücadele konusunda gerek uygulamacıların, gerek siyaset adamlarının, gerekse akademisyenlerin çeşitli bildirimlerini dinledik. Sınırlı sürenin el verdiği kadarı ile bütün bu bildiri ve uygulamaları biraz da dışarıdan izleyerek belli değerlendirmeler yapmak ve aynı zamanda da sahadaki uygulamalara ilişkin belli gözlemlerimi sizlerle paylaşmak istiyorum.

Sabahtan beri hem çok doyurucu konuşmalar izledik, hem de artık bu konunun her düzeyde gerek akademisyenler, gerek uygulamacılar açısından önemli bir konu olarak görülmeye başlandığını somut örneklerle dinledik. En son Sayın Kemal Madenoğlu da, geldiğimiz nokta itibariyle -Türkiye AB ilişkilerinin geldiği noktada, katılım müzakere sürecinin başlangıcına yaklaştığımızı varsaydığımız bir noktada-, bu alandaki çalışmaları, AB ile ilişkileri geliştiren, uyum sürecine ilişkin bir mesele olarak

gündeme getirdi. O konudaki somut çalışmalardan, ileriye dönük ucu açık bir takım gelişmelerden söz etti. Aslına bakarsanız, artık Türkiye'deki her konunun, bir bakıma Avrupa Birliği katılım sürecine tabiri caizse endeksli bir biçimde tartışılmasına başlama noktasındayız. Bunun çok daha fazla ilerlediğini de göreceğiz. Dolayısıyla UNDP, Avrupa Birliği ve Dünya Bankası'nın son zamanlardaki raporlarına da bakarsanız her şeyin bu perspektiften görülmeye başlandığını görmemiz mümkün. Ama buraya nasıl geldik? Bugün geldiğimiz noktadaki uygulamalar, bundan sonrası açısından bize ne kadar yol gösterici ve kendi içinde ne kadar bütünlük oluşturuyor, ne tür sorunlar var? Sınırlı bilgim ve gözlemlerim çerçevesinde sizlerle paylaşmak istediğim konular bunlar.

Bilindiği gibi, "yoksullukla mücadele", Türkiye'nin can alıcı, yakıcı sorunlarından biridir. UNDP Bölge'de, yoksulluk ve bölgesel farklılıklar ile bölge içindeki gelir dağılımı farklılıklarına yönelik pek çok çalışma yürütmektedir. UNDP'nin, Türkiye çalışmalarını değerlendiren raporda da, başka çalışmalarda da hep altı çizilen bir şey var: Yoksulluk ciddi bir şekilde mücadele edilmesi, ona yönelik somut politikaların geliştirilmesi gereken bir konu olarak değerlendirilmelidir. Yoksulluğun Türkiye'nin siyasi anlamda gündemine gelmesi görece yeni bir olgu. Dünya Bankası'nın benzer ülkelerin -başta Latin Amerika, Afrika, Asya- değişik bölgelerinde bu konudaki çalışmalarının yoğunlaştığı bir zaman diliminden oldukça da etkilenerek, Türkiye'de "yoksulluk" 90'ların sonlarından itibaren gündeme geliyor. Aslında yaklaşık 20 yıllık; 80'lerdeki deyim ile yapısal uyum, 90'ların ve günümüzün deyim ile yapısal reformlar, piyasa reformları diye nitelendirilen bir süreçteki uygulamalarla birlikte, yoksulluğun bir sorun haline geldiği anlaşılıyor. Son 20 yıllık süreçte Türkiye'deki gelir dağılımının giderek bozulduğu değişik çalışmalarla ortaya konmuştur. Daha öncesinde, Türkiye'nin çok eşit, adil bir toplum olmadığı herkes farkında, ama bu son 20-25 yıllık süreçteki uygulamaların sonuçlarının ortaya çıkardığı bir şey var; toplumsal eşitsizliklerin çok daha keskinleştiği bir gerçek. Şimdi bu çerçevede, ne yapılması gerektiğine ilişkin tartışmaların da alevlenmesi doğal. Ama bir şey daha var; o zaman ne yapacağız meselesinde, temel yaklaşımlarımız ne olmalı, bu temel yaklaşımların ne olmasına bağlı olarak yapılan saptamalar ve bu saptamalara bağlı olarak hangi araçların, hangi kurumsal araçların, hangi politika araçlarının daha etkin olacağı tartışması da gündeme geliyor.

Ben hiç uzatmayacağım, çok yetkin konuşmacılardan dünyadaki tartışmaların nerelerde düğümlendiğine ve başka ülke örneklerine ilişkin değerli bilgiler dinledik. Ama çok özet söylersek, yoksullukla mücadele alanında hangi araçların kullanılması gerektiği tartışma konusu. Bir tanesi Türkçe'si ile "refah transferi" diye çevirmek çok anlamlı olmadığı için "gelir transferi" diye ifade edilen, son 20 yılda da giderek önem kazanan bir mekanizma. Sabah, bu uygulamaların belli sorunları olduğu, eleştirilmesi gereken yönleri olduğu belirtildi ve Türkiye'deki işleyiş biçimine yönelik somut örnekler verildi. Esas itibarıyla aynı de olabiliyor nakdi de. Örnek olarak, yakacak yardımı da verebiliyorsunuz, koşullu nakit transferi mekanizmasını da kullanabiliyorsunuz. Bunun örnekleri,

mekanizmaları değişebiliyor. İki temel unsuru, boyutu var. Esas itibariyle, yoksulluğun günümüz koşullarında ortaya çıkan ciddi bir problem olduğu saptamasına bağlı olarak, yoksulluğu azaltmak ve zaman zaman da yoksulluğun etkilerini hafifletmek diye ifade edilen bir anlayışın ürünü olarak geliyor gündeme. Dolayısı ile yoksulluğu ortadan kaldırmak, batıdaki 1945 yılı sonrası ortaya çıkan türden bir refah devleti anlayışıyla toplumun sosyal adalet ilkelerine, temelinde gelir dağılımının siyasi karar mekanizmaları ile yeniden bölüşümünü içeren müdahalelerle değiştirmek anlamına da gelmiyor. Bunun yerine, sosyal güvenlik ağı kurma denilen yeni bir anlayış egemen. Dolayısı ile belirli koşullarda yoksul diye nitelenen kesimin kim olduğu, bunların nasıl saptanabileceği, en yoksulu yoksuldan nasıl ayırt edebileceğimiz, bunların karşılaştıkları çeşitli koşullarda -krizler, depremler, doğal ya da ekonomik afetler diyebileceğimiz koşullarda- neler yapılabileceği sadece onlara yardım etmek için değil, toplumsal düzenin bütünlüğü, dolayısı ile toplumsal düzene yönelik potansiyel risklerin neler olabileceği, bunların olabildiğince nasıl öneminin azaltılabileceği, sıkıntılarının nasıl aşılabileceği, dolayısı ile risk yönetimi diye ifade edilen bir kavram çevresinde, bu sosyal güvenlik ağlarının işletilmesi, gelir transferi mekanizmalarının gündeme getirilmesi söz konusu. Ancak, bu tür uygulamaların ortaya çıkardığı sorunlar, devamlılık sorunları, belli uluslararası örgütlerden, bütçe dışından ya da eski fonları bütçeye dahil edilerek giderilebilir. Bütün bunlar da, pratikte gündeme gelen hali ile de Türkiye'nin bugünkü gündeminde ciddi sorunlar olarak tartışılan meseleler haline geliyor.

GAP Bölgesi çerçevesinde, dört ilde altı noktada yapılan az önce söz ettiğim TSBD araştırmasının ortaya çıkardığı çok net bir şey vardı: Tüm bu uygulamalar içinde olanların Sosyal Yardımlaşma Vakfı yönetim kurulundaki valiler, kaymakamların, bu kurullarda yer alan kişilerin, öte yandan çeşitli STK'ların, ÇATOM'ların, kendilerinin de maddi sıkıntıları olan belediyelerin, hele ki Güneydoğu Anadolu'da kendi çaplarında yapmaya çalıştıkları ile ilgili hep aynı şey söyleniyordu: "Evet bunlar elzem, çok can alıcı. Hele çok zor koşullarda hiçbir geliri olmadan yaşayan ne kadar çok insan ve hane olduğu, hane başına düşen nüfus oranları..." vesaire göz önüne alındığında. Ama bunlar meseleyi çözemez, herkes bunda müttefik. Nereden bakarsanız, hangi siyasi pozisyonda olursanız olun, herkes bunda müttefik. Yapılması lazım ama meseleyi çözmez. Ne lazım? Bir klişe: "Balık tutmasını öğretmek lazım". Balık tutmasını öğretmek lazımdan kastedilen de bugün değişik biçimlerde, daha akademik, daha bilimsel olarak söylenen gelir ve istihdam yaratıcı faaliyetler. Gelir ve istihdam yaratıcı faaliyet ne demek? Bu soruyu uygulamalara bakarak yanıtlamak gerekirse, bir dizi başka soruyu da beraberinde getirdiğini görüyoruz. Öte yandan, şu soru da önemli. Ayşe Buğra arkadaşımız gayet net söyledi: İstihdam yaratarak meseleyi çözüyor muyuz? Çünkü istihdam diye yaratılan ne? Çok çeşitli birimlerce uluslararası fonlar, yerel imkanlar kullanılarak yapılan beceri geliştirici kurslar vesaire var. Meseleyi bunlara indirgediğinizde, ya da bunları yoksullukla mücadelenin temel araçlarından biri haline getirdiğinizde düşünülmesi gereken sorun, bunlar arasında koordinasyon sorunları var mı, varsa bunları nasıl çözeriz? Bu bağlamda kaynakları etkin biçimde nasıl kullanırız

sorununa dönüşüyor. Tabiri caizse sol elin yaptığından sağ elin haberi olmadığı durumlar o kadar çok ki. Bunlar da pratiğin sorunları. Ama daha temel ve fazla üstünde durulmayan soru şu olmalı, bu faaliyetleri hakikaten yoksullukla mücadele parametresi içinde düşünüyor muyuz? Bu faaliyetler bu meseleye bir çözüm getirecek nitelikte mi? Sabah duyduk, devletin bu alana aktaracağı fon miktarının %3'den %50'ye çıkarılması söz konusu, Sosyal Yardımlaşma Genel Müdürlüğü bu alana ayırdığı fonların yetersizliğinin farkında ama artırma, esas meseleyi çözmekte ne kadar yardımcı? Çünkü sahadaki uygulamacının çok farkında olduğu bir şey var, o da şu: Bu programlar uzun ömürlü olamıyor. Birinci sorun sürdürülebilirlik. İkinci sorun da bu programlardan çok sınırlı kesimler yararlanabiliyor. Ayrıca bu kaynakların kimlere verildiği de ayrı bir problem yaratıyor. Dolayısı ile çeşitli nepotizm ilişkileri tartışmaları geliyor beraberinde ama, bu balık tutmasını öğretme söyleminden de vazgeçemiyoruz. Şimdi bu balık tutmasını öğretmek niye önemli? Siirt'te 600 kişinin istihdam edilmesini sağlayan eğitimler var. Sayın Konukoğlu değindi, tekstil alanında Adıyaman'da büyük yatırımlar yapılarak belli bir istihdam yaratılıyor, vesaire... Balık tutmasını öğretmenin bir yolu ne? İnsanları ücretli emek sahibi, gelir sahibi yapmak demek. Ancak bu, ağırlıklı olarak balık tutmasını öğretmek lazımdan anlaşılan şey değil. Asıl kastedilen, 1960'lardan beri kalkınma çalışmaları içinde vurgulanan, zaman zaman ön plana gelen bir deyişle "küçük güzeldir" diye ifade edilen türden faaliyetleri teşvik etmek. Küçük ölçekli üretim birimlerinde sınırlı kaynakları iyi ve etkin bir biçimde kullanırsanız, kişilere üretim becerisi, ürün çeşitliliği, pazarlama teknikleri gibi beceriler kazandırırırsanız, bunu sürdürülebilir kılabilirseniz, o zaman insanlar da kendi emeklerinin karşılığını, emeklerini başkasına satarak değil, onun karşılığında çıkardıkları ürünü, küçük kolektifler halinde pazarlayabilirlerse kendilerine gelir ve istihdam sağlayabilirler. Sayın Ayşe Buğra'nın değindiği bir nokta var; bir tür haksız rekabet yaratılması ve düşük ücretlerle çalıştırılmak gibi olumsuzluklar da yaşanabiliyor. Ama kendilerinin hem üretici, hem pazarlayıcı olduğu noktada -bunu sağlayabildiğiniz ölçüde- balık tutmasını öğretmiş olacaksınız. Dünya pratiklerinin meseleyi çözmekte ne yeterli deneyim ne de somut delillerinin olduğunu söylemek zor. Onun için 1960'lardan beri değişik biçimlerde gündeme gelen bir tartışma var: Küçük güzeldir betimlemesi ile desteklenecek etkinlikler formel sektör içinde mi, enformel sektörde mi olacak? Afrika'dan Güney Amerika'ya bir sürü tartışma değişik aşamalarda yapılagelmiş. Günümüzde tekrar bu noktaya gelmemiz aslında çarpıcı. Bir takım denenmiş yöntemleri, değişen koşullarda uygulamanın becerisine -hem ekonomik, hem sosyal, hem kurumsal olarak- artık sahibiz. Yeni kurumsal donanımlarla bunu yapabilecek miyiz, böyle de bir sorun var gündemde. Etkin sonuçlar, kurumsal araçlar nasıl ilişkilendirilebilir? Baktığınız zaman böyle bir tabloda ortaya çıkan sonuçlardan bir tanesi de şu ki; belirtildiği gibi bu işi Türkiye düzeyinde farklı kurumsal araçlarla yapmaya çalışıyoruz. Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü, Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğü, Devlet Planlama Teşkilatı gibi kuruluşların konu ile ilgili somut uygulamaları var. Aslında, bu kurumların her biri de bir araç. Belli bir anlayış çerçevesinde bu meseleye yaklaşıyorlar. Aslında tüm bunlar, farklı düzeylerde çalışan mekanizmaların da, dışlıların de parçaları olarak çalışıyorlar. Dolayısı ile baktığınız zaman uluslararası örgütlerin de, diyelim ki

UNDP, Türkiye'ye yönelik olarak ben ne yapıyorum sorusunu kendine sorması söz konusu. Bu soruyu soruyorlar da; hatta kendi değerlendirme raporları da soruyor. Herkesin bir kıt kaynak meselesi var. Kıt kaynak sadece en mikro düzeydeki ailenin sorunu değil. Dolayısı ile o kaynakların en etkin bir biçimde nasıl kullanılacağı, hangi kurumsal dediğimiz, zincirleme bir ilişkinin çerçevesinde sonuç alıcı olacağı sorusu soruluyor. Ama bu soru belli bir yaklaşım çerçevesinde sorulduğu için, yani kabaca balık tutmasını öğretmek diye ifade edilen bir parametrenin içinde yapıldığı ölçüde kendi içindeki sorunlarını tartışmaya başlıyor. Şimdi bunun dışına çıkıp sorduğunuz zaman alternatif nedir? Mesela, 1960'ların genel çerçevesi içinde çok büyük ölçekte istihdam sağlayacak sanayi birimleri ve alt yapı yatırımları mıdır? Bugün bunun artık mümkün olmadığını, kapitalizmin dünya aşamasına geldiği noktada, bu tür çok daha makro ölçekli planlama çalışmaları ile kapitalist önerileri örgütlemenin, düzenlemenin, karar alma dağılımına ilişkin karar alma mekanizmalarının çalıştırılmasının çok gerçekçi olmadığı biçiminde bir görüş de var. Aslında, bu çerçevede baktığımız zaman, ülke çapındaki sorunları "bölgesel" olarak ifade etmek de çok anlamlı değil. Güneydoğu'nun bile kendi içinde alt parçalara bölünmesinin hazırlıkları içinde olduğunu da Sayın Bakan'dan dinledik; kalkınma ajansları denilen yeni bir kurumsal yapılanma gerçekleştiği takdirde bugüne kadar GAP diye bilinen bölgenin ikiye, üçe vesaireye ayrılması söz konusu olacak. Türkiye'ye bu anlamda bütün iyi niyetliliği ile yaklaşıp, Türkiye'deki bölgesel farklılıkları, sosyal gelişim farklılıklarını, gelir dağılımı sorunlarını tartışmak ve çözüm bulmaya yardımcı olmak isteyen uluslararası kuruluşların bütün bunları içerecek kapsamda tartışmasında, düşünmesinde sanırım yarar var. Gerektiğinde, başka ülke deneyimlerinin de ışığında, bu tür yapılanmaların her derde deva olmayacağını da tartışma gündemine getirmek gerekir. Buna karşın, insanları düzenli gelir sahibi kılacak, istihdam öncelikli yatırım projelerinin nasıl gerçekleştirilebileceği konusunu sadece piyasaya bırakmanın yaratacağı sakıncaları görmek için de sanırım Güneydoğu Bölgesinden öteye gitmeye de fazla gerek yok.

GAP Bölgesi'nde Bölgesel Kalkınmanın Güçlendirilmesi ve Bölgedeki Sosyo-Ekonomik Farklılıkların Azaltılması diye ifade edilen, aslında 1996 yılından beri GAP İdaresi ve UNDP işbirliği ile yürütülen, ikinci aşaması 2004 Aralıkta imzalanıp 2005 yılı içinde uygulanmaya başlayan, önümüzdeki bir iki ay içinde sonuçlanacak olan bir program. 3 bileşeni olan -kadının sosyo-ekonomik durumunun güçlendirilmesi, gençliğin sosyo-ekonomik gelişimi, sokakta çalışan çocukların rehabilitasyonu- bu program kapsamındaki 9 ilde değişik faaliyetler yürütülmektedir. Geçtiğimiz günlerde Mardin, Şanlıurfa ve Batman illerinde pilot çalışma kapsamında sahada gözlem yaptık. Bu gözlemlerden çok net olarak bir tablo çıkardığımızı söylemek mümkün değil. Çünkü 9 ile yayılmış çalışmalar var, her ilde aynı bileşenler, aynı biçimde uygulanamıyor, ayrıca uygulamada da farklılıklar da var. Bir takım yerlerde artılar, yine Avrupa Birliği kriterleri ile başarı örnekleri var, bir takım yerlerde ise başarısızlık. Bizim görebildiğimiz kadarı ile özellikle kadını güçlendirme bileşeni itibarıyla ve diğerleri için de belli ölçülerde temel iki tane soru var. Şunu da ekleyerek söyleyeyim, gerek proje sorumluluğunu yüklenenler olarak, gerek yerel düzeyde proje uygulayıcısı olarak herkesin

işini özverili ve gerçekten iyi niyetli, gecelerini gündüzlerine katarak, yoğun emek harcayarak yaptıkları aşikar. Bu nedenle hiçbir şekilde olumsuz bir nitelime içermeden bu temel soruları sormak gereğini hissediyor insan. Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı'nın, Halk Eğitimin, Sosyal Hizmetlerin, yerine göre Belediyelerin, GAP İdaresi'nin ÇATOM'ları, değişik biçimlerde zaman zaman daha organize, zaman zaman koordinasyon içinde, zaman zaman da parçalı bir şekilde yürüttüğü faaliyetleri, üç bileşene odaklanarak yapmaya çalışıyorlar ve şöyle bir durum ortaya çıkıyor: Acaba şu anki çabalar, şu anki belli kurumları yeniden örgütleyerek ya da yeni kurumlar oluşturarak, örneğin bir kooperatifçilik modelini yeniden gündeme getirerek, bugüne kadar yaşanan değişik deneyimlerde ortaya çıkan sorunları aşmak mümkün mü? Artı, bu çalışmalar projelerle sınırlı kalacak mı, yani proje bittiği zaman sürdürülebilecek mi? Bu temel bir soru. İkinci bir şey daha var; ama bu sadece mikro düzeydeki bir soru değil, yukarıdan aşağıya, demin saydığım bütün katmanların, bu işin içinde olan araçların ve kurumların kendi kendilerine de sorması gereken de bir soru. Bu parametreler içinde meseleye yaklaştıkları sürece adeta farkında olunmayan, ancak bunun dışına çıkıp baktığınız zaman farkedilen, başka bir tartışma başlıyor. Biz bugün bu tartışmayı -bence de yapılması gerekli olanı- yapmıyoruz. İkinci soru; değişik biçimde ve belli bir model olarak verilen eğitimlere (tasarım, pazarlama, kooperatifçilik) ilişkin. Daha önce söylediğim genel yaklaşım içinde "balık tutmayı öğretme" diye biraz karikatürize biçimde ifade edilen yaklaşımla, acaba bu eğitimler bugün amaçlanan hedefleri gerçekten gerçekleştirebilir mi? Gerçekleştirildiğini varsaysanız bile bunu yaygınlaştırmanın koşulları nedir? Sayın Madenoğlu'nun söylediği çerçevede bu anlayışlar nereye oturuyor, bir bütünlüğün parçası olarak bir anlamı var mı? Zannediyorum bunları tekrar tartışmanın önemi var. Bundan sonrasının nasıl planlanacağı, ne tür faaliyetlerin hangi amaçlara yönelik olarak yapılmasının tartışma gündeminde olduğu bir noktada sanırım akılda tutulması gereken unsurlar bunlar. Sabrınız için teşekkürler.

C) GAP BÖLGESİ'NDE YOKSULLUKLA MÜCADELE VE İSTİHDAM FORUMU GENEL DEĞERLENDİRME

GAP BÖLGESİ'NDE YOKSULLUKLA MÜCADELE VE İSTİHDAM FORUMU

GENEL DEĞERLENDİRME

Yrd. Doç. Dr. Galip YALMAN

ODTÜ Siyaset ve Kamu Yönetimi Bölümü

Türk Sosyal Bilimler Derneği Başkanı

Adıyaman'da 12-13 Mayıs günlerinde, GAP Bölge Kalkınma İdaresi (GAP-BKİ) ve Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) tarafından, Adıyaman Valiliğinin desteği ve İsviçre Hükümetinin finansal katkılarıyla düzenlenen "GAP Bölgesi'nde Yoksullukla Mücadele ve İstihdam Forumu"nun amacı, GAP-BKİ Başkanı Sayın Muammer Yaşar Özgül tarafından, Forum'da yaptığı konuşmada şöyle tanımlanmıştır: "yoksulluğun, işsizliğin en yoğun bir biçimde yaşandığı" GAP bölgesinde, "bu sorunu en az düzeye indirmek veya ortadan kaldırmak amacıyla" sorunun kaynaklarını ortaya koymak ve çözüm yolları araştırmaya çalışmak.

Bu bağlamda, yoksulluk ve işsizliğin uluslararası, ulusal ve yerel deneyimler ışığında irdelenmesi ve GAP Bölgesi'nde yoksullukla etkin mücadele ve istihdamın geliştirilmesine yönelik önerilerin, yapılan tartışmalar sonucunda ortaya çıkmasına katkıda bulunulmasının öngörüldüğü anlaşılmaktadır. İki bölümden oluşan Forum programının ilk bölümünde, siyaset adamları ve işadamlarının yanı sıra, yerli ve yabancı uzmanlar sunumlar yapmışlar, ikinci bölümde ise oluşturulan dört çalışma grubu yoksullukla mücadele konusunun farklı boyutlarını irdelleyerek Forum'a iletilmek üzere çözüm önerileri geliştirmeye gayret etmişlerdir. Bu çerçevede yapılan tartışmaların ve önerilerin, bölgesel ve sosyal farklılıkların azaltılmasına yönelik olarak GAP-BKİ ve UNDP'nin işbirliği ile sürdürülen projelerin önümüzdeki dönemdeki amaç ve araçlarının belirlenmesine yardımcı olması da beklenmektedir.

"GAP Bölgesi'nde Yoksullukla Mücadele ve İstihdam Forumu"nu değerlendirmeye yönelik bu çalışma ise, sunulan bildirimlerin ve çalışma gruplarında geliştirilen politika önerilerinin tek tek üzerinde durmak yerine, yoksullukla mücadele bağlamında vurgulanan temaları ve yapılan bazı saptamaları, konu ile ilgili literatürden de yararlanarak kısaca tartışmayı amaçlamaktadır. Vurgulanması gereken bir husus, yoksulluk genelde ya da bölgesel düzeyde bir sorun olarak tanımlanmakla birlikte, sorunu ortaya çıkaran yapısal unsurlar çok fazla tartışılmadan adeta veri alınarak, yoksullukla mücadeleye ilişkin politika önerileri geliştirilmeye girişilmesidir. Dolayısıyla, politika önerileri sorunu en az düzeye indirmek veya ortadan kaldırmaktan çok, yoksulluğun etkilerini hafifletmek diye tanımlanan bir amaca yönelmektedir. Bu ortak paydaya karşın, yoksullukla mücadeleye ilişkin politika önerileri arasında çarpıcı farklılıklar gözlenebilmektedir. Nitekim,

Forum'daki sunumlarda da yoksullukla mücadelede gelir getirici ve istihdam yaratıcı faaliyetlere öncelik veren yaklaşımlar ile gelir transferi mekanizmalarına ağırlık veren yaklaşımlar arasındaki en azından vurgu farkı ortaya çıkmıştır.

İlk kez 1961 Anayasasında ifadesini bulan, 1982 Anayasasında da korunan "sosyal devlet" ilkesine rağmen, bir refah devleti geleneği ve pratiği olmayan Türkiye'de, mücadele edilmesi gerekli bir olgu olarak yoksulluğun, ülkenin siyasal gündeminde yer almasının da uzun bir geçmişi olmadığı ortadadır. Bu bağlamda, dikkat çekilmesi gereken bir başka husus söz konusu; gündemin giderek artan biçimde bölge ve ülke dinamiklerinin yanı sıra, uluslararası dinamiklerle birlikte belirlenen bir nitelik kazanmaya başlamasıdır. 1980 sonrasında IMF ve Dünya Bankası'nın geliştirdiği yapısal uyum politikaları uygulaması ile başlayan bu süreç, günümüzde sadece ekonomiyi değil toplumsal yaşamın tüm alanlarını etkiler bir nitelik kazanmıştır. Forum'daki çeşitli sunumlarda da değinildiği gibi, Türkiye'nin Avrupa Birliğine tam üyelik sürecinde karşılaştığı uyum politikaları oluşturma zorunluluğu, yoksullukla mücadele konusunun bölgesel kalkınma ve moda deyimleriyle "yönetişim" sorunlarıyla birlikte ele alınmasını kaçınılmaz bir noktaya getirmiştir. Genelde, *politika oluşturma süreçlerinin uluslararasılaşması* olarak nitelenen bu olgunun yansımalarını Forum'daki sunumları tematik olarak sınıflandırabileceğimiz tartışma eksenlerinde izlemek mümkündür.

Forumda tartışılan ve bu değerlendirme kapsamında üzerinde durulması düşünülen konular üç temel eksenle ayrıştırılabilir. Birinci ekseni, ekonomik büyüme-istihdam-yoksulluk ilişkisi oluşturmakta, buna bağlı olarak makroekonomik politikalarla, yoksullukla mücadeleyi hedefleyen uygulamalar arasındaki ilişkiler önem kazanmaktadır. İkinci eksen, yoksullukla mücadelenin giderek merkezine oturduğu sosyal politikanın amaçlarının ve araçlarının ne olması gerektiğine ilişkin tartışmalar yer almaktadır. Üçüncü bir ekseni ise, bölgesel kalkınma kavramının yeniden tanımlanarak ön plana çıkarılması ile bölgelerarası gelişmişlik farklarının azaltılması ve yoksullukla mücadele açısından, bölgeye kamu ve özel sektör yatırımları çekilmesi için de gerekli olduğu ileri sürülen yeni kurumsal düzenlemeler oluşturmaktadır. Her üç eksenindeki tartışmaların önemli kesişme noktalarından biri, devletin konumu ve izlenmesi gerekli olduğu savunulan politikalar açısından, yeniden yapılandırılması gereğidir.

EKONOMİK BÜYÜME-İSTİHDAM-YOKSULLUK

Forumun başlığında da ifadesini bulmuş olduğu gibi, yoksullukla mücadele ile istihdam arasında öteden beri belirli bir ilişki kurulmakla birlikte, istihdam yaratılmasının yoksulluğu ortadan kaldıracığı ya da en azından azaltacağı varsayımı giderek sorgulanmaya başlanmıştır. Bu tartışmanın Türkiye'de izlenecek istihdam ve yoksullukla mücadele politikalarının belirlenmesi açısından önemi yadsınamaz. Çünkü, Türkiye'de yoksulluk büyük ölçüde "iş olmasından çok, iş olmamasıyla bağlantılıdır" ve

“istihdam türü ile fert ya da hanehalkının yoksulluk durumu arasında güçlü bir bağlantı söz konusudur” şeklindeki saptamalar artık uluslararası kuruluşlar tarafından yapılan çalışmalarda da yer almaktadır.¹ Öte yandan, ekonomik büyümenin gerek istihdam yaratma, gerekse yoksullukla mücadele açısından olumlu etkileri olacağına ilişkin görüş ve yaklaşımlar da ciddi tartışmalara yol açmaktadır. Nitekim, Forumda sunulan çeşitli bildirimlerde de, başka ülke deneyimlerinden de örnekler verilerek ekonomik büyümenin kendiliğinden yoksulluğu azaltacağı beklentisinin yanıltıcı olduğu vurgulanmıştır. Türkiye’de 2001 krizi sonrası dönemde gerçekleştirilen hızlı ekonomik büyümeye karşın işsizlik oranının düşürülememesinin nedenleri de tartışma konusu olmaya devam etmektedir.

UNDP’nin 2005 *İnsani Gelişme Raporu*’nda belirtildiği gibi, ilk bakışta, büyümenin “yoksuldan yana” olmasına kimse karşı çıkmamaktadır. Yoksullukla mücadele açısından ekonomik büyümenin gerekli ama yetersiz bir önkoşul olduğu konusunda bir görüş birliği olduğunu söylemek de belki mümkündür. Ancak, büyümenin yoksullukla mücadele hedefine yönelik olumlu bir katkı yapması için sahip olması gereken özellikler konusunda aynı gözlemi yapmak mümkün değildir. Bir başka deyişle, “yoksuldan yana büyüme” diye nitelenen bir stratejinin unsurlarının neler olması gerektiği konusunda ilgili literatürde bir görüş birliği oluştuğunu söylemek kolay değildir. Bu bağlamda oluşan ve Forum’daki sunumlara da yansıyan farklı görüşler şöyle özetlenebilir: Bir yanda, yoksulluğu azaltacak bir ekonomik büyüme stratejisinin, aynı zamanda istihdam yaratacak nitelikte olması gerektiğini (pro-poor employment-based growth), bunun da ancak özel yatırımları da teşvik edecek bir kamu yatırım politikası (crowding-in) ile gerçekleştirilebileceğini savunanlar vardır. Öte yandan, istihdam yaratıldığı ölçüde yoksulluk azalır düşüncesiyle politika önerileri geliştirmenin yanlış ve geçersiz olduğunu savunanlar bulunmaktadır.

Birinci görüşü benimseyenlere göre, “yoksuldan yana” bir strateji, kaynakların artan biçimde ve göreceli olarak yoksullara yönelik kullanılmasını ve yoksulların üretken faaliyetlere katılmalarının sağlanarak ekonomiye, dolayısıyla topluma entegre olmalarını amaçlar. Yoksulluğun salt gelir düzeyi ile tanımlanabilecek bir olgu olmadığından hareketle, fiziki ve sosyal altyapı yetersizlikleri ile tamamlanan yoksulluk kısır döngüsünü kırabilmek için, kaynakların bu yetersizlikleri ortadan kaldırabilmek için kullanılması önerilmektedir. Bu sağlanabildiği ölçüde, yoksulların üretken faaliyetlere katılabilmeleri için gerekli donanıma kavuşabilmelerinin önündeki engeller kaldırılmış olacaktır. Diğer bir deyişle, kısır döngünün kırılması her şeyden önce istihdam edilebilir ve/veya iş kurabilir niteliklere kavuşmalarına, bu ise eğitim, sağlık ve altyapı yatırımları için gerekli kaynakların seferber edilmesine bağlıdır. İlginç biçimde, Dünya Bankası’nın Latin Amerika’ya ilişkin son

¹ Bkz. **Türkiye: Yoksulluğu Değerlendirme Ortak Raporu**, Birinci Cilt, 18 Aralık 2004, Devlet İstatistik Enstitüsü, ve *İnsani Geliştirme Birimi*, Avrupa ve Orta Asya Bölgesi, Dünya Bankası; ayrıca bkz. World Bank (2005) **Turkey Labor Market Study**, The World Bank, Washington, DC.

raporlarından birinde de yoksulluk kısır döngüsünün kırılması için, yoksulluğu azaltıcı bir büyüme stratejisi (pro-growth poverty reduction strategy) önerilmektedir.² Devletin fırsat eşitliğini sağlayan bir aktör rolünü üstlenebilmesi için kamu harcamalarında ağırlığın yoksulların yaşam koşullarını düzeltici yatırımlara verilmesi gerektiği vurgulanmaktadır.

Yoksullukla mücadele konusuna, liberal ekonomi politikalarının izlendiği ülkelerde yaşanan krizlerin yol açtığı toplumsal riskleri azaltma perspektifi ile yaklaştığı söylenemeyecek olan Birleşmiş Milletler Latin Amerika Ekonomik Komisyonu (ECLAC) ise şu saptamayı yapmaktadır: Açık ekonomiler için gerekli ulusal üretken kalkınma stratejilerine (national productive development strategies for open economies) gereksinim vardır.³ Özetle, finansal liberalizasyon ve sermaye hareketlerinin liberalizasyonu temelinde dünya ekonomisiyle bütünleşirken artan işsizlik ve yoksulluk, bozulan gelir dağılımı, toplumsal dışlanma vb. sorunları yaşayan Latin Amerika benzeri toplumlarda, toplumsal birliktelik ve ekonomik gelişmeyi birlikte gerçekleştirecek stratejilerin geliştirilmesinin zorunlu olduğu vurgulanmaktadır. Bu da ancak emek verimliliğini, dolayısıyla emeğin ulusal gelirden aldığı payı artıracak, aynı zamanda ülke ekonomisinin rekabet gücünü çoğaltacak politikalar demetine toplumun değişik katmanlarının desteğinin sağlanması ile gerçekleştirilebilir. Sonuçta, yoksullukla mücadelenin amaçlarına ulaşabilmesinin ancak kapsamlı ve çok boyutlu bir kalkınma stratejisinin parçası olduğu takdirde mümkün olabileceğine işaret edilmekte, bunun da siyasi bir iradenin oluşması ile ilişkili olduğu belirtilmektedir. Nitekim, Forum'daki bazı sunumlarda da, yoksullukla mücadelenin başarıya ulaşması için hem bütüncül bir yaklaşımın hem de toplumsal diyalogun önemine dikkat çekilmiştir.

Karşı savın iki temel varsayımı olduğu saptanabilir. Birincisi, teşvik politikaları güneydoğu gibi bölgelerde yatırım hamlesi yaratmakta bugüne kadar fazla etkin olamamıştır. Buna karşın, Forumda yapılan bazı sunumlar ve çalışma gruplarında dile getirilenler, teşviklerin bölgede istihdam yaratıcı sanayi yatırımlarının gerçekleştirilmesinde önemli bir etken olduğunu düşündürmektedir. Ancak, teşviklerin nitelikleri, selektif olup olmadıkları, rekabet gücünü geliştirme gibi hedefleri gözetmeleri, yatırım ve istihdam eksenli bir yoksullukla mücadele stratejisine karşı çıkanları fazla etkiler gözükmemektedir. Bunun nedeni karşı savlarını dayandırdıkları ikinci varsayımdır. Buna göre, küreselleşen dünyada, sanayi artık ekonomik gelişmenin motoru olmaktan çıkmıştır, dolayısıyla istihdamın niteliği değişmiştir. İstihdamın niteliğinin değişmesine, yani, sosyal güvencesiz, düzenli gelir sağlamayan işlerin ve niteliksiz işgücünü istihdam etme eğilimlerinin yaygınlaşmasına paralel

² World Bank (2006) **Poverty Reduction and Growth: Virtuous and Vicious Circles**, The World Bank, Washington, DC.

³ **Thirtieth Session of the Economic Commission for Latin America and the Caribbean (ECLAC)**, San Juan, Puerto Rico, 28 June - 2 July, 2004.

olarak yoksulluk azalmamaktadır. Çünkü, bu tür işlerde çalışanların önemli bir kısmı yoksul olmayı sürdürmektedirler. Özetle, yoksulların büyük bir kısmının düzenli gelir sahibi olmalarını sağlayacak işlerin yaratılması olanaklı olmadığına göre, istihdam yaratmanın ağırlık noktasını oluşturacağı yoksullukla mücadele stratejilerinin başarı şansı kısıtlıdır.

Bir bakıma, refah devletinin Batılı ülkelerde doğup geliştiği dönemin iktisadi ve sosyal politikalarının simgesel ifadesi olan tam istihdam perspektifi ile günümüz koşullarında politika önerileri geliştirilemeyeceği ima edilmekte, dolayısıyla Latin Amerika bağlamında geliştirilmesi önerilen türden stratejileri Türkiye'nin tartışma gündemine almanın önü kesilmiş olmaktadır. Öte yandan, yerel düzeyde geçerli asgari ücret uygulamalarına yol açacak ve Forum'daki ilgili çalışma grubunda da yöredeki Ticaret ve Sanayi Odaları temsilcileri tarafından desteklenen teşvik politikalarına, piyasaya emek aleyhine bir müdahale olacağı ve bölgelerarası farklılıkları daha da körükleyeceği gerekçesiyle karşı çıkılmaktadır.

Birinci görüşü savunanlar açısından gündeme gelen önemli bir soru, bu tür bir yatırım stratejisinin mali uyum politikalarının katı biçimde uygulanmaya çalışıldığı ülkelerde uygulanma şansının ne olduğudur. Faiz dışı fazla hedefinin, uluslararası sermaye hareketlerinin akışkanlığının temel belirleyici olduğu bir çerçevede, mali ve ekonomik istikrar açısından olmazsa olmaz bir nitelik kazandığı ekonomilerde, heterodoks diye de nitelenen politikalarla kamu yatırımlarına ağırlık verilmesinin önünde ciddi kuramsal ve politik engeller olduğuna kuşku yoktur. Öte yandan, Avrupa Birliği'nin üye ülkelerin rekabet gücünü artırmaya yönelik olarak benimsediği Lizbon stratejisinden de esinlenerek, iş gücünün istihdam edilebilirliğini artırmayı hedefleyen *aktif iş gücü programlarına* ağırlık verileceği, Forum'daki bazı sunumlarda ifade edilmiştir. Yüksek Planlama Kurulu'nun 22 Aralık 2003 tarih ve 2003/61 sayılı kararıyla kabul edilen **Ön Ulusal Kalkınma Planı (2004 - 2006)**, 31 Mayıs 2005 tarihli ikinci mükerrer Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren **Orta Vadeli Program (2007-2009)** ile **Dokuzuncu Kalkınma Planı (2007-2013)** gibi belgelerde de vurgu yapılan bu programların, işgücü piyasasının daha esnek hale getirilebilmesi için gerekli düzenlemeler doğrultusunda olacağı belirtildiğine göre, mali uyum politikalarının belirlediği kısıtlar çerçevesinde işlevsel olmalarının beklendiği sonucuna varılabilir.

Böyle bir yaklaşımın, yoksulluk sorununa çözüm getirmekte ne denli etkin olabileceği ise, yukarıda sözü edilen Dünya Bankası raporundaki bazı gözlemler dikkate alındığında tartışmaya açık bir nitelik kazanmaktadır. Çünkü söz konusu rapora göre, Türkiye'de en düşük yoksulluk riski ile karşı karşıya kalan çalışanlar, devlet ve KİT'lerde çalışanlardır. Aynı zamanda, yoksulluğun işletmenin büyüklüğüyle bağlantılı olduğu, işletmenin büyüklüğünün yoksul çalışanların mutlak sayısını

etkileyen önemli bir faktör olduğu belirtilmektedir.⁴ Bu saptamalara karşın, Dünya Bankasının genel yaklaşımının, Türkiye'ye ilişkin son çalışmalarda da bir kez daha vurgulandığı gibi, emek piyasalarının esnekleştirilmesi yaklaşımını yansıttığı bilinmektedir. Bu bağlamda, 'işin değil, çalışanın korunması gerektiği' söyleminin benimsenmesi ile birlikte *aktif iş gücü programları* desteklenmektedir.⁵ Avrupa Birliğinin, Avrupa İstihdam Stratejisi çerçevesinde desteklediği belirtilen bu programların, söz konusu stratejinin üye ülkeler açısından bağlayıcı özelliği olan bir ortak politika niteliğinde olmadığı anımsandığında, Türkiye'de istihdam yaratarak yoksullukla mücadele açısından ne gibi olumlu sonuçlar yaratacağı konusunda ihtiyatlı olmak gerekir.

Tartışmanın düğümlendiği noktalardan biri de mevcut toplumsal eşitsizliklerin büyümeyi ve yoksullukla mücadeleyi olumsuz etkilediği saptamasına bağlı olarak büyümenin yoksullukla mücadele açısından olumlu etkiler yapmasını sağlamak için yeniden bölüşüm sorununun gündeme getirilmesidir. Forum'da sunulan bildirimlerde pek vurgulanmasa da, son dönemde UNDP, ILO gibi uluslararası kuruluşların yayınladıkları çalışmalarda bu noktanın altı çizilmektedir.⁶ Çarpıcı olan Dünya Bankası'nın da son yıllarda eşitsizlik olgusunu gündemine alması, daha da önemlisi Türkiye'nin yoksulluk sorununu çözmesinin önündeki en büyük engel olarak tanımlama noktasına gelmiş olmasıdır.⁷ Ancak, eşitsizliklerin temel bir sorun olarak tanımlanması ve bölüşüm sorunlarının gündeme gelmiş olması, ne eşitlik ve bölüşüm kavramları, ne de uygulanacak politikaların nitelikleri üzerinde bir görüş birliği olduğu anlamına gelmemektedir. Sözü edilen uluslararası kuruluşların yayımları başta olmak üzere, yoksulluk ve yoksullukla mücadeleye ilişkin literatür bu konuda canlı bir tartışmanın sürdüğünü göstermektedir. Türkiye'deki tartışma gündeminin de bu tartışmalardan yararlanarak genişletilmesinde yarar vardır.

SOSYAL POLİTİKA: AMAÇLARI VE ARAÇLARI

Bilindiği gibi, Batılı kapitalist toplumlarda refah devleti olgusunun gündeme gelmesiyle birlikte sosyal politika hem toplumsal bütünlüğün sürdürülmesi için gereksinim duyulan önlemler bütünü, hem de bu alanı inceleyen önemli bir akademik disiplini tanımlayan bir kavram olmuştur. Bunun doğal bir sonucu olarak da, hem izlenmesi gereken politikaların niteliğine, hem de bir akademik disiplin olarak

⁴ Bkz. **Türkiye: Yoksulluğu Değerlendirme Ortak Raporu**, Birinci Cilt, 18 Aralık 2004, Devlet İstatistik Enstitüsü, ve İnsani Geliştirme Birimi, Avrupa ve Orta Asya Bölgesi, Dünya Bankası.

⁵ Bkz. World Bank (2005) **Turkey Labor Market Study**, The World Bank, Washington, DC; World Bank (2006) **Turkey Country Economic Memorandum: Promoting Sustained Growth and Convergence with the European Union**, February 23, 2006.

⁶ UNDP (2005) **Human Development Report 2005: International Cooperation at a Crossroads: Aid, Trade and Security in an Unequal World**, New York;

ILO (2003): **Working Out Of Poverty**, Report of The Director-General, International Labour Conference 91st Session 2003, International Labour Office, Geneva.

⁷ Bkz. **Türkiye: Yoksulluğu Değerlendirme Ortak Raporu**, Birinci Cilt, 18 Aralık 2004, Devlet İstatistik Enstitüsü, ve İnsani Geliştirme Birimi, Avrupa ve Orta Asya Bölgesi, Dünya Bankası.

benimsenmesi gereken yonteme ilişkin tartişmalar farklı sosyal politika anlayişlarının ortaya çıkmasına neden olmuştur. Piyasanın temel kaynak dağıtım mekanizması olarak işlev górdüğü toplumlarda insanların sosyal ve ekonomik güvenceden yoksun kalmaları olasılığı karşısında, devletin bu güvenceyi sağlaması için gerekli önlemleri alması, bunu yaparken de devlet toplum ilişkilerini yeni bir anayasal temele oturtması gündeme gelmiştir. Birey temelinde tanımlanan haklara, sosyal ve ekonomik hakların da eklenmesiyle, sosyal politika devletin taraf olduğu bir toplumsal sözleşme temelinde yeni bir vatandaşlık rejiminin de teminatı olarak görölmeye başlanmıştır.

İnsanların sosyal ve ekonomik güvenceden yoksun kalmaları sonucunda yoksul duruma düşmeleri ise yoksullukla mücadeleyi sosyal politikanın başlıca hedefi haline getirmiştir. Dolayısıyla, yoksullaşmayı önlemek ya da oluştuğu ölçüde ortadan kaldırmak, refah devleti bağlamında sosyal politikayı tanımlayıcı bir ölçüt haline gelmiştir. Böyle bir tanımlama ise, yoksullukla mücadelenin temel aracı olarak insanların sosyal ve ekonomik güvenceden yoksun kalmalarını önleyecek bir politikanın ve uygulama araçlarının oluşturulmasını zorunlu kılmıştır. Özetle, tüm vatandaşları kapsayan bir sosyal güvenlik sisteminin kurulması, yoksullukla mücadelenin temel uygulama aracı olarak refah devletinin başlıca unsurlarından biri olmuştur. Kendi olanakları ile işgücü piyasalarında yeterli bir gelir elde etme olanağı bulamayanlara, devletin yoksul duruma düşmelerini önleyecek düzeyde bir gelir desteği sağlaması bu sosyal güvenlik sisteminin temel esprisidir. Bu anlamda sosyal güvenlik, kaynakların yeniden dağılımının bir biçimi olarak görölse de, emek piyasalarında ücretlerin belirlenmesine bir müdahale niteliğinde olmaması da esastır. Konuya ilişkin literatürde, uygulamada ortaya çıkan durumun bu ilkedden farklı olduğu vurgulanmış, dolayısıyla sosyal politika uygulamalarının emeğin metalaşmasını önleyen sonuçları olduğuna ilişkin değerlendirme ve tartişmalara yol açmıştır. Bu bağlamda, hem sosyal politikanın amaçlarının ne olması gerektiği, hem de araçların söz konusu amaçları gerçekeştirmedeki işlevselliği de, farklı ölkelerdeki deneyimlerin işığında yeni tartişmaları gündeme getirmiştir.

Yoksullukla mücadelenin, sosyal güvenlik sisteminden bağımsız olarak tasarlanamayacağını gösteren refah devletleri bağlamındaki bu tartişmaların işaret ettiği önemli bir nokta, sosyal güvenlik sistemlerinin çalışanların ödedikleri primlere dayalı olmasına karşın, çeşitli nedenlerle bu primleri ödeme gücü olmayanların güvenceden yoksun kalabilecekleridir. Bu nedenle, refah devleti kapsamındaki sosyal politika uygulamalarının önemli unsurlarından biri de sosyal yardımlar olmuştur. Önemi giderek artan bu uygulamalar, sosyal yardımlara ihtiyacı olanların belirlenmesini hedefleyen çeşitli yöntemlerin (means-testing) geliştirilmesi sonucu, sosyal politikanın vatandaşlık temelinde bir haklar rejiminin simgesi olarak görölmesini ciddi biçimde zedelemiştir. Bir başka ifadeyle, sosyal yardımların başlıca uygulama aracı haline gelmesine bağlı olarak, sosyal politikanın amacı, yoksulluğun ortadan kaldırılmasından çok, yoksulluğun etkilerinin azaltılması olmaya başlamıştır. Batılı sanayileşmiş ölkelerde yirminci yüzyılın son çeyreğinden itibaren artan işsizlik olgusu ile

birlikte yoksulluk ve sosyal dışlanmanın da acil çözüm bekleyen sorunlar haline gelmesi, refah devletlerinin geçirdiği bu dönüşümü hızlandıran bir etken olmuştur.

Bir refah devleti geleneği olmayan, yani insanların sosyal ve ekonomik güvenceden yoksun kalmalarını önleyecek, tüm vatandaşları kapsayan bir sosyal güvenlik sisteminden yoksun toplumlar açısından ise yoksullukla mücadele ağırlıklı olarak sosyal yardım temelli olmuştur. Yine Dünya Bankası raporlarının saptadığı gibi, Türkiye’de yoksullukla sosyal bir güvenlik sistemine kayıtlı olmama arasında yakın bir ilişki vardır.⁸ Bunun yanı sıra, işsizlik sigortasının kapsamının OECD ülkeleri ortalamalarının çok altında olması da, sosyal bir güvenceden yoksun yaşamını sürdürenlere ilişkin bir başka olumsuz göstergedir. Dünya Bankası verilerine göre, söz konusu oran Türkiye’de yüzde 4, Güney Kore’de yüzde 14, diğer OECD ülkelerinde ise yüzde 25 ile yüzde 75 arasında değişmektedir.⁹ Türkiye’de bugüne kadar mevcut farklı sosyal güvenlik sistemlerinin dışında kalan nüfusun ciddi boyutlarda olması, farklı mekanizmalarla yoksullara ayni ve nakdi yardım yapılmasını gündeme getirmiştir. Gelirleri resmi asgari ücretin üçte birinden az olup herhangi bir sosyal güvenlik sistemi kapsamında olmayan kişilerin kamu sağlık hizmetlerinden yararlandırılmalarını sağlayan Yeşil Kart uygulaması ile Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları kanalıyla yapılan “gelir transferleri” bunun somut örnekleridir. Türkiye ekonomisinin son yirmi beş yıl içinde geçirdiği yeniden yapılanma sürecinde, Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Fonu yoksulluğun etkilerinin hafifletilmesine yönelik politikaların en önemli uygulayıcısı konumuna gelmiştir. Dünya Bankası tarafından yoksulluğun etkilerinin hafifletilmesi için ayrılacak kaynakların uygulayıcı birimi olarak Fon’un tercih edilmesi, yapısal uyumun siyasal ve toplumsal maliyetini asgariye indirmeye yönelik aktif bir sosyal politikaya duyulan gereksinimin bir sonucudur. Bu süreçte yaşanan finansal krizlerin yıkıcı etkileri, en ağır biçimde yoksul haneler üzerinde yoğunlaştığından, Dünya Bankası yoksulluğun etkilerinin hafifletilmesi olgusunu yapısal uyumun ayrılmaz bir parçası olarak kavramsallaştırma gereği duymuştur.

Krizlerin yıkıcı etkilerini hafifletmek, bir başka ifadeyle, yoksulların “baş etme stratejileri”ne destek olmak amacıyla sosyal politika araçları geliştirme arayışlarına girişilmiştir. Dünya Bankası desteğiyle Türkiye’de 2001 krizi ertesinde başlatılan Sosyal Riski Azaltma Projesi (SRAP) bunun somut bir örneğidir. 2006 yılı sonunda süresi dolacak bir proje kredisıyla başlayan uygulama iki boyutludur. Bir yanı sıra, koşullu gelir transferleri yoluyla “güvenlik ağları” oluşturarak, hem kısa dönemde kriz koşullarından yoksul ailelerin, özellikle kadın ve çocukların, olumsuz etkilenmelerinin önlenmesine gayret edilmekte, hem de ileriye dönük olarak beşeri sermaye oluşumuna katkıda bulunmaya

⁸ Bkz. **Türkiye: Yoksulluğu Değerlendirme Ortak Raporu**, Birinci Cilt, 18 Aralık 2004, Devlet İstatistik Enstitüsü, ve İnsani Geliştirme Birimi, Avrupa ve Orta Asya Bölgesi, Dünya Bankası.

⁹ Bkz. World Bank (2005) **Turkey Labor Market Study**, The World Bank, Washington, DC.

çalışılmaktadır. Diğer yandan, gelir ve istihdam yaratıcı faaliyetlerin desteklenmesi ile yoksullara yoksulluktan kurtulma fırsatları yaratılmasına katkıda bulunmaktadır.

Faiz dışı fazlanın mali ve ekonomik istikrar açısından bir çita görevi gördüğü ekonomilerde, sosyal politikanın yeni bir işlev kazandığını söylemek mümkündür. Kamu yatırım harcamalarına mali uyum politikaları çerçevesinde getirilen kısıtlar nedeniyle, yoksuldan yana stratejilerin kısa ve orta vadede uygulanmasının zorlaşması, mali disiplini temel alan yönetimlerin yoksullukla mücadele aracı olarak sosyal yardımları gündeme getirmeleri sonucunu doğurmuştur. Böylece, vergilendirme vb. maliye politikası araçlarını kullanmadan yoksullar lehine bir kaynak transferi gerçekleştirme olanağı bulunmakta, üstelik toplumdaki mevcut güç dengelerini rahatsız etmeden bunu gerçekleştirecek yeni bir sosyal politika aracı yaratılmış olmaktadır. Özellikle Latin Amerika'daki uygulamalar bu konuda ilginç örnekler sergilemektedir. En yoksul ailelerin kadınlarını ve özellikle okul çağındaki çocuklarını hedef alan Şartlı Nakit Transferlerinin (ŞNT) Brezilya, Meksika, Kolombiya gibi ülkelerde giderek yaygınlaştığını ve başarılı sonuçlar verdiğini gösteren çalışmaların sayısı artmaktadır. Ancak, konuya ilişkin çalışmalarda ve Forum'daki bir sunumda da belirtildiği gibi, bu transferlerin olumlu etkileri görülmekle birlikte, yoksullukla mücadele konusunda her derde deva bir sihirli sosyal politika aracı olarak görülmeleri yanıltıcı olacaktır.

Sosyal yardımlar, kısa vadede özellikle kriz sonrası dönemlerde yoksul ailelere önemli destek sağlamakta, koşullu gelir transferleri biçimini aldıklarında ise uzun vadede yoksulluğun nesilden nesile geçme olasılığını azaltacak işlevler yüklenmeleri söz konusu olmaktadır. En azından bu yardımlardan yararlanan aileler açısından böyle işlev görmeleri umulmaktadır. Forum'da sunulan bir bildiri de belirtildiği gibi, Latin Amerika deneyimleri ŞNT'lerin okula gitme ve devam oranlarını olumlu etkilemekle birlikte, okuldaki başarı oranları ve yoksul ailelerin istihdam edilebilirlikleri açısından bir etki yapmadıklarını ortaya koymaktadır. Türkiye'nin SRAP deneyimine ilişkin değerlendirmelerin de aynı doğrultuda olduğu, ŞNT'lerin yoksul ailelerin çocuklarının okula devamını sağlamada önemli rol oynadıkları söylenebilir.¹⁰ Adıyaman'daki Forum'da güneydoğu bölgesinin bu koşullu transferlerden en büyük payı aldığı belirtilmiştir. Bazı bildiri sahipleri ise, özellikle çocuk yoksulluğu ile mücadelede önemli bir rol oynadığını düşündükleri uygulamanın kapsamının genişletilerek, Dünya Bankası kredisi sona erdikten sonra, kamu kaynaklarından sürdürülmesini önermişlerdir.

¹⁰ Bkz. T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Denetleme Kurulu, Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü'nün Eylem ve İşlemlerine İlişkin Araştırma ve Denetleme Raporu, 21.2.2006; Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü, 2005 Yılı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu Faaliyet Raporu.

Forum'da ayrıca koşullu gelir transferlerinin sadece kadınlara ve okul çağındaki çocuklara yönelik bir uygulama olarak kalmaması gerektiği savunulmuştur. Türkiye'de özellikle genç erkeklerin sosyal yardımlardan yararlanamadığı belirtilerek, belirli bir gelir düzeyinin altındaki yoksul kesime "topluma yararlı faaliyet koşulu" ile sosyal yardım yapılması önerilmiştir. Düzenli bir gelir transferi mekanizması olarak düşünülen bu tür sosyal yardımların istihdam edilebilirliği arttırmak açısından yararlı beceri edindirme programlarına katılma koşulu ile verilebileceği ileri sürülmüştür. Topluma yararlı faaliyet koşulu ile katılım sağlanacak bu programların sosyal yardım programları olduğu, dolayısıyla istihdam yaratan programlar olarak görülmemesi gerektiğinin altı çizilmiştir. Ayrıca, yoksullukla mücadele, ekonomik büyüme ilişkisinin yeniden düşünülmesini sağlayacak biçimde güneydoğu gibi bölgelerdeki yoksul vatandaşların satın alma gücünü artırdığı ölçüde, ekonomik faaliyetlere de katkıda bulunacağı belirtilmiştir. Ancak, sanayinin ekonomik gelişmenin itici gücü olma vasfını kaybetmesi sonucu, istihdam yaratılarak yoksullukla mücadele edilmesinin anlamlı olmayacağı varsayıldığı için, bu tür koşullu yardım programları ile hizmet sektöründe nitelikli iş yaratma olanaklarının artırılacağı umulmaktadır. Ne var ki, Türkiye'deki bugüne kadar ki deneyimler ve bu alanda yapılan araştırmalar, gelir getirici ve istihdam yaratıcı faaliyetleri geliştirme amacıyla çeşitli kurumların yürüttüğü kurslarda edinilen becerilerin insanların yaşam ve geçim düzeylerinde bir iyileşmeye yol açmaması durumunda, bu tür eğitimlerin sürdürülmesinin gerekçesinin de sorgulanır olmaya başladığını göstermektedir.

Daha önemlisi, bu programların sosyal politika uygulamaları kapsamında asgari gelir desteği ya da vatandaşlık geliri diye tanımlanan bir yaklaşımın benimsenmesi yönünde bir adım olarak görüldüğü anlaşılmaktadır. Bu bağlamda, özelde gelir transferlerine, genelde sosyal yardımlara ilişkin ilginç bir tartışma söz konusudur. Buna göre, Türkiye'de sosyal yardım politikaları, gerek kamu gerekse diğer yardım mekanizmalarının işleyiş biçimi nedeniyle, muhtaçlara yardım anlayışının egemen olduğu bir yaklaşımı yansıtmaktadır. Halbuki yapılması gereken, devletin düzenli gelir transferleri yolu ile sosyal yardımların hayırseverlik anlayışı ile yapılması yerine, bir "sosyal hak" olarak görülmesini sağlamasıdır. Böylece, yoksulluğun kaynaklarının büyüme yönelimli ekonomik politikalarla kurutulmasını öngören bir yaklaşımdan, asgari bir yaşam düzeyine ulaşamayan kesimlerin yaşam koşullarını gelir transferleri yolu ile iyileştirmeyi öngören bir başka yaklaşıma geçilmiş olacaktır. Düzenli gelir transferlerinin "sosyal hak" olarak tanınması, muhtaç durumdakilere sağlanacak gelir resmi asgari ücretin altında bile olsa, olası keyfi uygulamaları asgariye indirmenin yanı sıra, devlet ile yoksun kişiler arasında karşılıklı güveni tazelemek bakımından zorunlu görülmektedir. Diğer bir deyişle, gelir transferleri koşullu olmaktan çıkıp koşulsuz bir nitelik kazanacaktır. Asıl çarpıcı olan, tüm toplumu kapsayan bir sosyal güvenlik sisteminin oluşturulmadığı koşullarda, sosyal politikanın vatandaşlık temelinde bir haklar rejiminin simgesi olarak görülmesinin hedeflenmesidir. Ne var ki, Forum'da yapılan sunumlarda muhtaçların belirlenmesi için her zaman tartışma yaratmış yöntemleri ortadan kaldırma ilkesiyle geliştirilen asgari gelir desteği politikaları ile koşullu gelir transferleri

birlikte gündeme getirilince, bu hedefin nasıl gerçekleşeceği önemli bir soru işareti olarak belirmektedir. Üstelik, vatandaşlık gelirinin belirli kıstaslara uyan kişilere verilmesi önerilip, GAP Bölgesinde uygulanmasının, “bölgenin şiddetle ihtiyaç duyduğu pozitif ayrımcılığın” iyi bir göstergesi olacağı belirtilince, “sosyal hak” temelinde bir uygulama olarak nasıl tanımlanabileceği belirsizleşmektedir.

Kamu kaynaklarından sürdürülmesi önerilen gelir transferi ve ŞNT programlarının Adıyaman’daki Forum’da belirtilmeyen ancak göz önünde bulundurulup tartışılması gereken bir boyutu, bu programların uygulanmasında kamu kurumlarının ve sivil toplum kuruluşlarının nasıl bir rol oynayacağı hakkındadır. ŞNT özellikle programların toplumda hedeflediği gruplara ulaşmak açısından çeşitli zorlukları aşmak zorundadır. Merkezi programlar, yerel idarelerin ve sivil toplumun katılımını sınırladığı için eleştirilmektedir¹¹. Bununla birlikte ŞNT programları program yönetimine klientelizm ve yolsuzluğu önlemeye yönelik bazı modernizasyonlar getirmiştir. Bunlardan en önemlisi toplumun katılımının sağlandığı izleme mekanizmalarıdır¹².

Karar verme gücünün merkezden yerel topluma devredilmesinin hedef gruplara daha iyi ulaşılmasına ve dolayısıyla daha yüksek performansa yol açtığı çeşitli örneklerden görülmüştür.¹³ ŞNT programlarının uygulamasına bir örnek olarak Brezilya’nın Bolsa Escala Programı (2001-2003) verilebilir¹⁴. Bu programda yararlanıcıların belirlenmesi ve seçimi, şartların izlenmesi ve yerine getirilmesi ve yerel hesap verilebilirlik mekanizmaları belediyelere bırakılmıştı. Ancak yardımın ödenmesi yararlanıcılara doğrudan merkezi idarenin kurumları tarafından yapıldı. Belediyeler arasında uygulama kalitesi ve stratejisi açısından özellikle klientelizm ve patronaj ilişkileri sebebiyle farklılıklar olmasına rağmen, yararlanıcı belirleme ve seçimi sürecinde kullanılan kriterler hakkında geniş ölçüde şeffaflık ve bilgi akışı olduğu gözlenmiştir. Bu programın şeffaflık ve hesap verilebilirlik açısından yüksek bir performans sergilemesinde en önemli etkenlerden biri, belediye ve sivil toplum temsilcilerinden oluşan izleme mekanizmaları olan Sosyal Konsey’ler olmuştur. Sosyal Konsey’lerin daha başarılı bir hedeflemeyi sağladığı ve belediyelerin kurumsal sorumlulukları hakkında daha belirgin bir anlayışa sahip olmalarına katkıda bulunduğu gözlenmiştir.

Brezilya örneğinin işaret ettiği gibi gelir transferi politikalarının daha etkin kılınabilmesi ve yerel ekonomilerin katılım yoluyla kendi kalkınmalarını sağlayabilme kapasitelerinin gelişmesi merkezde

¹¹ Bkz. De la Briere, B. and Rawlings, L. B. (2006) **Examining Conditional Cash Transfer Programs: A Role for Increased Social Inclusion?**, Social Protection Discussion Paper No 0603, The World Bank, Washington D.C.

¹² Bkz. De la Briere, B. and Rawlings, L. B. (2006)

¹³ Bkz. De Janvry, A., Finan, F., Sadoulet, E., Nelson, D., Lindert, K., de la Briere, B. and Lanjouw, P. (2005) **Brazil’s Bolsa Escola Program: The Role of Local Governance in Decentralized Implementation**, Social Protection Discussion Paper No 0542, The World Bank, Washington D.C.

verilen kararların yerel idareler tarafından uygulanmasını, dolayısıyla bir tür adem-i merkeziyetçiliği gerektirebilir. Karşılaştırılmalı bir bakış açısıyla değerlendirildiğinde, Türkiye genelinde ve güneydoğu bölgesi özelinde yerel ekonomik, toplumsal ve siyasal aktörlerin kalkınma politikalarının oluşturulması ve uygulanmasında katılımını kolaylaştıracak mekanizmaların geliştirilmesi, gelir transferi politikalarının daha etkin kılınabilmesi, şeffaflığın ve hesap verilebilirliğin sağlanması açısından da önemli olabilir.

BÖLGESEL KALKINMA ANLAYIŞI VE BÖLGELERARASI GELİŞMİŞLİK FARKLILIKLARININ AZALTILMASI

Adıyaman'daki Forum'da yapılan sunumlar yoksullukla mücadelenin en etkin bir şekilde bölgelerarası gelişmişlik farklarının azaltılması ve bölgesel kalkınmanın sağlanması ile mümkün olabileceğini ve önümüzdeki süreçte yoksullukla mücadelenin bu çerçevede yapılacağını vurgulamıştır. Yoksulluğun bölgesel olarak dağılımı ve özellikle geri kalmış alanlarda yoğunlaşması yoksulların sahip oldukları üretim faktörlerini belirlediğinden¹⁵, bölgesel seviyede belirlenecek kalkınma politikaları yerel özellikleri dikkate alarak yoksulluğu azaltmaya yönelik stratejileri daha etkin kılabilir.

Türkiye'de bölgesel kalkınma kavramının yeniden tanımlanarak ön plana çıkarılması AB'ye tam üyelik sürecinin bir parçasıdır. AB ülkelerinde ekonomik kalkınma 1980'lerin sonundan itibaren ulusal seviye yerine bölgesel ölçekte planlanmakta ve yürütülmektedir. AB'nin yaklaşımı yerel kaynaklara ve dinamiklere dayalı bir kalkınma anlayışı getirmektedir. Yeni Lizbon stratejisi ile birlikte düşünülmesi gereken bu bölgesel kalkınma anlayışında amaç, bölgelerin küresel rekabet gücünün artırılması yoluyla ekonomik büyümelerinin sağlanması ve istihdam yaratılmasıdır. Yerel kaynakların ve dinamiklerin harekete geçirilmesine dayalı olan AB bölgesel kalkınma anlayışında bunu sağlayacak kurumsal düzenlemeler anahtar bir rol oynar.

Türkiye'de ise kalkınma kavramı merkeziyetçi bir anlayış çerçevesinde şekillenmiş, bölgesel kalkınma ulusal kalkınmanın ve merkez tarafından geliştirilen ulusal kalkınma stratejilerinin pasif bir ögesi olarak yer tutmuştur. AB'nin yayınladığı yıllık ilerleme raporlarında belirtildiği gibi, Türkiye aşırı merkeziyetçi bir devlet anlayışı sebebiyle bölgelerarası ekonomik ve sosyal eşitsizliklere karşı yerel kültürlerin de gereksinimleriyle paralel bir şekilde entegre ve katılımcı bir strateji geliştirememektedir¹⁶.

¹⁴ Bkz. De Janvry *et al* (2005)

¹⁵ Bkz. Klasen, S. (2003) "In Search of the Holy Grail: How to Achieve Pro-Poor Growth?", in Tungodden, B., Stern, N. and Kolstad, I. (eds.) **Toward Pro-Poor Policies: Aid, Institutions and Globalization**, Annual World Bank Conference on Development Economics-Europe, Paris, France.

¹⁶ Bkz. Commission of the European Communities (2004) **Regular Report on Turkey's progress towards accession**, Brussels.

Türkiye'nin geleneksel bölgesel politika anlayışında, Forum'da da sürdürülmesi tartışılan, devlet eliyle merkezden verilen teşvikler önemli bir araçken, AB'nin getirdiği yeni yaklaşımda ILO'nun da önem verdiği yerel inisiyatiflere dayalı kooperatif gibi örgütlenmeler ön plana çıkmaktadır. Bu bağlamda, Türkiye'de AB bölgesel kalkınma anlayışının kurumsal yeniden yapılanma ve kurumsal işbirliği açısından getirdiği en önemli araçlar yeni kurulacak olan Bölgesel Kalkınma Ajanslarıdır (BKA). BKA'lar Türkiye'de hem yerel ekonomik ve toplumsal aktörler, hem de yerel-merkez ilişkisinin ekonomik kalkınma bağlamında koordine edilmesi için önemli bir rol üstleneceklerdir. Güneydoğu bölgesinde kurulacak üç BKA, GAP İdaresi'nin koordinasyonuna tabi olacaktır. Bu durumun zaten varolan kamu kuruluşları arasındaki koordinasyon eksikliğine etkileri olacaktır: Farklı kurumsal düzenlemeler, üst üste kurumların söz konusu olması, alttan-üste ve üstten-alta nasıl organize oldukları ve aralarındaki işbölümünün açıklığa kavuşması son derece önem kazanacaktır.

Diğer ülkelerdeki tecrübeler, kalkınma programlarının başarı kriterlerinden birinin hem devlet kurumlarının kendi içindeki işbölümü, hem de devlet kurumları ile sivil toplum ve özel sektör arasındaki işbölümünün çok açık bir şekilde yapılması olduğunu göstermiştir¹⁷. BKA'ların en önemli gerekçesi, yerel paydaşların politika belirleme süreçlerine katılımları ve bu sayede yerel sahiplenmenin sağlanarak yerel dinamiklerin ve yerel "bilginin" büyüme ve istihdam odaklı olarak harekete geçirilmesidir. Dünya Bankası 2002'deki bir raporunda, tecrübelerinden öğrendikleri bir dersin eğer yerel sahiplenme olmazsa kalkınma çabalarının başarıya ulaşamayacağı olduğunu söylemiştir¹⁸. Dolayısıyla yoksulluk içinde yaşayanların politikalara katılımı, yoksullukla mücadele stratejilerinde giderek daha çok üstünde durulan bir konudur¹⁹. Sivil toplumun sadece politikaların tanımında değil, izlenmesinde de katılımı kalkınma odaklı reformlar için geniş bir destek sağlayacaktır. Katılım sürecinde amaç, stratejilerin gerçek ihtiyaçları cevaplayacak şekilde belirlenmesidir. Yoksullara kendilerini ifade etme ve yaşam koşullarını etkileyecek kararlarda söz sahibi olma yolu sunularak, aynı zamanda yoksulluğun bir boyutu olan sosyal dışlanmaya karşı da mücadele edilmektedir²⁰. Katılım ayrıca hükümetlerin vatandaşlara hesap verebilirliğini de sağlar.

Commission of the European Communities (2005) **Regular Report on Turkey's progress towards accession**, Brussels.

¹⁷ Bkz. Evans, P. (1997) "Government Action, Social Capital and Development: Reviewing the Evidence on Synergy", in Evans, P. (ed.) **State-Society Synergy: Government and Social Capital in Development**. University of California.

¹⁸ Bkz. World Bank (2002) **The Role and Effectiveness of Development Assistance: Lessons from World Bank Experience**, Development Economics Vice Presidency, Washington D.C.

¹⁹ Bkz. ILO (2003) **Working Out Of Poverty**, Report of The Director-General, International Labour Conference 91st Session 2003, International Labour Office, Geneva.

²⁰ Bkz. Cling, J. P., Razafindrakoto, M. and Roubaud, F. (2003) "New Poverty Reduction Strategies: Old Wine in New Bottles?", in Tungodden, B., Stern, N. and Kolstad, I. (eds.) **Toward Pro-Poor Policies: Aid, Institutions and Globalization**, Annual World Bank Conference on Development Economics-Europe, Paris, France.

Sivil toplumun karar alma mekanizmalarına katılımı, kaçınılmaz olarak beraberinde daha geniş çaplı kurumlar ve yönetim ile ilgili tartışmaları getirir. Yönetişimin yerel ekonomik kalkınma ve ekonomik rekabet edebilirliğin artırılmasında da önemli bir rol oynadığı kabul edilmiştir. Rekabet edebilirlik sadece işletmelere, makroekonomik dengelere ve aktif ulusal politikalara bağlı değildir. Bunların yanında ayrıca yerel seviyede politik, sosyal ve özel aktörlerin bir arada hareket edebilmesi, bir yerelliğin kamu, sosyal ve özel sektörde birlikte düşünülmüş kararlar ve faaliyetler yoluyla kendi kalkınmasını sağlayabilme kapasitesine bağlıdır. Ancak bunun için yerel toplumun daha çok özerkliğe, kaynaklara ve eşit fırsatlara sahip olması gerekir²¹.

AB ile bütünleşme sürecinde Türkiye 9. Kalkınma Planı ve Orta Vadeli Plan'da da ortaya konduğu şekliyle bölgesel kalkınma politikalarının geliştirilmesi ve uygulanmasında bir takım yükümlülükler altına girmiştir. 9. Kalkınma Planı'nda net bir şekilde ortaya konduğu gibi "Bölgesel gelişme ve yerel kalkınma uygulamalarında yerindenlik esas alınacak, katılımcılık geliştirilecek, kalkınmaya ilişkin kilit paydaşlar arasında ortaklık kültürü oluşturularak uygulamaya yönelik sinerjinin, sahiplenmenin ve farkındalığın artırılması sağlanacaktır." Diğer yandan, Kalkınma Planı'na yansıyan bu yaklaşım değişikliği, hem kurumsal yeniden yapılanma hem de bu yeniden yapılanmanın gerektirdiği "Zihniyet dönüşümünü" bu süreçte Türkiye'nin önündeki en önemli aşama olarak ortaya çıkartmaktadır.

²¹ Bkz. Finot, I. (2005) "Decentralization, territorial transfers and local development", *Cepal Review* 86.

T.C. BAŞBAKANLIK
GÜNEYDOĞU ANADOLU PROJESİ BÖLGE KALKINMA İDARESİ BAŞKANLIĞI
Willy Brandt Sokak No:5 • 06680 Çankaya/ANKARA
Tel: 0.312.442 23 24 • Faks: 0.312.440 13 84 • e-posta: gap@gap.gov.tr
www.gap.gov.tr

BÖLGE MÜDÜRLÜĞÜ
Şanlıurfa Tünel Çıkış Ağızı P.K. 155 • 63000 ŞANLIURFA
Tel: 0.414.347 93 85 - 90 • Faks: 0.414.347 94 55